

4—6 april

Debatter m. m.

Onsdagen den 4 april

	Sid.
Svar på frågor av herr Nilsson i Bästekille ang. åtgärder i anledning av att de svåra isförhållandena under lång tid omöjliggjort för fiskarna att utöva sin näring och av herr Levin ang. åtgärder med anledning av de svårigheter, som drabbat en stor del av fiskarkåren genom den onormalt långvariga isläggnings.....	3
Svar på interpellationer av:	
fru Torbrink ang. urvalet av de skattskyldiga, vilkas banktillgodohavanden skola kontrolleras	4
herr Nilsson i Svalöv ang. vissa lättnader i kredithänseende m. m. för skogsägare, som berörts av stormfällningen av skog.....	7
herr Andersson i Dunker ang. enhetliga bestämmelser om slakt av sjuka djur	8
herr Svensson i Krokstorp ang. effektivisering av sjöräddningstjänsten	9
Förbud mot licensjakt å älg, m. m.....	11
Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor.....	28
Interpellationer av:	
herr Cassel ang. verksamheten vid Roxtunaanstalten	48
herr Larsson i Hedenäset ang. åtgärder för undvikande av järnvägsolyckor	50
herr Nihlfors ang. rationaliseringsarbetet vid SJ, m. m.....	51
herr Mellqvist ang. åtgärder för undvikande av järnvägsolyckor..	52
herr Holmberg ang. åtgärder för ökning av trafiksäkerheten vid statens järnvägar	52
fru Nilsson ang. en sådan planering och finansiering av bostadsbyggnadsgandet att full sysselsättning kan upprätthållas i byggnadsfacken instundande vinterhalvår	54

Fredagen den 6 april

	Sid.
Svar på interpellation av fröken Löwenhielm ang. rätt för elever i högre skolor att medfölja skolskjutsar som är anordnade för folkskolans elever	57
Anslag å kapitalbudgeten för kommunikationsdepartementet:	
Investeringsplan för kommunikationsverken	61
Statens järnvägars anslagsbehov	77
Investeringsanslag till statens vattenfallsverk	86
Landsmålsarkiven: Avlöningar	87
Pensionsreglerade deltidstjänster	88
Underlättande av arrendatorers friköp av arrendegårdar under större gods m. m.	92
Interpellationer av:	
fröken Wetterström ang. lämpligheten av att militära tvättanstalter konkurrera med civila tvättinrättningar	94
herr Magnusson ang. undersökningen rörande rationaliseringsverksamhetens utformning inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ..	94

Samtliga avjorda ärenden**Onsdagen den 4 april**

<i>Tredje laguskottets</i> utlåtande nr 7, ang. dels förbud mot licensjakt å älg m. m., dels åtgärder för motverkande av skadegörelse av älg å växande skog m. m., dels ock översyn av principerna för ersättning från älgskadefonder	11
<i>Sammansatta konstitutions- och första laguskottets</i> utlåtande nr 1, om inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor	28
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 7, ang. höjning av avlöningsförmånerna för vissa riksdagstjänstemän	48

Fredagen den 6 april

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 9, ang. anslag å kapitalbudgeten för kommunikationsdepartementet	61
— nr 51, om upptagande å riksstaten av underskottet för luftfartsfonden	87
— nr 55, ang. särskilda anslag under åttonde huvudtiteln	87
— nr 56, ang. avlöningar till regeringsrätten	88
— nr 57, om pensionsreglerade deltidstjänster	88
— nr 58, om svensk barnfilm	92
<i>Andra laguskottets</i> utlåtande nr 18, om kontroll över kringresande försäljare	92
— nr 19, ang. ändring av hastighetsbegränsningen för motorfordon	92
<i>Tredje laguskottets</i> utlåtande nr 8, om underlättande av friköp av arrendegårdar	92
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 11, ang. anslag till statens jordbruksnämnd m. m.	93
— nr 12, ang. försäljning av fast egendom m. m.	93
— memorial nr 13, ang. förteckningar över försålda egendomar	94

Onsdagen den 4 april

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollen för den 20, den 21 och den 23 nästlidna mars.

§ 2

Svar på frågor ang. åtgärder i anledning av att de svåra isförhållandena under lång tid omöjliggjort för fiskarna att utöva sin näring

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON**, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Nilsson i Bästekille frågat mig, om jag har för avsikt att vidtaga några åtgärder i anledning av att de svåra isförhållandena under lång tid omöjliggjort för fiskarna att utöva sin näring.

Vidare har herr Levin frågat mig om jag har för avsikt att vidtaga några särskilda åtgärder med anledning av de svårigheter som drabbat en stor del av fiskarekåren genom den onormalt långvariga isläggningen.

Som svar kan jag meddela, att genom jordbruksdepartementets försorg föranstaltats om en snabbutredning rörande inkomstbortfallet för fiskarna till följd av isförhållandena under innevarande vinter. Så snart de nödiga uppgifterna kommit mig tillhanda, kommer jag att taga ställning till det av herrar Nilsson och Levin åsyftade spørsmålet.

Härpå anförde:

Herr **NILSSON** i Bästekille (h):

Herr talman! Först ber jag att få tacka statsrådet Hjalmar Nilson för att han svarat på denna enkla fråga. Jag kanske även något skall motivera, varför jag ställt den. Jag fick de ifrågavarande uppgifterna av yrkesfiskare långt innan jag ställde frågan. Att jag väntade med framställandet berodde på att vi i våra sydliga landamären i det längsta trodde, att vi skulle slippa en så förödande isvinter som den vi fick.

Jag är glad och tacksam för att statsrådet nu ställt en utredning i utsikt. Isvinterns svårigheter har ju varit mycket besvärliga för fiskarna. De som för dryga kostnader skaffat sig större båtar har nu inte möjlighet att amortera och betala räntor på de skulder de har. Det är således mycket viktigt att något göres, och jag tycker det är väsentligt att statsrådet har ett positivt intresse för saken. Fiskarna måste ju ha möjligheter att försörja sig och sina familjer.

Jag tackar som sagt för svaret och hoppas att den snabbutredning som igångsatts skall leda till att statsrådet snabbt kan vidtaga praktiska åtgärder.

Herr **LEVIN** (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Hjalmar Nilson för svaret på min fråga, och jag tackar också för att statsrådet redan har satt i gång en utredning.

Svar på interpellation ang. urvalet av de skattskyldiga, vilkas banktillgodohavanden skola kontrolleras

Vi känner ju alla till att det har varit en särskilt lång och besvärlig vinter och att isen legat kvar onormalt länge. Många fiskare har råkat i trångmål genom den stränga vintern, kanske främst de som har dryga skulder för sina båtar att amortera. De fångster, som förts i land under vintermånaderna, har varit synnerligen små, vilket säkerligen kommer att visa sig vid undersökningen. Jag såg häromdagen i en tidning några siffror för Karlskrona, som är den ojämförligt största fiskehamnen i södra Sverige och svarar för omkring 35 procent av den ilandförda fisken i Skåne och Blekinge. Där har införseln under februari månad i år endast varit ungefär 3 procent av vad införseln var år 1955. 1955 var ändå inte något särskilt bra år; vi hade ju även då en ganska sträng vinter med issvårigheter.

Jag vill alltså tacka för att statsrådet så snabbt har satt i gång en utredning. Jag skulle emellertid tro att man inte kommer ifrån den här frågan enbart genom att vidta en del åtgärder av kortfristig natur. Man måste säkerligen även angripa problemet på längre sikt. Med den rationalisering som har skett och med de stora investeringar, som gjorts i fiskebåtar och redskap under de senare åren, går det helt enkelt inte att klara upp ekonomien för en större fiskebåt och förränta däri nedlagda pengar, om man skulle behöva räkna med att nödgas ligga stilla ett par tre månader under isvintrar. Liksom det är nödvändigt med en utredning för att få snar hjälp åt dem som nu drabbats, är det nog nödvändigt att även företa en utredning som resulterar i förslag till åtgärder på lång sikt. Eventuellt kunde man tänka sig en eller annan form av försäkring, någonting i stil med arbetslöshetsförsäkringen, så att fiskarna kunde försäkra sig mot inkomstbortfall på grund av ishinder eller andra hinder för fiskets bedrivande.

Jag vill som sagt uttala min glädje

och tacksamhet över att statsrådet så snabbt satt i gång denna undersökning, som jag hoppas snart skall leda till resultat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. urvalet av de skattskyldiga, vilkas banktillgodohavanden skola kontrolleras

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har fru Torbrink riktat följande frågor till mig.

1. Anser herr statsrådet det vara tillfredsställande att urvalet av de skattskyldiga, beträffande vilkas bankmedel bankerna och penninginrättningarna skall lämna uppgifter, offentliggöres före den 31 mars eller kommer herr statsrådet att föreslå ändring härvidlag?

2. Anser herr statsrådet de förut angivna förhållandena stå i överensstämmelse med de krav på effektiv taxeringskontroll, vilka i olika sammanhang uttalats och bland annat kommit till uttryck genom de utredningar på detta område, vilka företagits under de senaste åren?

3. Kommer herr statsrådet att efter den 31 mars eller eventuellt efter den senare tidpunkt, då jämväl de skattskyldiga, vilka efter ansökan hos vederbörande taxeringsintendent fått särskild senare tid utsatt för avlämnandet av självdeklaration, avlämnat sina deklamationer innevarande år, besluta att enahanda kontrolluppgifter om bankmedel skall lämnas beträffande ytterligare grupper av skattskyldiga?

I anledning härav får jag anföra följande.

Sedan 1937 har man för taxerings-

Svar på interpellation ang. urvalet av de skattskyldiga, vilkas banktillgodohavanden skola kontrolleras

kontroll infordrat uppgifter från banker och andra penninginrättningar på skattskyldiga fysiska personers banktillgodohavanden och räntan därå under året. Det är fråga om en stickprovskontroll, i det man valt ut personer med visst namn eller vars namn börjat på vissa bokstäver eller liknande.

Flertalet skattskyldiga lämnar sina deklARATIONER den 15 februari. Dagen därpå brukar bekantgöras vilka personer som bankkontrolleras; skälen härför skall jag strax omtala. En konsekvens av offentliggörandet blir att de, som deklarerar vid en senare tidpunkt än den 15 februari, känner till om bankkontrollen avser dem eller ej. Det är detta interpellanten vänder sig mot.

De skattskyldiga, som det här handlar om, är — förutom bolag och föreningar från vilka i detta sammanhang kan bortses — huvudsakligen bokföringsskyldiga rörelseidkare, för vilka den 31 mars normalt är sista deklARATIONSDAGEN. Härutöver kan i särskilda fall utverkas uppskov med deklARATIONEN till än senare dag.

Jag delar interpellantens uppfattning om det principiellt oriktiga i att vissa skattskyldiga skall, när de deklarerar, veta om huruvida de kommer att bankkontrolleras eller ej. Inte heller ligger detta förhållande i linje med strävandena att effektivisera taxeringskontrollen just av rörelseidkarna. Det finns emellertid en förklaring till den tillämpade ordningen.

Det tar ungefär två månader från det meddelande om begärda kontrolluppgifter ingått till penninginrättningarna och till dess uppgifterna av dessa iordningställts och antecknats på särskilda formulär, insänts till central myndighet, av denna sorterats på län, utsänts till länsstyrelserna, av dessa sorterats på och vidarebefordrats till vederbörande taxeringsnämnder, där insorterats i deklARATIONERNA samt avprickats mot deklARATIONERNA. Om man dröjer med att

sätta i gång detta uppgiftslämnande till början av april eller än senare, skulle i betydande omfattning materialet inte hinna utnyttjas.

Med detta har jag även besvarat interpellantens fråga om möjligheten att göra en extra bankkontroll efter den 31 mars. Det kanske bör tilläggas, att vid en sådan ifrågasatt kontroll man i praktiken inte skulle kunna begränsa sig till rörelseidkare. Penninginrättningarna vet nämligen inte om en insättare är att hänföra till den ena eller andra gruppen skattskyldiga, och taxeringsnämnderna kan inte heller konstatera detta utan att först ha fått fram deklARATIONEN.

Det återstår då att besvara frågan varför uppgifterna om den bankkontroll, som igångsättes i mitten på februari, publiceras redan då och inte först efter den 31 mars. Det sammanhänger med — förutom att man måste utan dröjsmål ge besked till penninginrättningarna för att i tid få in uppgifterna — att dessa skall lämnas från inte mindre än 2 000—2 500 olika bankkontor och liknande ställen. Antalet privatanställda befattningshavare som har att syssla med detta arbete, är mångdubbelt större. Härtill kommer sedan alla myndigheter, som på olika sätt inkopplas. Det skulle vara meningslöst att söka sekretessbelägga vilka personer kontrollen avser.

Sammanfattningsvis vill jag med interpellanten säga, att man kan rikta invändningar mot den tillämpade ordningen, men att man å andra sidan torde ha att välja häremellan och avstå från denna form av kontroll. Då det visat sig vara av värde att på hitintills tillämpat sätt kontrollera kapitalägande jordbrukare, löntagare och andra inte bokföringspliktiga, talar enligt min mening övervägande skäl för att inte överge bankkontrollen. Det är också möjligt att en mer tillfredsställande ordning kan erhållas om den aktuella taxe-

Svar på interpellation ang. urvalet av de skattskyldiga, vilkas banktillgodohavanden skola kontrolleras

ringsreformen, vari ingår en utsträckning av taxeringsperioden, genomföres.

Jag vill tillägga, att rörelseidkarna ingalunda med nuvarande taxeringskontroll i övrigt kan utgå från att deras bankkonton inte kontrolleras. Kontrollen kan ske i annan ordning. Taxeringsmyndigheterna äger nämligen sedan länge — och utnyttjar också denna möjlighet — rätt att i individuella fall få alla önskade bankuppgifter. Genom riksdagsbeslut våren 1955 gavs därjämte ytterligare möjligheter för taxeringsmyndigheterna till kontroll av denna art. Jag har mig bekant att taxeringsintendenten i ett län, med begagnande av denna nya möjlighet, har för avsikt att ta del av alla bankkonton hos ett eller några avdelningskontor i en bank. Erfarenheten kan visa att detta är en lämpligare form av stickprovskontroll, som inte föranleder de erinringar interpellanten här gjort. I sådant fall kan man överväga att avstå från det hittills praktiserade systemet.

Härefter anförde

Fru **TORBRINK** (s):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att finansministern delar min och mångas uppfattning om det oriktiga i att vissa skattskyldiga innan de deklarerar skall få kännedom om på vilka skattskyldiga ifrågavarande bankkontroll enligt den s. k. urvalsmetoden skall sättas in, och att detta förhållande icke står i överensstämmelse med de nu så aktuella strävandena att effektivisera taxeringskontrollen just av rörelseidkarna.

Som förklaring till den tillämpade ordningen påpekar finansministern, att det tar ungefär två månader från det

meddelande om begärda kontrolluppgifter ingått till penninginrättningarna och till dess uppgifterna av dessa iordningställts och antecknats samt via central myndighet och länsstyrelser hos vederbörande taxeringsnämnder avprickats mot deklarationerna. Jag har ingen anledning att ifrågasätta riktigheten av finansministerns uppgift rörande tidsåtgången för ifrågavarande procedur.

Om uppgifterna infordrades först i början av april skulle alltså enligt finansministern kontrollmaterialet inte kunna utnyttjas. Denna bedömning grundas givetvis därpå att taxeringsnämndernas arbete normalt skall vara avslutat den 15 maj.

Finansministern synes emellertid helt bortse från den eftergranskning av deklarationsuppgifterna, som normalt sker inom länsstyrelsernas taxeringsavdelningar och som även innefattar avstämning av sådana uppgifter, som taxeringsnämnderna inte hunnit kontrollera.

Även prövningsnämnderna utgör ju beskattningsnämnder med därtill hörande granskningsskyldighet. Enligt 1955 års taxeringssakkunnigas betänkande angående ändrad taxeringsorganisation hade prövningsnämnderna i riket år 1954 att pröva av taxeringsintendent framställda och fullföljda yrkanden i 35 925 ärenden. Härav följer, att den eftergranskningsverksamhet, som verkställs inom taxeringsavdelningarna, är betydande.

Kunde man inte tänka sig att låta kontrollen i fråga om bankuppgifterna ske hos taxeringsavdelningarna? Kravet på likformig och rättvis taxering nödvändiggör enligt mitt förmenande, att man inte låter de kontrollmöjligheter, som står till buds, bliva illusoriska för många. De stora löntagargrupperna liksom även jordbrukargruppen har rätt att kräva, att kontrollen medelst bank-

uppgifter göres tillämplig på likartat sätt för alla skattskyldiga, och inte såsom nu är fallet, att rörelseidkare och andra, som fått anstånd med deklarationens avlämnande, erhåller kännedom om urvalsmetoden, innan de avlämnat sin deklaration.

Med hänsyn därtill är jag glad över att statsrådet i sitt svar konstaterar att man kan rikta invändningar mot den tillämpade ordningen. Men, säger finansministern vidare, när det gäller att välja mellan att ha kvar den nu tillämpade ordningen eller att avstå från denna form av kontroll talar övervägande skäl för att man inte bör överge bankkontrollen. Jag är överens med finansministern om att man inte bör slopa bankkontrollen innan man fått någon bättre form av kontroll, men jag anser fortfarande att den bör få en mera allmän verkan, oavsett om det, såsom finansministern påpekar, med nuvarande taxeringskontroll finns möjlighet att i annan form stickprovskontrollera vederbörande skattskyldiga.

Herr statsråd, jag vågar hemställa att Ni måtte ta under övervägande att efter exempelvis den 1 maj, då alla lämnat sina deklarationer, företa en ny stickprovundersökning av bankkontona samt att lägga kontrollen av dessa ytterligare bankuppgifter på taxeringsavdelningarna. Därvid skulle tillika kunna bildas en uppfattning om värdet av ifrågavarande deklara-tionskontroll. Med ledning av de sålunda vunna erfarenheterna skulle inför kommande års taxering kunna bedömas, huruvida bankuppgifter bör infor-dras i större utsträckning än som nu sker och huruvida ifrågavarande kontrolluppgifter jämväl i fortsättningen skall begäras först sedan rörelseidkare och därmed jämställda avlämnat sina deklarationer.

Jag tackar ännu en gång för svaret och hoppas att finansministern välviligt ville teckna sig till minnes de synpunkter jag här framfört.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. vissa lätt-nader i kredithänseende m. m. för skogs-ägare, som berörts av stormfällningen av skog

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG erhöi på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I en med andra kam-marens tillstånd framställd interpellation har herr Nilsson i Svalöv — med hänvisning till den stormfällning av skog, som ägde rum i Skåne i början på året — frågat mig, om jag har för avsikt att vidta åtgärder, som ger möj-lighet för de därav berörda skogsägarna att erhålla lättnader i kredithänseende, att tidigare än som anges i gällande lag-stiftning ulla medel från skogskonto, samt att göra insättningar å dylikt kon-to med större belopp än som eljest är medgivet.

I anledning härav får jag anföra följande.

I den nyligen avgivna propositionen nr 135 har förslag framlagts om höjning av insättningsbeloppet å skogskonto för sådana skogsägare, som drabbats av den nu aktuella stormfällningen. Bifalles propositionen kommer det av interpellanten framställda önskemålet i fråga om ökade möjligheter till insättning å skogskonto att bli tillgodosett. I samband med ärendets beredning inom finansdepartementet prövades också frågan om tidigare uttagsrätt för redan insatta medel. Då rätten att disponera över insatta medel inte är på annat sätt begränsad än att insättaren skall iakttaga en uppsägningstid av fyra månader, ansågs emellertid tillräckliga skäl inte föreligga för en ändring av gällande bestämmelser.

Vad härefter angår frågan om lättnader i kredithänseende vill jag endast erinra om att de nuvarande kreditre-striktionerna genomföres med stöd av generella överenskommelser mellan kre-

ditinstituten och riksbanken. Tillämpningen i det särskilda fallet ankommer däremot helt på de olika kreditinstituten. Åtgärder av det slag interpellanten ifrågasatt skulle nödvändiggöra en detaljreglering av krediternas användning, som inte är möjlig att genomföra.

Med det nu anförda anser jag mig ha besvarat de framställda frågorna.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Huvudfrågan i min interpellation gällde huruvida de skogsägare i Skåne, som i början av detta år drabbades av stora stormfällningar i sina skogar, kunde påräkna en ytterligare utjämning av sin beskattning vid 1957 års taxering genom en högre insättning på skogskonto än vad nu gällande författning medger. Finansministern hänvisar i sitt interpellationssvar till den nyss avlämnade kungl. propositionen nr 135, i vilken han föreslår just en sådan höjning av insättningen på skogskonto, som jag med min interpellation syftat till. I huvudfrågan är således finansministern och jag på precis samma linje.

Även om jag inte i de andra frågor, som berörs i min interpellation, har fått samma direkt positiva svar som i huvudfrågan, är dock svaret av den naturen, att jag anser, att de eventuella likviditetssvårigheter, som berörda skogsägare kan få i samband med sina utgifter för att tillvarata det stormfällda virket, med god vilja från kreditinstitutens sida skall kunna överbryggas trots gällande kreditrestriktioner.

Jag tackar än en gång för det positiva svaret och för den snabba behandlingen av frågan om ökad insättning på skogskonto.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. enhetliga bestämmelser om slakt av sjuka djur

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Andersson i Dunker frågat mig *dels* om jag känner till att olika bestämmelser för slakt av sjuka och genom olycksfall skadade djur gäller för de offentliga slakthusen och kontrollslakterierna, å ena sidan, samt övriga slakterier, å andra sidan, *dels* om jag är beredd att vidtaga åtgärder för att samma bestämmelser för sådan slakt skall gälla för alla slakterier.

Till besvarande härav får jag anföra följande.

Den 9 mars och den 27 juli 1955 utfärdade veterinärstyrelsen vissa bestämmelser av innebörd, att de slakteriinnrättningar, som är underställda veterinärstyrelsens särskilda kontroll, efter den 1 januari i år icke får mottaga djur för nödslakt, därest sanitetsavdelning icke finnes inrättad vid slakterianläggningen i fråga. Detta förbud tillhör de nya eller skärpta bestämmelser angående livsmedelshygien, som veterinärstyrelsen funnit sig föranlåten att utfärda på grund av de erfarenheter, som gjordes i samband med salmonellaepidemien under åren 1953 och 1954.

Det är riktigt såsom interpellanten framhållit, att de nämnda bestämmelserna om nödslakt icke gäller för de åsyftade privata slakteriinnrättningarna. Detta är naturligtvis icke tillfredsställande. Jag vill emellertid erinra om att köttbesiktningstvång för närvarande råder inom mer än 80 % av kommunerna i Göta- och Svealand och att mer än 97 % av all marknadsförd slakt inom dessa landsdelar är veterinärbesiktigad. Veterinärstyrelsen har de senaste åren genom upprepade skrivelser till kommuner, där köttbe-

Svar på interpellation ang. effektivisering av sjöräddningstjänsten

siktningstvång saknas, föreslagit dessa att ansöka om sådant. Vidare har veterinärstyrelsen uppmanat vederbörande länsveterinärer att verka i denna anda. Senast vid sista årsskiftet har veterinärstyrelsen på nytt tillskrivit kommunerna i denna angelägenhet.

Genom det nu nämnda arbetet för utvidgning av köttbesiktningstvånget och med de synnerligen skärpta bestämmelser om bakteriologisk köttkontroll, som veterinärstyrelsen redan tidigare infört, har sålunda vissa åtgärder vidtagits för att hindra smittspridning vid den relativt obetydliga nödslakt, som förekommer vid privata slakterier. Ytterligare åtgärder är planerade, och jag är beredd att i möjligaste mån stödja dessa.

Jag kan i detta sammanhang meddela, att inom veterinärstyrelsen pågår en översyn av slakthuslagen. Veterinärstyrelsen har enligt uppgift för avsikt att, sedan från de ifrågavarande kommunerna inkommit svar på styrelsens nyssnämnda skrivelse, hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, eventuellt efter den ytterligare utredning, som kan befinnas erforderlig, skall förelägga riksdagen förslag till vissa ändringar i slakthuslagen. Härvid torde även det av interpellanten angivna spørsmålet komma att beröras.

Härmed anser jag mig ha besvarat den av herr Andersson framställda interpellationen.

Härpå anförde

Herr ANDERSSON i Dunker (bf):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för det positiva svar jag fått på min interpellation. Statsrådet erkänner ju att det inte är bra som det är och han förklarar sig beredd att på allt möjligt sätt stödja de ytterligare åtgärder som kan behövas för att det skall bli en tillfredsställande kontroll också vid de enskilda slakterierna.

Statsrådet säger visserligen att det är en ganska obetydlig kvantitet kött som går den vägen ut i marknaden, men det är nog ändå inte så litet. Av interpellationssvaret framgår att 97 procent av all marknadsförd slakt inom mellersta och södra Sverige är underkastad en tillfredsställande kontroll, under det att de tre återstående procenten inte är det. Med hänsyn till att det enligt statistiken årligen produceras omkring 335 miljoner kg kött och fläsk här i landet, så blir det cirka 10 miljoner kg som går ut i marknaden utan att ha på ett tillfredsställande sätt kontrollerats. Det är därför, såsom jag framhållit i interpellationen och såsom statsrådet här understrukt, synnerligen önskvärt att även denna del av slakten blir föremål för en tillräcklig kontroll.

Jag vill uttala den förhoppningen att den utredning, som skulle göras genom veterinärstyrelsens och andras medverkan, måtte komma till stånd så snart som möjligt. Det lönar sig nog inte att bara gå och vänta på att de kommuner, som ännu inte brytt sig om att begära köttbesiktningstvång, skall göra det. Om de inte hittills gjort det, är de väl inte så angelägna om att införa sådant besiktningstvång, och då kan det hända att det dröjer alltför länge, innan man kan förmä dem därtill.

Jag tror att den väg, som statsrådet nu lovat att gå, är den riktiga och jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. effektivisering av sjöräddningstjänsten**

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE erhöll på begäran ordet för att besvara herr Svenssons i Krokstorp interpellation angående effektivisering av sjöräddningstjänsten.

Svaret, som före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens leda-

Svar på interpellation ang. effektivisering av sjöräddningstjänsten

möter och nu upplästes av herr statsrådet Lange, var av följande lydelse:

Herr talman! Herr Svensson i Krokstorp har frågat vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att en effektivisering av sjöräddningstjänsten snarast möjligt skall kunna ske.

I anledning härav ber jag att få meddela att Kungl. Maj:t i konselj den 23 mars, alltså samma dag som interpellationen är dagtecknad, på min föredragning beslöt framlägga proposition rörande riktlinjerna för sjöräddningsväsendet, grundad på sjöfartsorganisationsutredningens den 4 januari 1956 avgivna betänkande.

Beträffande det berörda ämnet kan jag följaktligen hänvisa till propositionen, som i dag eller någon av de närmaste dagarna avlämnas till riksdagen.

Härpå yttrade

Herr SVENSSON i Krokstorp (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret på min interpellation. Svaret var snabbt och i så måtto positivt, att statsrådet sade att proposition lämnas oss i varje fall inom de närmaste dagarna. Efter år av förhållning hälsas regeringens åtgärd nu med tillfredsställelse, även om propositionen inte följer 1952 års enhälliga riksdagsbeslut.

Enligt dåvarande handelsministern borde de 2 miljoner kronor, som det här är fråga om, gå till snabba undsättningsbåtar och lämnas till organ eller för ändamål, som eljest icke alls eller i otillräcklig omfattning får sitt medelsbehov reglerat över riksstaten. Ett enhälligt utskott godtog propositionen men förutsatte, som i interpellationen citerats, »att nu ifrågavarande medelstildelningar utan onödig tidsutdräkt omsättas i praktiska åtgärder».

Man kan förstå utskottet, och man kan också förstå att riksdagen enhälligt följde propositionen. Redan 1948 före-

slog ju Sjöräddningssällskapet Kungl. Maj:t att upprusta sjöräddningstjänsten och anskaffa snabba undsättningsbåtar för medel ur krigsförsäkringskassan. 1949 och 1950 motioneras i frågan, och 1950 skriver också riksdagen till Kungl. Maj:t. Skrivelsen resulterar i en proposition år 1952. Sedan händer inte så mycket, det ställs interpellationer och det motioneras. Först 1956 kom en ny utredning, och den 4 april är alltså nu propositionen färdig.

Vad föreslår nu Kungl. Maj:t? Sannolikt får sjöräddningstjänsten enligt Kungl. Maj:ts förslag 900 000 kronor och ett statligt ämbetsverk 700 000 kronor av de medel, som riksdagen 1952 anvisade, ett förslag alltså som går stick i stäv mot tidigare beslut i ärendet. Därtill kommer att båtarna nu kostar 150 000 kronor mera per styck än 1952.

Vad det sedan skulle ha betytt inte minst denna vinter, om vi hade haft snabbare isbrytande båtar, kan inte siffermässigt bevisas. Ett är visst, att fiskarena, framför allt på väst- och sydkusten, förlorade stora belopp, därför att hjälp inte stod att få att snabbt komma ut till fångstplatserna.

Vad medlens fördelning beträffar hävdar flera remissinstanser, att Sjöräddningssällskapet bör få pengarna snarast möjligt. Bakom dessa uttalanden återfinns vi de samlade fiske- och sjöfolksintressena. Nu väntar vi med spänning på propositionen och ett snabbt resultat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 124, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 126, med förslag till lag om ersättning åt smittbärare, m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick de båda lagförslagen

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande propositioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 131, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 132, angående reglering av anställningsförhållandena för vissa läkare vid karolinska sjukhuset m. fl. undervisningssjukhus m. m.; och

nr 133, angående höjning av vissa enligt allmänna resereglementet den 21 november 1952 (nr 735) utgående traktamenten m. m.

§ 8

Föredrogs var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 675, av herr *von Friesen m. fl.*,

nr 676, av herr *Fredriksson m. fl.*, och

nr 677, av herr *Andersson* i Linköping;

till behandling av lagutskott motionen nr 678, av herr *Hagård m. fl.*; samt

till statsutskottet motionen nr 679, av herr *Nordkvist* i Kalmar m. fl.

§ 9

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 9, 51 och 55—58, andra lagutskottets utlåtanden nr 18 och 19, tredje lagutskottets utlåtande nr 8 samt jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 11—13.

§ 10

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta mo-

tioner angående dels förbud mot licensjakt å älg m. m., dels åtgärder för motverkande av skadegörelse av älg å växande skog m. m., dels ock översyn av principerna för ersättning från älgskadefonder.

Tredje lagutskottet hade behandlat fem inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen inom första kammaren nr 478 av herr *Pålsson m. fl.* och nr 477 av herr *Johansson, Theodor*, samt inom andra kammaren nr 294 av herr *Lundberg*, nr 603 av herr *Agerberg m. fl.* och nr 589 av herr *Svensson* i Vä.

Motionen II:294 utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte besluta,

1) att all licensjakt med undantag för sådan jakt på s. k. havreälgar och liknande skadeälgar måtte förbjudas från den 1 juli 1956; samt

2) »att hos Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning av markförhållanden, jakträtt, fritidsproblem etc., där speciell hänsyn skall tagas till allmogejägarnas och allemansrättens problem och intressen, samt att för riksdagen må framläggas de förslag vartill utredningen kan föranleda».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förevarande motioner I: 478 och II: 603 överlämnas till 1949 års jaktutredning;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att motionerna I: 477 och II: 589 överlämnas till 1949 års jaktutredning;

C. att motionen II:294 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Grym, Herbert Hermandsson, Pålsson, Nyberg* och *Andersson* i Dunker; samt

2) av herrar *Åhman* och *Levin*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När man motionerar om större rättvisa i fråga om jakt och man sedan får ta del av tredje lagutskottets utlåtande, får man en känsla av att utskottet fungerar som en psykiatrisk klinik åt Svenska jägareförbundet och anser, att denna förmyndarkammars »arbetsro och anseende kunde menligt påverkas», om svensk allmog — och inte endast herremännen — skulle få rätt och frihet att njuta och bruka den fauna och flora, som ju Vår Herre enligt skriften lär ha skapat både för fattigas och rikas trivsel. Bättre väktare för ståndsprivilegierna än tredje lagutskottet kan näppeligen upplettas. Det anser tydligen, att Vår Herre tillhörde »högvälborne, välborne, hererrar, grevar, friherrar och adelsmän», och i konsekvens därmed skulle naturligtvis den »lägre» allmogen inte räknas tillhöra fårahuset. Men i så fall torde teologerna liksom juristerna behöva anpassa ord och lära därefter.

Fredagen den 23 mars, alltså den dag då detta utskottsutlåtande egentligen skulle ha behandlats, recenserade Sven Ulric Palme i Stockholms-Tidningen en bok om feodalherrarnas jakt seder samt jaktens utformning genom tiderna från näringsfång till nöjesjakt. Han anför bl. a.: »Textilfabrikationen och exporten gav stora rikedomar. Furstarna kunde ta mer i skatt och statsmakten blev starkare. Fabrikörerna och köpmännen tjänade förmögenheter. Städerna växte i betydelse. Medelklassen trädde fram mellan de gamla klasserna, feodaladeln och deras bönder. Sina sociala värderingar övertog dessa fabrikörer och köpmän från den enda överklass de kände till, feodalklassen. De köpte jord, de efterhärnade de gamla seignörernas livsstil, de började jaga för sitt nöjes skull. Men de förde med sig något från sitt medelklassliv och från sin yrkesverksamhet, nämligen vanan att ha saker skrivna och beskrivna.»

Palme tillägger, att »läsaren stjäla sig

kanske då och då en blick bort mot andra sammanhang och kanske just till jaktbokens sociala miljö: en uppkomstmiljö. Ty så är det ju med jakten, sedan den inte längre egentligen är ett stort och viktigt näringsfång (som binnäring behåller den ju sin vikt). De engelska rödrockarna till häst efter räv på 1700-talet är socialt sett ingen oäven parallell till Kung Praktiks och Drottning Teoris lärjungar i jaktkonsten i Nordfrankrike på 1300-talet. De var uppkomlingar som lekte ett slags feodalherrar».

Det var också på 1300-talet, som den gamla allemansrätten till jakt utsattes för attacker i vårt land. I ett brev av den 25 juni 1462 förbjöds bönderna att jaga på egen mark. Jakten skulle förbehållas kungen och givetvis frälsemän. Förbudet upprepades av Johan III och infördes i adelsprivilegierna 1612 och 1617 samt i 1664 års jaktstadga. 1734 lurades bönderna ånyo på sin jakträtt, och först 1789 fick bonden rätt att jaga på egen mark. Det kanske bör tilläggas att i slutet på 1300-talet ägde en enda frälseman, Bo Jonsson, nästan en femtedel av all Sveriges jord, och det är naturligt att han med denna makt även ägde möjlighet att själv bestämma både rättsregler och rättstillämpning.

Jakträtten var frångången av svenska bönderna i cirka 300 år, men när bönderna fick makt och möjlighet tog de rätten tillbaka, oavsett de rättsbildande verkningar som privilegierna medfört. Allmogebegreppet sammanföll vid denna tidpunkt i stort sett med bondeklassen.

Man kan nog utan överdrift påstå, att Svenska jägareförbundets omarbetade älgbetänkande av år 1955 andas både jaktbokens sociala uppkomlingsmiljö och feodalherrarnas privilegierade ställning i svenskt samhällsliv. Det förefaller som om mindre jordägare, arbetare, tjänstemän, torpare och arrendatorer och andra, som saknar i mantal satt jord, skall få fortsätta att leva i sin un-

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

dantagsställning från demokratisk rätt och behandling på detta område.

Jag vill på nytt erinra om det s. k. Helgeandsholmsbeslutet av år 1282, denna handling som återger rättsläget från 1200-talet och som av jurister anses vara en förfälskning av Johan III. Att handlingen är en autentisk kopia — om den inte är ett original — glöms gärna bort i dagens diskussion. Jag vill också påpeka, att enligt ridderskapets och adelns protokoll från 1734 års riksdag konfirmerade denna riksdag Helgeandsholmsbeslutet, och mig veterligt har detta beslut aldrig upphävts, såvida inte 1950 års beslut angående lag om gräns mot vatten betraktas som sådant.

I enlighet med detta Helgeandsholmsbeslut kartlades allmänningarna i vårt land. I Uppland skedde detta genom ett beslut 1693, vari det fastslogs »huru allmänningarna i Uppland, som på åtskilliga tider emot Lag och billigheten kommit i privatum händer kunna till Kongl. Maj:t och Cronan redresseras och återsökas».

Tyvärn kan man bara konstatera att detta förslag på grund av Karl XI:s död aldrig kom att praktiskt genomföras. Det finns emellertid anledning att i dag understryka, att syftet med denna indragning till kronan var att bibehålla och återsöka allmänningarna till allmogens fria nyttjande. Det är därför i dag anmärkningsvärt, att vad man redan på 1690-talet ansåg socialt och ekonomiskt nödvändigt för svensk allmoge i fråga om fri tillgång till svensk fauna och flora jämte andra naturvärden, är i 1956 års Socialsverige med en demokratisk författning en så radikal ordning att den övergår tredje lagutskottets och givetvis justitiedepartementets tankeförmåga. Svenska folket är för närvarande upprört över vissa juridiska händelser, som alla med sinne för rätt och billighet måste beklaga, men dessa händelser är trots allt en blek krusning i jämförelse med alla upprörande frihetskävande rättskränkning-

ar som inom jord- och vattenrätten skett under de senaste cirka 500 åren i svensk historia. Att detta kunnat ske beror dels på vilka som haft ekonomisk och politisk makt men dels också på juridisk slentrian och anpassning.

Det är självklart att protester rests, men de kan på olika sätt kvävas. Om en rättskränkt i dag nyttjar sin egen tidning eller andra sätt för att få rätt, kan det få till resultat att den rättskränktes språkbruk klandras men att själva sakfrågan helt förbigås. Man glömmer att det är en förorättad persons både rätt och skyldighet att nyttja alla till buds stående medel för att väcka och skapa opinion för att pröva och rätta vad vrängt är och kan ha varit. Tyvärr blev professor Lundstedt endast en ropandes röst i en akademisk och politisk öken, men ändå kom han att fungera som ett livselixir för vår demokrati. Inom vatten- och jordrättens historia har det icke existerat någon rättslidelse hos dem som makt hava.

Riksdagen har ju rätt att stifta lag och sakligt pröva, och dess lagutskott behöver naturligtvis inte bara acceptera vad andra serverar, även om uppgiften att kritisera kan vara begränsad. Jag tror det är rätt av riksdagen att nyttja och förbehålla sig lagstiftningsmakten, och folkets valda ombud bör vårda och värna denna uppgift, om lagstiftningen skall kunna mötas av folkets förtroende och vinna dess förståelse.

Då jag i min motion vill ha en utredning om allemansrättens regler och möjligheter i fråga om jakten, går jag inte längre än till att önska att 1956 års riksdag skall fullfölja vad man ansåg vara möjligt på 1690-talet. Dispositions rätt till de oerhört stora markområden, som rätteligen skulle tillhöra staten, för tillgodoseende av hela vårt folks behov av naturliv och rekreation, skulle motsvara dagens krav på dessa möjligheter. Människorna skulle få tillgång till svensk natur, och man skulle på ett

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

sunt och effektivt sätt förebygga den fysiska och psykiska utnötning av människor, som rationalisering, automatisering, löpande band och allt annat i ett modernt och industrialiserat samhälle fört med sig för människorna.

För arbetare och andra, som saknar i mantal satt jord, är tillgången på stora och för gemensamt bruk upplåtta naturreservat en trivsel- och rekreationsfråga av stor betydelse, men det är jämväl en hälsofråga. Låt svensk allmog möta svensk natur med dess fauna och flora samt lära sig umgås med den, i stället för att bjuda en fritid i flock, och jag vågar nog säga, att det som psykiatriska kliniker inte hinner bota eller lindra, kan bäst och billigast klaras genom tillgång till naturreservat. Om något land bör kunna lösa en sådan uppgift så är det just Sverige. De ideella värdena i allemansrätten är det väsentliga, och dessa frihetsvärden kan givetvis inte mätas i pengar men har dock sådan betydelse att till och med råvarubehov etc. borde kunna få vika.

Förre socialministern Möller förstod socialpolitikens nytta och nödvändighet i ett modernt samhälle. Trots motstånd, varningar och hotelser fullföljde han envist och planmässigt sitt livsverk, och i dag tävlar alla partier om att uttala sin vänlighet och förståelse just för socialpolitiken och dess syfte. Talet om understödstagaranda och de vådliga ekonomiska konsekvenser, som från olika håll ansågs komma att bli en följd, har liksom länsman i Delsbo kommit bort. Socialpolitiken har blivit en realitet, vars nytta och nödvändighet accepteras.

Justitiedepartementet och riksdagen borde fullfölja Möllers livsverk genom att även erkänna behovet och nyttan av den sociala medäganderätten till vissa naturvärden. Ett fritt och demokratiskt folk har behov och rättighet att kräva förståelse för detta krav, som ett demokratiskt land inte bör förvägra sina medborgare, och kravet bör givetvis

upprepas till dess att förståelse för det samma kan vinnas.

Det här är i korthet själva bakgrunden till mina krav på allemansrätt även i fråga om jakt.

I min motion nr 294 har jag begärt att få förbud på licensjakt. Jag vänder mig även mot det förslag till nya jaktbestämmelser som förordas av Svenska jägareförbundets kommitté och påtalar den godtyckliga byråkrati med pappersraseri, jaktledarter m. m. som detta kommer att få till följd. Jag anser även att ett eventuellt genomförande av detta förslag är ett steg tillbaka till 1462 och kommer att få till följd en jordfeodalism som borde vara främmande i ett demokratiskt land.

Den nuvarande licensjakten är ett våldförande på mindre jordägares och andras rätt. Det nya förslaget innebär ett steg längre på denna väg. Men det är inte nog med detta. Licensjakten utlämnar skogens djur och fåglar till jaktkonsulenters godtyckliga beteende, vilka ibland åstadkommit en parodi på jaktvård för att kunna tillfredsställa de större jordägarnas slaktbehov. Om det nya betänkandet blir upphöjt till lag, så skulle det väl lämpligen kunna ordnas så att viltvården överläts till de befintliga slaktdjursföreningarna. Därmed skulle vi kunna slippa ett nytt och kostbart ämbetsverk, vars enda uppgift skulle vara att skydda jakten åt burget folk, som inte behöver tänka på pengar eller disponera sin arbetskraft för samhällsnyttiga uppgifter.

Utskottets skrivning om älgbetänkandet förvånar mig. Skrivningen kan väl endast förklaras av att utskottet handlat i tro utan vetskap om vad betänkandet innehållit, ty det skulle förvåna mig om utskottet kunde skriva på detta sätt efter att ha tagit del av älgbetänkandet.

Om jag inte har missförstått utskottet, så rekommenderar det också att besprutningen med kemiska preparat skall påskyndas på försöksstadiet, och utskottet är berett att acceptera denna

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

princip då det gäller att stänga älgar ute från olika områden. Det brukar ju sägas, att allemansrätten skulle ta död på skogens djur och fåglar, vilket ju är ett totalt men medvetet missförstånd, då även allemansrätten förutsätter att skogens djur behöver skyddas genom generella förbud eller begränsningar i jakträtten på samma sätt som nu, men dessa förbud skall gälla för alla, även för den rike.

Om de kemiska preparat, som utskottet tycks ha blivit så begeistrat i, skall användas för att döda lövskog, så kommer detta tillsammans med vägsalterna och den s. k. moderna skogskulturvården att förorsaka så stora skador på viltbeståndet, att inte ens den mest hänsynslösa jakt någonsin kan åstadkomma liknande skador.

Om kemiska luktpreparat skall användas för att hålla exempelvis älg borta från de större skogsområdena och man inte förutsätter att den vilda älgstammen skall utrotas och bara några exemplar leva kvar inom inhägnader på Skansen och Furuvik såsom kultiverade missfoster, måste väl älgarna drivas över till de små jordägarnas marker för att där nödortfött klara livsuppehållet. Om licensjakten kvarstår eller utbyggs, blir väl resultatet, att de små jordägarna får föda upp älgarna åt herremännen och sedan snällt se på de högas nöje.

Tredje lagutskottet vill givetvis hänskjuta licensjaktfrågan till 1949 års jaktutredning, och bara utredningsmännen hinner bli tillräckligt gråa kan man väl förutsätta att de redovisar att de funnits till.

Om man till naturvård räknar fauna och flora, måste man även beklaga att det inte finns någon representant i lagutskottet som vill skydda dessa värden och deras rätt till liv. Utskottet synes nämligen ha den uppfattningen, att en markägare nästan godtyckligt skall få handskas med viltstammen på sina marker. Lika väl som vi människor har en

viss rätt till mat och andra förnödenheter, har även skogens djur denna rätt. Foderområdena ingår icke i jordägandet utan är att betrakta som en djurens servitutsrätt. De större jordägarna kan inte, endast därför att de kan visa på en större viltstam på sin mark, tillåtas utestänga djuren genom kemiska eller andra medel.

Behöver älgstammen decimeras, så låt detta ske under den allmänna jakttiden, då även andra markägare och icke markägare bör få lika rätt att delta.

Utskottet talar om att avskjutningen skall ske så att älgstammen »icke försämras i genetiskt hänseende». Beskrivningar från kunga- och andra herrejakter vittnar inte om att dessa höga undantagsjägare har fått instruktion om att ta sådana hänsyn, där de sitter på sina stolar och låter lejt folk driva de stackars djuren till slaktbänken. För dessa höga herrar synes de många horntaggarna vara mera åtråvärda än tanken på viltvård och faran för inavel. Eller menar kanske utskottet att Svenska jägareförbundet skall klara av även älgarnas seminering? I så fall får man väl nöja sig med att önska lycka till på resan.

Jag vill också säga ifrån, att en förlängd licensjakt innebär att vanligt folk även därigenom avstängs från möjligheten att nyttja sin allemansrätt att få vistas ute i skog och mark. Jakttiden på älg skall inskränkas till det nödvändigaste och vara allmän och lika för alla. Det är inte rim och reson att mer eller mindre kunniga älgskyttar skall gå och drälla i markerna i månadtal.

En hel del skulle naturligtvis kunna ytterligare anföras i sammanhang med det här utskottsutlåtandet, men eftersom utlåtandet är enhälligt i vad gäller licensjakten och utskottet inte beaktat allemansrätten och den sociala hänsynen, skall jag nöja mig med att yrka bifall till min motion nr 294 med den ändringen, att riksdagen under första punkten skall hemställa, att Kungl.

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

Maj:t måtte framlägga förslag om att all licensjakt, med de undantag som har berörts, måtte förbjudas från den 1 juli 1957 samt i övrigt att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om en allsidig utredning angående markförhållanden, jakträtt, fritidsproblem etc., där speciell hänsyn skall tagas till allmojejägnas och allemansrättens problem och intressen, samt att det förslag skall framläggas för riksdagen som denna utredning kan komma till.

Jag vill tillägga att de stora folkrörelserna, särskilt de som representerar de lägre inkomstskikten, bör få vara med att utreda dessa problem. Det är väl rätt och rimligt att demokratin skall genomföras i vårt land även vad gäller dessa frågor, och det är i det syftet, herr talman, som jag yrkar bifall till det förslag jag nu har framställt.

Herr JÖNSSON i Rosshol (bf):

Herr talman! I motsats till herr Lundberg har jag anledning att känna tillfredsställelse över tredje lagutskottets behandling av dessa frågor. Jag syftar på behandlingen av motion nr 603 i denna kammare, som har väckts från jämtlandsbänken.

Jag vill i korthet förklara, varför vi enhälligt har väckt denna motion. Det är så att bland Sveriges län Jämtlands nog har det största älgbeståndet, och det råder ingen tvekan om att vi samtidigt har den största skadegörelsen på ungskog, vilket naturligtvis beror på den ymniga förekomsten av älg. Avskjutningen är betydande — den är där sedan lång tid tillbaka den högsta av den i alla län — men ändå har vi varje år att notera synnerligen stora skador å skog och en växande skadefrekvens.

Med hänsyn till att utskottet så välvilligt har behandlat motionen, har jag ingen anledning att stanna vid någon ting annat än en procedurfråga.

Utskottet har föreslagit, att motionen skall remitteras till 1949 års jaktutred-

ning. Reservanterna har föreslagit, att den i stället skall remitteras till 1955 års skogsvårdsutredning. Personligen skulle jag önskat yrka bifall till reservanternas förslag, men med hänsyn till ärendets behandling i första kammaren och risken, att det blir olika beslut i de båda kamrarna och att frågan sålunda faller, skall jag avstå från att ställa något yrkande om bifall till reservationen.

Om jag därutöver skulle framföra något önskemål, skulle det vara att jaktutredningen, som tydligen får behandla detta förslag, skulle förstärkas med någon skogssakkunnig ledamot, i varje fall under den tid utredningen arbetar med denna motion.

Dessutom har jag det ytterligare önskemålet, att denna jaktutredning verkligen försöker komma till något resultat. Den har ju rätt många år på nacken utan att ha presterat något nämnvärt. Det vore väl på tiden att utredningen fullgjorde sitt åliggande. Och givetvis hoppas jag att utredningen skall handlägga föreliggande fråga välvilligt.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Jag skall inte gå in på herr Lundbergs hela anförande i dag. Jag skall inte gå in på hans tal om ståndsprivilegier, engelska rödrockar, vad teologer och jurister bör lära sig o. s. v. Jag vill bara konstatera ett par direkta felaktigheter.

Herr Lundberg sade att Helgeandsholmsbeslutet är ett återgivande av en urkund. Det är det inte, det är en ren förfalskning, författad, inte som herr Lundberg sade av Johan III utan av en person som hette Palne Eriksson Rosenstråle. Detta s. k. falska Helgeandsholmsbeslut motsvarar icke heller, som herr Lundberg sade, förhållandena på 1200-talet. Det kan man bevisa på rent etymologiska och filologiska skäl. Det är ett litet exempel på herr Lundbergs sätt att använda rättshistoria.

När herr Lundberg nyss talade om

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

förhållandena på 1690-talet, så kände herr Lundberg häpnadsväckande nog icke till att allmogen i stort sett blev långt hårdare behandlad efter reduktionen och efter dessa åtgärder än tidigare. Jag hänvisar herr Lundberg till en så allmänt känd bok som Heckschers ekonomiska historia.

Herr talman! Jag har tyvärr en gång förut sagt att jag inte skall hålla någon föreläsning i rättshistoria här i kammaren, och det skall inte heller det här bli. Men både på grund av detta egendomliga inlägg och på grund av herr Lundbergs tidigare angrepp mot mig, såväl när jag varit närvarande som när jag inte varit närvarande i kammaren, måste jag be att få påpeka ett par fakta rörande herr Lundbergs sätt att argumentera. Då måste jag tyvärr — utan att föreläsa i rättshistoria — åtminstone snudda vid ett par rättshistoriska frågor.

Herr Lundberg anser sig vara specialist på allemansrätten. Jag skall inte här gå närmare in på den. Jag skall bara konstatera, oavsett vad just herr Lundberg inlägger i den, att den icke är i lag fullständigt reglerad, att den väsentligen vilar på sedvanerättslig grund, att den icke är någon rätt i vanlig civilrättslig mening, att det råder en viss oklarhet om gränserna för dess utövning i de enskilda fallen och att uppfattningen om allemansrättens innebörd torde vara skiftande i olika delar av landet. I sistnämnda hänseende kan jag hänvisa till lagberedningens undersökning angående en sådan sak som bärplockning. Denna undersökning visade att i stort sett den uppfattningen var rådande, att bärplockningen var helt fri — man kan e contrario erinra om bestämmelsen i strafflagen kapitel 24 § 2 — men att i tätare bebyggda orter en motsatt åskådning vunnit insteg. Med detta har jag velat säga att man inte kan tala på det generella sätt om allemansrätten som herr Lundberg

gjort, eftersom den inte är klart fastslagen och fixerad.

För att nu visa hur dimmiga herr Lundbergs begrepp om allemansrätten är skall jag ta ett exempel från förra våren. Jag väljer det med flit från ett tillfälle då herr Lundberg och jag inte var i debatt, så att herr Lundberg inte skall tro att det sammanhänger med något gammalt groll. När förslaget om ny fiskeristadga diskuterades här i kammaren, sade herr Lundberg att han inte gillade det föreliggande förslaget. Och — fortsatte herr Lundberg — »med den principiella och praktiska inställning jag har i fråga om allemansrätten ber jag att till kammarens protokoll få antecknat att jag inte kommer att delta i detta beslut». Vidare uttryckte han en önskan att statsrådet, då den slutliga stadgan skall skrivas, »kommer att ta hänsyn till allemansrättens princip».

Dessa yttranden är tyvärr typiska för herr Lundbergs ovederhäftighet och bristande kunskaper. Saken är nämligen den — som också påpekades under debatten, för övrigt från en av herr Lundbergs partikamrater — att stadgan inte bestämmer vem som har rätt att fiska. Den saken bestäms av lagen om rätt till fiske. Stadgan återigen ger regler för förhållandet de fiskande emellan och berör över huvud taget icke allemansrätten. Så mycket som herr Lundberg har sysslat med hithörande frågor är det ganska egendomligt, att han inte ens har klart för sig så elementära distinktioner.

Ett annat exempel — och jag väljer även det avsiktligt från ett tillfälle då jag inte deltog i debatten — kan man hämta från den bekanta debatten i anledning av herr Lundbergs interpellation om rätten till jakt och fiske på Harpsund. Här lyckades herr Lundberg åstadkomma följande praktfulla mening: »Skogens djur, fisken i vattnet och deras livsbetingelser» — märk väl: deras livsbetingelser — »är servitut,

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

som inte ingår i enskild äganderätt.» Det motsvarar ungefär vad herr Lundberg sade nyss i dag om att foderområdena ej ingår i ägandet utan är att betrakta som ett djurens servitut.

Herr Lundberg! Försök läsa litet in-
nantill i de lagar som gäller innan Ni
yttrar Er. Servitut är inte alls vad herr
Lundberg tycks tro. Begreppet definie-
ras i 1907 års lag om servitut, där det
heter: »Lägges å fastighet besvär och
last till förmån för annan fastighet eller
ock för gruva» — så kommer några
exempel — »må till säkerhet för bestå-
endet av det servitut meddelas inteck-
ning under de villkor och i den ord-
ning, särskilt är stadgat.»

Var och en inser ju utan vidare att
vad herr Lundberg anser vara servitut
inte har den avlägsnaste likhet — jag
upprepar: inte den avlägsnaste likhet
— med den svenska rättens servitutbe-
grepp. För övrigt, herr Lundberg talar
ofta om allemansrätten såsom urgammal
— bl. a. gjorde han det i harpsunds-
debatten. Jag vill då erinra herr Lund-
berg om att servitutsbegreppet kom in
i svensk rätt under inflytande från
tysk-romersk rätt, och första gången
det omtalas är av Loccenius i mitten av
1600-talet. Och det är väl ej det som
herr Lundberg menar med urgammalt.

I samma debatt sade herr Lundberg
att »om markägaren förstör fauna eller
flora genom utdikningar eller besprut-
ningar med olika preparat, är detta en
åtgärd, som för en enskild jordägare
kan innebära vinst men som, när det
gäller allemansrätten, är ett otillbörligt
intrång och skada. Ersättning för denna
bör då rimligen utgå till alleman.»

Ja, även detta citat visar dimmighe-
ten och ovederhäftigheten i herr Lund-
bergs yttranden. Det kan väl dock
inte vara herr Lundberg helt obe-
kant att det finns ett helt kapitel i
vattenlagen som reglerar dikning och
att där även finns regler om ersättning
för skada. Mig veterligen talas i detta
sammenhang ingenstades om den av

herr Lundberg åberopade allemansrät-
ten. Bakom herr Lundbergs tal om att
ersättning rimligen bör utgå till alle-
man måste ligga mycket oklara tanke-
gångar — om det ens finns några tan-
kegångar alls. Begreppet allemansrätt
är icke definierat i svensk lag; vad
herr Lundberg då menar med »alleman»
är sannerligen inte lätt att förstå.

Herr talman! Jag har här tagit ett
par belysande exempel på herr Lund-
bergs sätt att resonera när han kom-
mer in på vissa rättsliga frågor. Jag
skall emellertid ge herr Lundberg en
honnör för ett yttrande i dag. Herr
Lundberg har tydligen läst ett kompen-
dium i rättshistoria sedan en tidigare
debatt. Han gav en i stort sett riktig
redogörelse för jakträttens utveckling
i dag, men i en debatt för ett par år
sedan sade herr Lundberg att »äldre
tids rättskipning visar att rätten att
jaga och fiska ansågs så värdefull och
nödvändig att de inte ingick i den en-
skilda äganderätten till jord och vat-
ten».

Att åberopa ett sådant uttryck som
belägg för allemansrätten är fullständigt
missvisande när det anföres i en pläde-
ring för allemansrätten. Det var ju så
att från början var villebrådet — lik-
som t. ex. skogen — res nullius. Inte
1462 utan redan på landskapslagarnas
tid började feodalrättsliga tankegångar
tränga in. Det var rätt, herr Lundberg,
men inte det tidigare. Men jag tänkte,
när jag hörde detta: det skall bli lustigt
att se hur forna tiders jakträtt tar sig
ut i herr Lundbergs mun nästa gång.
Det blir väl någonting mitt emellan.

Jag har ibland som en tänkbar för-
klaring till herr Lundbergs underliga
yttranden undrat, om han, när ett visst
rättsinstitut behandlats, valt ut vad han
ansett vara förhållandena under en viss
tidsperiod i vår historia och sedan su-
veränt struntat i den följande utveck-
lingen. Men inte ens så går det att för-
klara vad herr Lundberg framfört —
även om vissa av hans uttalanden om

allemansrätten möjligen skulle kunna förklaras med att herr Lundberg drömer sig bort i en tid långt före skriven lag, då enskild jordäganderätt i vedertagen bemärkelse icke fanns.

Ja, herr talman, det har blivit långt det här, och ändå är det bara några strödda axplock på herr Lundbergs ovederhäftigheter när det gäller rättsliga frågor — vare sig det är fråga om rättshistoria eller gällande rätt. Jag vågar denna gång icke utlova, att jag aldrig mera skall hålla någon rättshistorisk föreläsning i kammaren. Det kanske blir svårt att låta bli ibland, men jag kommer inte att kasta bort tid på att bemöta och bena upp alla herr Lundbergs underliga infall och påståenden. Jag understryker vad jag sagt en gång förut, att jag tycker kammarens tid är för dyrbar för den saken.

Jag vill till sist, herr talman, säga att jag vet att herr Lundberg, som jag personligen skattar mycket högt, känner ett starkt socialt patos och ett starkt socialt ansvar, och jag vet också, att herr Lundberg är en ärlig och snäll människa. Men herr Lundberg är okunnig, djupt okunnig. Jag skulle därför vilja sluta med att referera vad en av herr Lundbergs egna, mest aktade partikamrater, nämligen herr Severin i Stockholm, en gång sade, när herr Lundberg hade yttrat sig. Han sade ungefär: Detta herr Lundbergs anförande utmärks av en egendomlig blandning av socialt patos, väldiga missförstånd och praktiskt taget total okunskap om förhållandena. Det omdömet är en utmärkt karakteristik av åtskilliga av herr Lundbergs inlägg även när det gäller rättsliga frågor.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande min djupa okunnighet skulle jag vilja säga till herr Munktell, att när man hör honom argumentera, frågar man sig ibland, vad det är som gör en människa så att säga

lämplig ur kunnighetssynpunkt för en lärostol.

Jag har aldrig påstått, att allemansrätten är skriven lag, och herr Munktell som rättsvetare vet att den inte är det. Jag begriper därför inte, hur en professor kan göra ett sådant uttalande.

Herr Munktell säger att Helgeandsholmsbeslutet var felaktigt. Jag har sagt att det var en förfalskning på Johan III:s tid, och det står jag för, men det återger ett riktigt rättsläge, ett rättsläge, under vars hägn landskapslagarna skrevs.

Jag skulle vilja fråga herr Munktell: Vad var det som låg till grund för kvarnkommissionerna, bland andra dem som undersökte Bälunge mossar i Uppland, om inte det som kom till uttryck i ett beslut 1734 som återgivits i adelns protokoll här i riksdagen och som uttryckligen säger att Helgeandsholmsbeslutet accepterats? Jag vill också fråga herr Munktell, om han såsom plöjare i rättshistorien kan visa att det har upphävts någon gång.

Herr Munktell åberopar 1950 års lag om gräns mot vatten. Herr Munktell har tydligen sammanblandat bestämmelserna i denna lag om gräns mot vatten, som innebär att professor Dahlbergs princip från 1897 godtogs. Samma omdöme som fälldes om herr Dahlberg från juristernas sida tror jag nog att man i dag kan avge om herr Munktell.

När det gäller fiskets livsbetingelser m. m. och servitut har jag förut talat om för herr Munktell, att allemansrätten är ett vida förnämligare rättsinstrument än en servitutsrätt. Det uttalade jag i en diskussion tidigare, då herr Munktell också var litet upprörd. Men här är det ändå så, att även jag har läst både ekonomisk och annan historia, låt vara att jag inte kan skylta med några fina titlar eller har papper på det hela. Men jag kan försäkra herr Munktell, att om han går ut i Dalarna och följer stor-skiftena eller följer avvittningarna i Norrland skall han finna, att hans upp-

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

läggning här är felaktig. Jag vågar även säga, att när man i början av 1800-talet hade ett utskott, som granskade vad som skulle höra till rättstillämpningen m. m., så fann man — vilket herr Munktell också borde veta — att det då rådde en sammanblandning av administrativa och rättsliga principer. Herr Munktell borde även veta att de människor, som inom ämbetsverken skulle sätta olika lagar i tillämpning, i första hand var officerare, och eftersom de var officerare hade de rätt till ämbeten utan att därför förstå vare sig lags tolkning eller lags tillämpning.

Till vad herr Munktell androg i fråga om bärplockning m. m. skulle jag vilja säga, att det finns värden här i vårt land, som går utanför låt oss säga herr Munktells politiska uppfattning, och det är väl sin politiska uppfattning, som herr Munktell här för till torgs. Det är därför som han har gjort vetenskap till politik, och det är det som kan förklara hans inlägg här i dag. Jag har, herr talman, bara velat konstatera detta.

Denna allemansrätt, rätten att beträda annans mark, rätten att plocka bär och blommor, rätten att få fiska, rätten till jakt och rätten till andra gemensamma nyttigheter, är en gammal rätt, som har gällt här i vårt land, tills vi fick in den s. k. romerska rättens principer, då man tog ifrån alleman för att ge och stärka den enskilda äganderätten.

Hade jag tid, herr Munktell, skulle jag inte vara rädd för att ta upp en diskussion i rättshistoria med Er, men då skulle det vara en mera vetenskapligt upplagd diskussion och sysslande med vetenskap. Jag förutsätter att en professor möjligen skulle kunna föra en sådan diskussion. Huruvida herr Munktell gör det, är en annan sak.

Herr MUNKTELL (h) kort genmäle:

Herr talman! För det första har jag aldrig sagt att allemansrätten är skriven. Det var något som plötsligt fötts i

herr Lundbergs hjärna. För det andra förnekar jag bestämt, att Helgeandsholmsbeslutet, som herr Lundberg sade i sitt första anförande, avspeglar förhållandena på 1200-talet. Det gör det inte. Det skulle jag kunna anföra många belägg för. Det finns t. ex. där många ord, som inte fanns på 1200-talet. Herr Lundberg frågade vad kvarn- och skogskommissionerna avspeglade. Svaret är oerhört enkelt. De avspeglar den regalsrättsliga uppfattningen. Herr Lundberg frågade sedan när det falska Helgeandsholmsbeslutet upphävdes. Svaret är även i detta fall mycket enkelt. Ett falskt beslut behöver inte upphävas och kan logiskt sett inte upphävas.

Herr Lundberg talar om avvitrting som en enhetlig generell sak. Har inte herr Lundberg klart för sig vilken enorm skillnad det var på avvitrtingen före och efter liberalismens tid? Det är samma namn men två sakligt fullständigt skilda rättsinstitut. Herr Lundberg sätter emot varandra administrativa principer och rättsprinciper. Det är ingen motsättning. Det är ju praktiskt taget omöjligt att diskutera inför denna röra av begrepp.

Jag är den förste att erkänna, att det finns många värden, som går utanför min politiska uppfattning, och jag tror, att herr Lundberg och vi alla i riksdagen är villiga att erkänna, att det finns värden, som inte har ett dugg att göra med och som går utanför vår politiska uppfattning eller vad man vill säga.

Jag kommer, herr talman, inte att yttra mig mer i denna debatt, kammarens tid är för dyrbar för att bemöta allt vad som dyker upp i herr Lundbergs hjärna. Jag skulle emellertid vilja rekommendera herr Lundberg dels en propedeutisk kurs i civilrätt och dels att läsa åtminstone grundkursen i rättshistoria. Sedan kanske vi möjligen skulle kunna diskutera, fastän jag tror knappast det blir vetenskapligt från herr Lundbergs sida. För övrigt, när

herr Lundberg så älskvärt påpekar min grova inkompetens och okunnighet är detta egentligen inte en kritik mot under teknads ringhet utan fastmer emot dem som ansett att jag borde bli professor. Herr Lundbergs kritik riktar sig sålunda mot de sakkunniga, fakultet, konsistorium, universitetskanslern och Kungl. Maj:t, som på ecklesiastikministerens föredragning utnämnde mig. Det var ju inte herr Lundberg som var ecklesiastikminister då, och jag tror att samtliga dessa instanser liksom jag själv tar herr Lundbergs kritik med knusende ro.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle till herr Munktell bara vilja ställa frågan: Menar herr Munktell att det beslut, som 1734 års riksdag fattade och som konfirmerade Helgeandsholmsbeslutet, är olagligt? Är det en nullitet att man hade en förfalskning från 1582 att gå till? Det måste bli kontentan av det hela. Men då vill jag fråga herr Munktell: Hur många av de lagparagrafer eller beslut som vi i dag har och som bygger på förfalningar, bl. a. av den förfalskande herre som herr Munktell talade om fanns på 1500- och 1600-talet, skulle Sveriges riksdag betrakta som en nullitet i detta sammanhang?

Vad beträffar grundkurserna i rätts historia och civilrätt kan jag trösta herr Munktell med, att jag tröskat igenom åtskilliga kompendier, och då måste jag säga herr Munktell, att om några kompendier är dammiga så är det de juridiska. Det har på det området inte skapats någon förnyelse, och man har inte haft vilja att ta upp problemen i olika sammanhang. Därför tror jag att när jag talade om herr Munktell och hans »rättslidelse», en lidelse som en vetenskapsman skall ha, så är det ett återgivande av vad herr Munktell gav uttryck åt i sitt första anförande, men man måste då beklaga den ungdom

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

som får sig dessa lärdomar meddelade av liknande professorer vid våra universitet och som för att få ett betyg i ämnet måste plugga i sig all denna smörja.

Herr MUNKTELL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag erinrar om vad jag nyss sade, nämligen att jag inte tänker yttra mig mera i denna debatt, men jag skall gärna ge herr Lundberg privatlektioner ute i korridoren i detta ämne.

Herr ANDERSSON i Löbbo (s):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i den rättsdebatt, som här förts av herrar Lundberg och Munktell. Jag konstaterar bara att jag tyvärr nödgas föra ned debatten på en nivå närmare marken, och jag skall inskränka mig till att anföra endast några synpunkter till dem som redan anförts.

I förevarande utlåtande har utskottet redovisat behandlingen av ett flertal väckta motioner, vilka i huvudsak rör tre frågor, som sammanhänger med älgjakten, nämligen dels förbud mot eller inskränkning i licensjakten på älg, m. m., dels åtgärder för motverkande av skadegörelse av älg på växande skog, dels ock översyn av principerna för ersättning ur älgskadefond.

Vi har i utskottet ansett det ändamålsenligt att behandla dessa tre frågor samtidigt, eftersom de har ett gemensamt intimt samband med varandra. Dessutom har en sådan behandling den fördelen med sig att flera från varandra skilda jaktdebatter då kan undvikas. Jag har nämligen den uppfattningen, att det bör vara tillräckligt om riksdagen en gång varje år ingående debatterar jaktproblem och jaktfrågor. Ett sådant förfaringsätt har tillämpats sedan åtskilliga år tillbaka. Det stora intresse för dessa ting, som svenska folkets valda ombud tydligen hyser, och de skilda uppfattningar som kommer till uttryck i dessa frågor, tyder också på att intresset för jaktfrågorna i fort-

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

sättningen kommer att vara lika starkt och lika levande.

Årets jaktmotioner sysslar huvudsakligen med älgskadeproblemen samt frågan om licensjaktens vara eller icke vara. Vad då först herr Lundbergs motion beträffar, som behandlar allemansjägarnas problem och intressen, så har herr Lundberg och herr Munktell ingående diskuterat den frågan och även signalerat en ytterligare behandling helt privat — och det är kanske en förlust för kammaren att inte den debatten även i fortsättningen föres inför öppna dörrar.

Frågan om en översyn av jaktlagstiftningen med hänsyn till den demokratiska utvecklingen behandlades av 1953 års riksdag, och på förslag av tredje lagutskottet lämnade riksdagen den gången den väckta motionen utan åtgärd. I här förevarande utlåtande framhåller utskottet att en utredning beträffande allemansrätten och därmed förknippade spörsmål icke bör företas i detta sammanhang. Jag har emellertid svårt att förstå vad herr Lundberg menar med begreppet allemansrätt, och utskottet har heller inte kunnat ansluta sig till kravet om en utredning i det stycket. I den mån jakträtt kan medgivas från kronan eller av enskilda markägare genom jaktarrenden till s. k. allemansjägare, har jag heller inte något som helst att erinra häremot. Det är bara bra om så sker under humana och för det allmänna godtagbara villkor. Men att lagstifta om den saken torde komma att stöta på hart när oöverstigliga svårigheter.

Jag kanske i detta sammanhang får nämna, att då herr Lundberg gör gällande att utskottet icke har studerat jaktvårdsutredningens senaste förslag, så är detta felaktigt. Nämnda förslag har föredragits inför utskottet, och vi har där behandlat frågorna efter måttet av det förstånd, som stått oss till buds. Jag undrar emellertid, om inte herr Lundberg själv har gjort sig skyl-

dig till ett misstag. I sin motion nr 294 i denna kammare har han nämligen hänvisat till vad han kallar för 1955 års omarbetade älgbetänkande. I sista stycket på sidan 1 i motionen skriver herr Lundberg emellertid: »Älgkommittén anser även 'att älgämndernas verksamhet måste betraktas som en angelägenhet av betydelse för vederbörande kommun'». Om jag inte fattat denna sak fel, så utgick emellertid älgkommittén i det omarbetade betänkandet från att ifrågavarande kostnader skulle bäras — inte som herr Lundberg tror och gör gällande av kommunen utan av influtna jaktvårdsavgifter.

Sedan skall jag övergå till att säga ett par ord om den vid utskottets utlåtande fogade reservationen. Reservanterna har till betydande del anslutit sig till utskottsmajoritetens motivering, och då jag här hörde att reservanternas talesman, herr Jönsson i Rossbol, icke ställde något yrkande, skall jag avstå från att vara elak mot reservanterna för deras motivering, vilket jag annars hade tänkt att vara. Jag skall nöja mig med att fästa kammarens uppmärksamhet vid en enda sak, nämligen den att utskottet har föreslagit att motionerna i berörda delar skall överlämnas till 1949 års jaktutredning. Reservanterna däremot vill att de skall överlämnas till 1955 års skogsårdsutredning.

Jag skall inte polemisera mot herr Jönsson i Rossbol, eftersom han nu har frånträtt reservanternas ståndpunkt därvidlag. Det är emellertid en sak, som gör den frågan betänkligen, och det är att yrkandet om att ärendet skall överlämnas till 1955 års skogsårdsutredning aldrig framställdes i utskottet. Det kom först efteråt. Det var någonting som herrar reservanter tydligen hittade på i efterhand. Utskottet har följaktligen aldrig varit i tillfälle att pröva det i reservationen gjorda yrkandet i det stycket. Antag att den olyckan hade inträffat att också utskottet i efterhand hade funnit, att

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

reservanternas efterhandsförslag varit värt att reflektera på. Då hade utskottet befunnit sig i en fatal situation. När emellertid detta på grund av rent praktiska skäl inte kunde ske, har väl ingen olycka inträffat för utskottets del! Jag har bara velat fästa uppmärksamheten vid reservanternas ovanliga förfaringssätt därvidlag och uttalar den förhoppningen att liknande efterhandsförslag icke skall förekomma framdeles, utan att utskottet vid slutbehandlingen verkligen har kännedom om och får ta ståndpunkt till framkomna förslag.

Herr talman! Det kan måhända räcka med det nu anförda. Jag hade annars litet mera att tillägga, men eftersom herr Jönsson i Rosshol icke har ställt något yrkande, inskränker jag mig till att med det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JÖNSSON i Rosshol (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till herr Andersson i Löbbo säga, att jag inte tillhör reservanterna, vilket väl ändå utskottets ordförande borde veta eftersom jag inte tillhör utskottet och sålunda inte kan vara reservant och följaktligen är oskyldig till den måhända något i efterhand tillkomna reservationen. Den har jag inte den ringaste kännedom om; jag vill bara ha detta antecknat till protokollet.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Löbbo talade bara om jaktvårdskommitténs utredning, medan jag hela tiden talat om Svenska jägareförbundets älgjaktskommitté och dess betänkande av år 1955. Eftersom här också nämnts det av Svenska jägareförbundet i dess senaste betänkande föreslagna systemet, måste

man av utskottets skrivning få det intrycket, att utskottet byggt på detta älgjaktskommitténs betänkande. Jag måste emellertid säga, att det förefaller mig ändå vara så, att utskottet över huvud taget inte tagit del av detta Svenska jägareförbundets betänkande, vilket det emellertid i sin motivering i detta sammanhang talar om.

Vad gäller rätten till jakt och till licensjakt, vågar jag, då det förefaller som om utskottet inte velat ta del av den opinion som Svenska jägareförbundets olika förslag har väckt ute i landet, göra det uttalandet, att det bland jägare och både stora och mindre jordägare liksom bland arrendejägare har väckt en storm av harm att man kunnat komma med ett förslag, som skulle innebära, att de större jordägarna praktiskt taget blir självsvåldiga på jaktens område. Jag beklagar att denna storm av missnöje, som har blåst upp ute i bygderna, inte kunnat tränga fram också till riksdagen och dess tredje lagutskott. Om herr Andersson är ärlig — och det vet jag att han är — skall han väl ändå kunna erkänna, att här är det fråga om en princip, som direkt har sin motsvarighet inom svensk sociallagstiftning.

Herr ANDERSSON i Löbbo (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jönsson i Rosshol påpekar att han inte är reservant, men jag förmodar, att i händelse ärendet behandlats före första kammarens beslut, så hade herr Jönsson yrkat bifall till reservationen.

Herr Lundbergs senaste yttrande ändrar, efter vad jag kan förstå, ingenting i sak av vad jag sade. Utskottet har nämligen för sin del icke tagit någon ställning till det s. k. älgbetänkandet. Jag vet inte i vad mån herr Lundbergs tal om att kungar, grevar, baroner och direktörer i stor utsträckning utövar jakten är berättigat, men hela sanningen ligger inte däri. Jag förmodar att herr Lundberg kommer ihåg en tidningsnotis

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

för några år sedan, där det berättades att ett kommunalfullmäktigesammanträde här i landet måste inställas därför att ingen infann sig på grund av att det var allmän jakttid för älg.

Vill vi lösa älgskadeproblemet, har vi ingenting annat att göra — och här riktar jag mig även till herr Jönsson i Rossbol — än att utsträcka den allmänna jakttiden, och det har utskottet för sin del förordat. Den vägen är den enda effektiva för att komma till rätta med den skadegörelse, som älgen åstadkommer.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr Andersson i Löbbo! När nu Svenska jägareförbundet i stort sett har monopol och då utskottet tillmäter Svenska jägareförbundets betänkande så stor betydelse, att man förutsätter att Kungl. Maj:t skall lägga fram förslag till lagstiftning som bygger på detta betänkande, så hade det väl varit rimligt att tredje lagutskottet försökt skaffa sig betänkandet, innan utskottet gjorde sitt uttalande — låt vara att det är svårt att komma över betänkandet.

Herr ANDERSSON i Löbbo (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag upprepar vad jag sagt en gång förut i kammaren under denna debatt: utskottet *har* tagit del av de handlingar, som herr Lundberg omförmäler.

Herr ÅHMAN (fp):

Herr talman! Min blanka reservation innebär endast att jag önskat ett något bestämdare uttalande om att skogsvårds-synpunkterna skall beaktas i den kommande utredningen. I övrigt delar jag helt utskottsmajoritetens mening, att jaktutredningen bör handha den undersökning det här är fråga om. När det gäller älgskadorna är det ju av avgörande betydelse att avskjutningen får en sådan omfattning, att älgstammen nedbringas, så att skadorna inte blir allt-

för stora. Skogsvårdsutredningen, som det talas om i reservationen nr 1, har ju direktiv som gäller helt andra ting.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf):

Herr talman! Jag blev litet förvånad, när jag hörde utskottets vice ordförande herr Andersson i Löbbo söka göra gällande, att vi i utskottet inte hade yrkat på att motionerna skulle skickas till 1955 års skogsvårdsutredning. Åtminstone har jag ett gott minne av att vi gjorde det, ty det var jag som ställde yrkandet, till vilket sedan så gott som halva utskottet anslöt sig. Men det där är ju inte så särskilt viktigt, ty jag tänker liksom herr Jönsson i Rossbol inte yrka bifall till reservationen, då första kammaren nu tagit utskottsmajoritetens förslag. Skulle andra kammaren fatta ett annat beslut, faller ju hela frågan.

Jag säger som herr Andersson i Löbbo, att det kan ju inte tjäna någonting till att ge sig in på ett resonemang med herr Lundberg i dessa frågor. Jag vill dock framhålla, att i utskottet höjdes ingen enda röst till förmån för herr Lundbergs motion. Man menade — och väl med rätta — att det här är fråga om allemansrätten, och den får tas upp till behandling i annat sammanhang. Vad vi hade att ta ställning till var motionerna om älgjakten och den skadegörelse, som älgarna åstadkommer på skogen. Denna skadegörelse påpekades ju med särskild skärpa i den s. k. jämtlandsmotionen, men under debatten i utskottet kom det fram uppgifter från olika håll i landet om den mycket stora skadegörelse, som älgarna åstadkommer på unga skogsbestånd, framför allt på tallbestånden. Det är på sina håll nästan omöjligt att få en tallplantering att växa upp, ty när plantorna blivit bara en halvmeter höga, tar älgarna dem. Man får plantera om gång på gång och får inte fram någon kvalitetsskog.

Det har påpekats förut här — och det vill jag instämma i — att utskottet var tämligen enigt i sak om att det är

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

aldeles nödvändigt att göra något för att förhindra eller i varje fall avsevärt minska älgarnas skadegörelse. Skadegörelse på gröda ersättes i viss utsträckning men inte skadegörelse på skog, och det är ju inte heller så lätt att beräkna och ersätta där uppkommen skada. Det väsentliga är att söka vidta åtgärder för att förhindra skadegörelse. Under behandlingen framkom förslag till olika vägar. Man har försökt, som herr Lundberg nyss erinrade om, med besprutning av kemikalier för att hindra älgen att förstöra skogsplantor. Man har talat om att sätta upp stora taggtrådstängsel runt planteringar. Man har också talat om att i barrskog plantera in lövskog av det slag som älgen gärna äter.

Det visade sig också under debatten, när man kom in på frågan om förhållandena i de södra delarna av landet, att skadegörelsen på barrskog där inte alls var så stor som i Mellan- och Nord-sverige. Detta tror man i rätt stor utsträckning beror på att det är rikligare tillgång på lövskog där, och då älgen gärna håller till där gör den mindre skada på den växande barrskogen.

Utskottet är således enigt om att det bör göras någonting. För de flesta människor är det kanske svårt att förstå skadegörelsens omfattning. Men har man sett — vid några tillfällen eller under många år, som jag har gjort — hur älgarna förstör både nyplanterad skog och skog som kommit upp till någon meters höjd, blir man ganska bedrövad. När detta sker inom väldiga områden över landet, blir skadegörelsen betydande.

Det ligger väl någon överdrift i följande, men jag hörde en gång en framstående skogsman berätta, att han efter en älgjakt presentade en dam i Stockholm två kilo älgkött. Han tyckte inte att hon visade tillbörlig tacksamhet för den där presenten, och då sade han: Du kanske bättre förstår värdet om jag säger dig, att skulle älgköttet betalas

med sådant pris, att det kunde ersätta all den skada älgen gör, skulle det kosta 1 000 kronor kilot. Även om det som sagt ligger en smula överdrift i detta yttrande, förstår man nog litet bättre att det är väldiga summor som älgarnas skadegörelse kostar.

Vad man i utskottet enligt min mening lade ganska stor, för att inte säga den allra största vikt vid, då det gällde att söka skydda skogsbeståndet, var vad man ur skoglig synpunkt kunde göra för att förhindra skadegörelsen i fråga. När vi nu var överens om att det skulle göras en utredning, blev frågan: Vart skall vi skicka den? Om det då inte var nödvändigt att begära en särskild utredning fanns redan två utredningar att välja på: 1949 års jaktutredning och 1955 års skogsvårdsutredning. På den punkten delade sig utskottet i två hälfter. Den ena — med någon övervikt alltså — ansåg att man skulle vända sig till jaktutredningen, under det att vi reservanter tyckte att man skulle gå till skogsvårdsutredningen.

Jag har skaffat mig vederbörande departementschefers direktiv till de olika utredningarna. När man läser statsrådet Strängs, dåvarande jordbruksministerns, direktiv för jaktutredningen 1949, finner man att han där inte nämner ett ord om skogsvårdsfrågor, utan han talar endast om jakt och jaktvård. I 1955 års skogsvårdsutredning däremot talar jordbruksminister Norup inte alls om jakt utan uteslutande om skog och skogsvårdsfrågor. Då vi reservanter ansåg detta vara det väsentliga härvidlag, yrkade vi att man skulle remittera motionerna till skogsvårdsutredningen.

Nu vill jag inom parentes säga att skulle man ha velat gå herr Lundbergs väg i fråga om allemansrätt till älgjakt, hade det säkerligen varit det allra radikalaste medlet att hindra skadegörelsen ty därmed skulle man utan tvivel mycket snart ha minskat älgbeståndet så pass kraftigt att skadegörelse förhind-

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

rades. Men den vägen tyckte man inte att man ville gå.

Vi reservanter har därför — herr Jönsson i Rosshol var ju, såsom nyss påpekades, icke reservant — kommit överens om att vi nu skulle ansluta oss till majoritetens yrkande men med starkt understrykande av vad utskottet har sagt, nämligen att om motionerna skickas till jaktutredningen så förutsätter man, att denna skall förstärkas med ytterligare skoglig sakkunskap och därjämte kompletteras med direktiv som möjliggör att den också kan ta upp dessa frågor.

Herr talman! Med dessa ord har jag bara velat göra detta understrykande av vad utskottet i sin kläm har sagt. Jag ställer intet yrkande.

Herr ANDERSSON i Löbbo (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte uppta någon egentlig debatt med herr Andersson i Dunker angående behandlings sättet inom utskottet. Jag ber bara att få påpeka, att det nog förefaller i högsta grad egendomligt att varken utskottets ordförande, dess sekretariat eller någon av de ledamöter, som jag tillsport där- om, har en aning om det yrkande — d. v. s. bifall till reservationen — som herr Andersson i Dunker helst hade velat framställa här i dag men av formella skäl inte kunnat göra, därför att frågan fått en annan vändning genom det i första kammaren fattade beslutet.

Jag begärde egentligen inte ordet för denna sak, ty den är kanske alltför obetydlig, utan därför att jag ville understryka, att en hel del av vad herr Andersson i Dunker här påpekade har också utskottet sagt. Det säger nämligen: »I den mån skogsvårdsfrågor därvid kommer att behandlas, bör utredningen kunna förstärkas med ytterligare skoglig sakkunskap. Därest så finnes erforderligt bör därjämte kompletterande direktiv utfärdas för utredningen.»

Jag skulle tro, att herr Andersson i Dunker i detta fall bör känna sig fullt belåten. Att skicka en fråga, som gäller speciellt jaktintressen, till en skogsvårdsutredning är enligt min mening oerhört långsökt.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte mycket att diskutera om, men jag minns mycket väl, att jag ställde detta yrkande i utskottet, fastän jag sitter så pass långt ifrån både utskottets ordförande och dess vice ordförande, att det är möjligt, att de inte hörde det.

Vad det gäller mitt understrykande här läste jag det just ur utskottets utlåtande. Jag sade bara, att jag särskilt ville understryka vad utskottet där sagt. Vi är alltså helt och hållet på samma linje.

Jag måste för herr vice ordföranden i utskottet framhålla, att jag ser på saken mest ur skogsvårdssynpunkt. Det är också det som gjort, att jag ansett, att denna fråga borde gå till en skogsutredning, när vi redan har en sådan. Jaktutredningen får väl, hoppas jag, den komplettering, som vi önskar, och då kanske det går bra även där.

Herr SVENSSON i Vä (bf):

Herr talman! Då tiden för den årligen återkommande älgjaksdebatten här i kammaren nu bör nalkas sitt slut, skall jag inte vidare spilla många ord på denna sak. Jag vill bara göra några kommentarer till min motion nr II: 589. Jag har väckt den därför att de bestämmelser, som gäller rörande jakträtt och ersättning ur älgskadefond är så utformade, att jordbrukare å mindre fastigheter och arrendatorer icke har möjlighet att hålla sig skadeslösa i samma utsträckning som ägare av större jordbruksfastigheter.

Enligt Kungl. Maj:ts kungörelse om älgavgifter m. m. skall ur älgskadefond utgå ersättning för skada, som försä-

Förbud mot licensjakt å älg m. m.

kats av älg. Sådan ersättning kan dock endast utgå för skada å växande eller avmejad men ej inbärgad gröda, därest jordbrukaren i fråga icke genom tillgodogörande av jakträtt eller eljest kunnat hålla sig skadeslös. Till den, vars brukningsdel omfattar mer än tjuguhektar odlad jord eller mer än tvåhundra hektar annan jord, kan dock ersättning utgå endast under särskilda förutsättningar.

Dessutom sägs det i jaktstadgan, att jakträttsinnehavare, som förfogar över mark av den storlek och beskaffenhet, att densamma efter förhållandena i orten kan anses medgiva tillfredsställande vård av älgbeståndet, eller jakträttsinnehavare, som förfogar över mark som utgöres av jaktvårdsområde, meddelas tillstånd att under särskilt jaktid där fälla det antal älgar, som med hänsyn till stammens storlek och omständigheterna i övrigt finnes skäligt. Denna s. k. licensjakt efter älg är emellertid ur olika synpunkter orättvis, framför allt mot jakträttsinnehavare å mindre jordbruksfastigheter. Sådana jordbruksfastigheter ligger i åtskilliga fall inklämda mellan bolags- eller andra större skogar, varför älgarna av de mindre fastigheterna vanligen icke kunnat bilda jaktvårdsområden och på så sätt få tillstånd till särskild jaktid. Arrendatorer, som saknar jakträtt, har icke heller möjlighet att hålla sig skadeslösa. Men det är i stor utsträckning sådana mindre jordbruksfastigheter och arrendejordbruk, som får försörja älgarna. Det synes mig därför rättvist att den s. k. licensjakten avskaffas och att i stället den allmänna jakttiden utsträcker på sätt förhållandena kräver.

Utskottet har också något varit inne på denna tanke och säger: »Emellertid står det för utskottet klart, att älgskadeproblemet i huvudsak måste lösas genom förebyggande åtgärder, och härvid kommer främst i betraktande en decimering av älgstammen genom ökad avskjutning särskilt i de områden, som

är svårast utsatta för älgskadorna.» Jag vill gärna understryka dessa rader i utskottets utlåtande.

Vad sedan angår reservanternas krav, att motionerna skulle remitteras till skogsvårdsutredningen i stället för jaktvårdsutredningen, så skulle jag mycket väl ha kunnat stödja detta krav, om det framförts här i kammaren, vilket dock inte har skett. Men utskottet har ju uttalat sig tämligen positivt även på denna punkt, då utskottet säger: »I den mån skogsvårdsfrågor därvid kommer att behandlas, bör utredningen kunna förstärkas med ytterligare skoglig sakkunskap. Därest så finnes erforderligt bör därjämte kompletterande direktiv utfärdas för utredningen.»

Herr talman! Jag vill bara uttala den förhoppningen att jaktvårdsutredningen måtte ta itu med dessa problem så snart som möjligt, så att ett resultat kan föreligga inom inte alltför avlägsen framtid.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än utskottets.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Jag har till utskottets utlåtande fogat en blank reservation, eftersom jag varken kunnat ansluta mig till utskottsmajoriteten eller reservanterna.

Utskottets vice ordförande erinrade här om de långvariga, årligen återkommande debatterna om jakten, framför allt älgjakten, och han trodde att dessa debatter berodde på det stora intresse som fanns för dessa frågor. Jag är inte övertygad därom. Jag tror i stället att orsaken är att det fortfarande finns så många spörsmål på detta område som pockar på sin lösning. Frågan om älgbeståndets storlek, om hur älgjakten skall gå till och hur en rationell skogsvård skall kunna bedrivas samtidigt med att man har ett stort älgbestånd, utgör viktiga spörsmål som utan alltför lång tidsfrist måste lösas.

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

Enligt min mening är varken den sittande jaktvårdsutredningen eller skogsvårdsutredningen eller Jägarförbundets privata älgutredning lämpligt forum för den saken. Jag tror att det är nödvändigt att företa en utredning, där alla intressen, jaktens, skogsvårdens och naturskyddets, är representerade på ett sådant sätt att de kan göra sina speciella synpunkter gällande.

Jag har, som sagt, inte kunnat finna utskottets eller reservanternas väg vara den riktiga, utan jag anser att Kungl. Maj:t bör ta under övervägande, om inte tiden är mogen att sätta till en utredning, som på ett bättre sätt företräder alla de intressen som är berörda när det gäller älgjakten och skogsvården.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren på framställd proposition till en början vad utskottet under punkterna A och B hemställt.

Härefter framställdes beträffande punkten C propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Lundberg under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

Föredrogs sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner om inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor.

I de likalydande motionerna nr 331 i första kammaren av herr *Carl Albert Anderson m. fl.* och nr 267 i andra kammaren av herr *Edberg m. fl.* samt i motionen nr 287 i andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skynd-

sam utredning rörande inrättandet av »en från de reguljära domstolarna fristående särskild rättsnämnd för resningsfrågor».

Motionerna hade hänvisats till första lagutskottet. Enligt överenskommelse mellan konstitutionsutskottet och första lagutskottet hade motionerna hänskjutits till sammansatt konstitutions- och första lagutskott.

Sammansatta utskottet hemställde, att följande motioner,

1) I: 331 och II: 267 samt

2) II: 287,

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Lodenius*, utan angivet yrkande; samt

2) av herrar *Ollén*, *Swedberg* och *Carl Albert Anderson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning rörande inrättande av en från de reguljära domstolarna fristående särskild rättsnämnd för resningsfrågor.

Härjämte hade ett särskilt yttrande avgivits av herr *Branting*.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **EDBERG** (s):

Herr talman! Jag vill till en början säga att då jag har intresserat mig för denna fråga har jag sett den uteslutande ur principiella synpunkter.

När justitieministern förra hösten interPELLERADES av herr *Carl Albert Anderson* i första kammaren i frågan, så medgav han att man självfallet kan diskutera om de nuvarande bestämmelserna i rättegångsbalken är i alla avseenden fullt tillfredsställande. Han framhöll att de problem, som uppkommer då det gäller att reglera förfarandet beträffande resningsansökningar, är mycket komplicerade, att svårigheter gör

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

sig gällande i alla länder och att detta föranlett skiftande lösningar.

Just den omständigheten att man i olika länder, även i varandra närstående länder, har sökt sig fram till skiftande lösningar, gör emellertid att den nu gällande svenska ordningen inte kan betraktas såsom under alla förhållanden självklar. Den har traditionen för sig — det skall medges — och genom den nya rättegångsbalken har också möjligheterna att erhålla resning vidgats. Jag är inte heller blind för att det kan anföras vissa rent praktiska skäl för den nuvarande ordningen, även om jag tror att dessa skäl mycket ofta har överdrivits.

Men principiellt måste det te sig ganska otillfredsställande att en domstol skall pröva resningsansökningar, som angår dess egna utslag. Konsekvent tillämpas ju inte heller här i landet, i motsats till vad fallet är i en rad andra länder, regeln att den domstol som senast dömt i ett mål också skall vara behörig myndighet att pröva frågan om resning. De lägre instanserna har ingen befogenhet att pröva resningsfrågor när det gäller deras domar. Dessa frågor prövas av högsta domstolen. Men samtidigt är högsta domstolen resningsinstans också när det gäller högsta domstolens egna domar.

Den dubbla funktion, som högsta domstolen i det stycket har tilldelats, ter sig stundom en smula förvirrande för att inte säga förvillande för allmänheten. Ett avgörande i ett resningsärende uppfattas ibland, kanske alltför ofta, som ett avgörande i själva sakfrågan. Så skedde exempelvis nyligen efter ett avslag på en resningsansökan i ett mycket uppmärksammat mål, då bland annat en stor stockholmstidning tolkade avgörandet så, att efter den grundliga genomgång, som domstolen företagit av aktmaterialet, var utslaget i resningsfrågan i själva verket att betrakta som ett nytt domsslut i sakfrågan. Detta var naturligtvis en missstyrdning — i annat

fall hade vi ju haft det för svensk rättsuppfattning barocka förhållandet att en dom meddelats utan rannsakan och utan att vederbörande parter givits tillfälle att utveckla sin talan. En sådan missuppfattning är emellertid inte alldeles ovanlig, och redan den omständigheten, att ett utslag i ett resningsärende kan uppfattas — eller missuppfattas — som ett utslag i sakfrågan, vittnar om att sammanbakningen av domstol och prövningsorgan principiellt kan ha tvivelaktiga sidor. Det vore inte heller hälsosamt om misstankar om prestigesympunkter — de må sedan sakna allt fog — skulle sprida sig i de fall då domstolen prövar egna domar. Om någon sin regeln om Caesars hustru bör skrupulöst tillämpas, är det väl i fråga om de rättsvårdande organen.

När justitieministern i sitt interpellationssvar i höstas anförde, att vederligt hitills ingen idealisk lösning av problemet kunnat anvisas, låg väl i detta uttalande ett medgivande av att inte heller den svenska ordningen är ur alla synpunkter idealisk. Det är säkerligen svårt att finna en helt idealisk lösning. Vad man vinner i ett avseende riskerar man kanske att förlora i ett annat. Men nog vore det värt att pröva, om inte en ordning med klarare linjer skulle kunna skapas, utan att därför alltför stora praktiska olägenheter behövde uppkomma.

I den motion, som väckts här i kammaren liksom i första kammaren av representanter från alla de fyra demokratiska partierna med hemställan om utredning beträffande en särskild rättsnämnd vid sidan om de reguljära domstolarna, har erinrats om att Danmark har ett sådant särskilt prövningsorgan, den særlige Klageret, som har till uppgift att pröva resningsansökningar i brottmål. Den ordningen har gällt under en årräcka och såvitt jag vet fungerat så pass tillfredsställande, att ingen i Danmark torde ha någon tanke på någon återgång till den tidigare ordning-

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

en. Att den danska fullföljdsordningen är en annan, som utskottet hänvisar till, kan knappast innebära ett hållbart argument mot att överväga ett likadant arrangemang också för Sveriges vidkommande. I vissa avseenden synes för övrigt ett särskilt prövningsorgan lättare förenligt med den svenska ordningen än med den danska. I Danmark gällde tidigare att den domstol som senast dömt i målet skulle avgöra resningsfrågan, Højesteret i mål som den själv dömt och landsrätterna i sina mål. Hos oss är ju högsta domstolen prövningsinstitut för de lägre instansernas avgöranden. Det förefaller som om det skulle kunna gå smidigare att här skapa en särskild rättsnämnd vid sidan om de reguljära rättsinstanserna. Självfallet är det ingen som tänker sig, att den danska Klageretten utan vidare skulle kunna överflyttas till svenska förhållanden. Men den princip, som ligger till grund för det danska systemet — principen med skilda myndigheter för dom och för resning — kan rimligen inte vara något främmande element för det svenska rättsväsendet. I själva verket är ju grunderna för rättsordningen så likartade i de nordiska länderna — och det brukar vi ofta berömma oss av — att det inte finns någon hållbar grund för den motivering, med vilken processlagberedningen en gång avvisade tanken på ett särskilt institut för resningsansökningar, nämligen att en sådan anordning inte skulle stå i överensstämmelse med de konstitutionella grunder, på vilka vårt rättsväsende vilar. De konstitutionella grunder, på vilka vårt rättsväsende vilar, är starkt befryndade med de danska. En annan sak är sedan, att den praktiska detaljutformningen kan behöva anpassas efter våra speciella förhållanden.

Om principen sålunda inte rimligen kan sägas vara något för svenska förhållanden väsensfrämmande, och om den dessutom ur allmänna synpunkter måste sägas vara mer tillfredsställande

än den nuvarande ordningen, återstår att väga de praktiska för- och nackdelarna i olika system mot varandra. Den avvägningen bör, menar jag, ske genom en närmare utredning i frågan. En verklig utredning i det stycket gjordes inte vare sig av processkommissionen eller processlagberedningen, som skilde sig från frågan med några rätt allmänna deklamationer. Det är nu, förefaller det mig, på tiden att en ordentlig utredning kommer till stånd.

Att för övrigt inte det nuvarande systemet är alldeles fritt från praktiska nackdelar torde kunna påvisas. En sådan nackdel får anses vara tidsutdräkten vid handläggningen av resningsansökningar, vilken i regel förklaras med den arbetsbelastning, som högsta domstolen har. Det kan ju inte anses särskilt tillfredsställande att det, vilket stundom sker, tar bortåt ett par år att få en ansökan prövad.

Det kan också erinras om hur principerna i den nya rättegångsordningen om muntlighet, koncentration och omedelbarhet inte gäller vid behandlingen av resningsansökningar. Dessa principer, som anses vara värdefulla för rättsordningen i övrigt, har inte trängt in på detta område. Det är möjligt, att det kan vara svårt att applicera dessa principer på behandlingen av resningsärenden, även om det kan framhållas att den danska Klageretten ingalunda saknar möjlighet att förordna om kompletterande utredningar, bl. a. genom muntliga förhandlingar inför rätten. Också den frågan borde emellertid bli föremål för en närmare granskning och undersökning. Alldeles tillfredsställande kan det i alla fall inte vara, att en sökande inte har möjlighet att utveckla sin talan i ett resningsärende och eventuellt bemöta föredragande revisionssekreterarens påståenden, vilka ju ändå väsentligen måste komma att ligga till grund för avgörandet i resningsfrågan.

I den reservation, som fogats till sammansatta utskottets utlåtande, sä-

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

ger sig reservanterna inte vara beredda att framlägga något förslag beträffande den närmare sammansättningen av en tänkt rättsnämnd utan menar, att även den frågan bör bli föremål för en utredning. De menar också, att möjligheterna för lekmannainflytande i en sådan nämnd bör förutsättningslöst utredas. Jag ansluter mig till den ståndpunkten.

Att ett visst lekmannainflytande skulle innebära någon politisering av resningsförfarandet, vilket från något håll misstänkts, är ett antagande, som jag har mycket svårt att förstå. Hela vår moderna rättegångsordning bygger ju på ett starkt inflytande från lekmannelementens sida. Nämnden har från häradsrätterna fågat in också i rådsturätterna. När så skedde yppades på sina håll farhågor för att detta skulle leda till en viss politisering. Jag tror att vi, med de erfarenheter vi nu har, måste säga oss att detta lekmannainslag ingalunda har betytt någon politisering av rättsväsendet utan tvärtom på det hela taget visat sig vara till fördel för rådsturätterna.

Det finns, så vitt jag förstår, ännu mindre anledning misstänka, att politiska sidoinflytelser skulle göra sig gällande, om till en resningsnämnd knöts för uppgiften högt kvalificerade lekmän. Jag är inte heller benägen att utan vidare böja mig för argumentet, att resningsfrågor är så komplicerade, att endast jurister äger förutsättningar att bedöma och handlägga dem. När vi i våra underrätter har skapat en förening mellan den juridiska sakkunskapen och det folkliga rättsmedvetande som nämnden — och för den delen också juryn, när det är fråga om tryckfrihetsmål — representerar, är det väl för att vi menar, att rätten inte bara får bli en fråga för specialister. Jag medger att förhållandena, i varje fall stundom, kan vara litet annorlunda när det gäller resningsfrågor. Men så mycket annorlunda i princip kan de säker-

ligen inte vara, att inte ett visst lekmannainflytande skulle kunna tänkas också vid handläggningen av sådana frågor. Jag tror för min del, att ett sådant lekmannainflytande i princip skulle vara riktigt och lyckligt, och jag menar, att de faktiska förutsättningarna för att genomföra det bör förutsättningslöst kunna utredas.

För att summera hop, herr talman, lär det knappast kunna bestridas, att det principiellt skulle te sig klarare och därmed också mera tillfredsställande med skilda organ för dom och resning. De praktiska förutsättningarna för en sådan ordning har inte blivit i grunden prövade vare sig genom processkommissionen eller genom processlagberedningen. Så ofta som denna fråga återvänt till riksdagen i form av motioner och interpellationer, bör det nu vara på tiden, att en sådan undersökning kommer till stånd.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som fogats till detta utlåtande.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Jönsson* i Rosshol (bf).

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Liksom herr Edberg skall jag hålla mig på det strängt principiella planet vid behandlingen av denna sak. Jag måste kanske tyvärr bli litet mera mångordig än jag egentligen har lust till, men i reservationen har man ju rört ihop en hel del olika saker, och jag måste alltså behandla dem.

Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med att närmare gå in på de skäl som kan föranleda resning. Jag hänvisar till vad som anförts därom på sidorna 1 och 2 i utskottsutlåtandet. Jag tror att man kan säga, att förutsättningarna för resning nu efter den senaste lagändringen är så liberala som det rimligen kan begäras och att de ingenstädes är mer

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

liberala än hos oss. I motionerna har ju heller inte yrkats någon ändring i detta hänseende.

Vår nya rättegångsordning bygger, som tidigare sagts, på grundsatserna om rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet. Dessa grundsatser har vunnit tillämpning på processen i underrätt och också i väsentliga delar satt sin prägel på överrättsförfarandet. De har emellertid inte kunnat genomföras fullt ut i vad angår rättegången i överrätt. Sålunda äger såväl hovrätt som högsta domstolen i en del fall avgöra mål efter ett rent skriftligt förfarande. Detta gäller bland annat om jorddelningsmål och utsökningsmål men kan under vissa förutsättningar förekomma också i vanliga tvistemål och brottmål. Redan inom vissa delar av den ordinära processen har man alltså faktiskt måst nöja sig med ett skriftligt förfarande.

Det har av flera skäl inte heller varit möjligt att alltid låta part få sin sak prövad i högsta domstolen. Det har framstått som ofrånkomligt att göra en begränsning av måltillströmningen dit, trots att det av ålder ansetts vara en medborgerlig rättighet att få »gå till kung», som det heter. Rättegångsbalken stadgar därför, att talan mot hovrätts dom eller beslut i allmänhet inte kan komma under högsta domstolens prövning med mindre högsta domstolen meddelat parten tillstånd därtill. När domstolen avgör huruvida prövnings-tillstånd skall ges eller inte, sker detta i parternas frånvaro efter ett skriftligt förfarande. Skulle man här införa ett muntligt förfarande komme man in i organisatoriska svårigheter, som skulle bli mycket betydande, och jag undrar om man ens skulle kunna bemästra dem.

Vad jag hittills sagt har alltså gällt det ordinära förfarandet. Man kan ha olika meningar om önskvärdheten av att de moderna principerna om muntlighet, koncentration och omedelbarhet konsekvent genomföres över hela lin-

jen i den ordinära processen. Det kan i detta sammanhang förtjäna nämnas, att det nog är en ganska utbredd föreställning bland både jurister och lek-män, att vår process med all sin muntlighet, koncentration och omedelbarhet blivit alltför fin, alltför dyr och omständlig i stora grupper av mål. Sedan flera år sitter också en kommitté och sysslar med att försöka göra den något enklare utan alltför stort avkall på de i och för sig utmärkta principerna.

Vad beträffar prövningen av resningsansökningar sker också den i parternas frånvaro och efter ett skriftligt förfarande. I reservationen har ju närmare redogjorts för hur det går till, och jag skall inte gå in på den saken. Jag vill emellertid för fullständighetens skull tala om, att revisionssekreteraren, som föredrager resningsansökningen och vad därtill hör, kontrolleras av en av högsta domstolens ledamöter som svarar för att allt av vikt och betydelse har blivit framlagt för domstolen. Det är nog inte alldeles ovanligt — jag vet inte hur det förhåller sig speciellt med resningsansökningar, men beträffande mål i allmänhet — att den som sålunda motläser ett mål kan få anledning att i högsta domstolen säga, att en viss sak enligt hans mening inte kommit fram så som den bort vid föredragningen, och då får ledamöterna dryfta den saken en gång till.

Man får emellertid hela tiden ha i minnet att det här inte är fråga om process i vanlig mening. Motionärerna och reservanterna synes inte ha beaktat skillnaden mellan de ordinära rättsmedlen, d. v. s. en vanlig process, där man har sin möjlighet att klaga hos högre rätt och få sin sak bedömd av de olika instanser som ställes till förfogande i varje särskilt fall, och de särskilda, extra ordinära rättsmedlen, där det rör sig om att göra gällande omständigheter, som kan göra att en redan lagakraftvunnen dom ånyo får tas upp till prövning. Det är alltså, innan res-

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

ning beviljats, tills vidare inte någon process, och man kan inte, under åberopande av att för vår moderna process gäller principerna om muntlighet, koncentration och omedelbarhet, utan vidare ta för givet att dessa principer skall gälla här. Det är, som sagt, tills vidare ingen process, utan det är fråga om en ansökan av en part i ett genom lagakraftvunnen dom avgjort mål att trots domen få börja process på nytt. Självfallet kan detta tillåtas endast i undantagsfall, eljest skulle det ju inte bli något större värde över huvud taget med att det meddelades domar och att dessa vann laga kraft. Är det inte ganska naturligt och ofrånkomligt att förfarandet då måste bli ett annat än vid den ordinarie rättegången? Det skulle leda till alltför långt gående konsekvenser för de parter, som kanske för länge, länge sedan fått sin sak avgjord på ett visst sätt, om de skulle vara tvungna att sätta sig in i alla sina gamla handlingar och bevis och gå in i en fullständig rättegång rörande frågan om det över huvud taget skall få bli en ny rättegång. Jag vill erinra om att det ingalunda hör till sällsyntheterna, att en person som fått avslag på en resningsansökan återkommer med liknande ansökningar flera gånger. Det skulle alltså, om motparten utan vidare skulle tvingas in i en sådan förberedande rättegång, kunna hända att detta upprepades gång på gång med de ekonomiska konsekvenser detta skulle föra med sig.

Det är därför, synes det mig, alldeles särskilda skäl som talar för att man här skall tillämpa andra principer. För övrigt skall man inte överskatta värdet av muntlighet och omedelbarhet. I särskilt stora och invecklade mål, t. ex. mål om räkenskaper, spelar de inte samma roll som i mera vanliga mål. Man är när man bedömer sådana mål helt enkelt nödsakad att använda skriftliga uppställningar.

När det föreligger en lagakraftägandedom efter process kanske i två eller tre

instanser, synes det mig att en motpart till den resningssökande (och det gäller också den, som för det allmännas talan) kan ha befogade anspråk på att inte bli inblandad i en förberedande ny process med dryga kostnader för sig (eller det allmänna) som följd med mindre det först prövats, att inte ansökningen är så ogrundad, att den inte kan tänkas bli bifallen. Det kan i detta sammanhang nämnas, att förfarandet vid handläggning av resningsansökningar vid den danska Klageretten, som väl för reservanterna framstår som ett mönster för den önskade rättsnämnden, regelmässigt är skriftligt. Det vanliga förfarandet är så till vida mindre betryggande än det svenska, som ingen föredragning förekommer. Omröstningen sker skriftligt utan sammankomst och dryftande mellan ledamöterna, sedan handlingarna i ärendet och en av Klagerettens sekreterare upprättad promemoria i saken cirkulerat bland ledamöterna. Muntlig förhandling inför Klageretten är mycket sällsynt.

Vad därefter beträffar själva huvudfrågan i detta ärende, frågan om vilket organ som skall pröva resningsansökningar, så anföres i reservationen, att det måste anses såsom i hög grad otillfredsställande, att högsta domstolen själv skall pröva resningsansökningar, som avser domstolens egna domar, och att det inte bör — »vare sig med eller utan fog» — kunna uppfattas som om avgörandet vore ett bedömande i egen sak eller påverkats av prestigesympunkter.

Frågan om vilken myndighet som skall pröva resningar har varit mycket dryftad. När processkommissionen på 20-talet behandlade frågan, var rätten att besluta resning i alla länder överlämnad åt domstol. Den danska lösningen är av ganska sent datum. Enligt vissa länders lagar beviljades resning av högsta instansen, medan andra lät resningsfrågor avgöras av den domstol, mot vilkens dom resning söktes, eller

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

ock av den domstol som i första instans prövat målet. Kommissionen hade haft under övervägande att föreslå, att den domstol som senast dömt i målet borde vara behörig myndighet i fråga om resning. Som skäl anförde man just motsatsen mot vad man nu vill göra gällande, nämligen att den domstolen kunde förväntas ha viss kännedom om målet. Kommissionen ansåg dock tillrådligt att behålla högsta domstolen som prövningsmyndighet hos oss.

Under förberedelserna till 1939 års lag, då de nu gällande reglerna i huvudsak infördes, yttrade två tillkallade sakkunniga — det var en professor och en advokat, som inte rimligen kan misstänkas för något slags servilitet eller kamaraderi i förhållande till högsta domstolen, »att det icke syntes föreliggande anledning att tillägga annan myndighet än högsta domstolen befogenhet att besluta om återbrytande i de särskilda fall, då sådant skulle förekomma på annan grund än gällande lagstiftning stadgade. Tvärtom torde icke hos någon annan vare sig judiciell eller administrativ myndighet kunna antagas föreliggande de förutsättningar för ett vidsynt och samvetsgrant bedömande av frågor rörande extraordinärt återbrytande, vilka förefunnos hos högsta domstolen. Det skulle näppeligen heller vara möjligt att skapa en särskild, utanför den dåvarande organisationen stående instans, som kunde anses mera kvalificerad därtill. Inrättandet av en dylik instans skulle för övrigt icke vara utan betänkligheter med hänsyn till den verkan detta kunde få på domstolarnas ställning i den allmänna opinionen». Man skulle med andra ord komma att föreställa sig att en dom inte var så slutgiltig, därför att man kunde gå vidare till denna instans. Processlagberedningen förordar också, att högsta domstolen skulle omhänderha denna prövning. Vid lagändringen 1939 gjordes inte heller någon ändring häri. Det infördes emellertid då en bestämmelse,

som jag anser vara av största betydelse just för de fall då en domstol »dömer i egen sak» och ändrar egna domar. Man föreskrev nämligen att vid behandling av resningsansökan, avseende av högsta domstolen meddelad dom, de ledamöter som deltagit i det tidigare avgörandet ej finge deltaga i resningsfrågans prövning, om domfört antal ledamöter ändå vore att tillgå.

I praktiken har det såvitt jag vet ändå alltid lyckats att få en sådan sammansättning, att ingen ledamot av avdelningen som varit med om att pröva resningsansökan varit med om domstolens tidigare avgörande av själva målet. Man har också eftersträvat att ordna så, att ingen ledamot varit med om att behandla en tidigare resningsansökan, men då det finns resningssökande, som av och till återkommer med ansökningar i samma sak, kan med det antal justitieråd som nu finns — nämligen 24 — möjligheterna härtill till slut bli uttömda.

Man får inte förbise, att resningsfrågor kan vara utomordentligt besvärliga att avgöra. En blick på de skäl som kan åberopas bör säga envar, hur viktigt det måste vara med en enhetlig rättstillämpning vid handhavandet av resningsinstitutet.

Det är här fråga om ett rent juridiskt bedömande och inte om något allmänt skälighetsbedömande, om man tycker det är rimligt och billigt att en person som många gånger har gjort resningsansökningar och enträget förmenar sig ha rätt skall få sin sak prövad en gång till. Det måtte t. ex. vara ett i hög grad juridiskt bedömande, om den rättstillämpning som ligger till grund för domen uppenbarligen strider mot lag.

Vi måste också betänka att man, om en lång tid har förflutit, inte kan genomföra en process på samma sätt som tidigare. Vittnen kan ha dött eller deras minnesbilder av vad som förekommit ha förtonat. Man kan då i en ny process ofta inte bevisa någonting.

Det har inte framförts något skäl som

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

skulle tala emot att högsta domstolen prövar frågor om resning i mål, som inte avgjorts av högsta domstolen, och numera, då det erfordras prövningstillstånd för att föra talan mot hovrätts dom, är detta fallet med jämförelsevis många mål, troligen det största antalet sådana mål beträffande vilka resning begärs.

Vad beträffar domstolens prövning av resningsansökningar, som avser domstolens s. k. egna domar, är ju att märka, att, såsom nämnts, regelmässigt ingen ledamot deltagit i prövningen av resningsansökan, som tidigare varit med om att avgöra det mål, vari resning sökes. För mig är det fullkomligt verklighetsfrämmande att anta, att de ledamöter, som deltar i en sådan prövning, skulle av något slags kollegiala prestigeskäl kunna frestas att låta en tidigare dom bestå, om resningsskäl verkligen föreligger.

Vad skall man egentligen säga om ett sådant betraktelsesätt som att se hela högsta domstolen som en kår med gemensamma prestigesympunkter? Så uttryckte en särpling i bondeförbundet, herr Karl Persson, en gång förra året samma sak som nu föresvävar motionärerna och reservanterna. Den gången fick han av oförklarlig anledning ingen med sig.

Varför inte i så fall se alla domare i landet som en kår med sådana gemensamma prestigesympunkter? Så mycket har jag varit med om att dryfta tidigare domstolsavgöranden i olika instanser, att jag verkligen med gott samvete vågar säga, att det nog är få yrkesgrupper inom vilka man så friskt och ohämmat kritiserar varandra som inom juristernas grupp, och särskilt då inom domstolarna.

Enligt min mening finns det intet som helst fog för den uppfattning, som ligger bakom motionerna och reservationen, att ett avgörande av resningsfrågor i högsta domstolen skulle kunna uppfattas som ett bedömande i

egen sak eller vara påverkat av prestigesympunkter.

Men, herr talman, jag vill till slut säga några ord om en rättsnämnd såsom organ för avgörande av resningsfrågor. Herr Carl Albert Anderson i första kammaren förde i en tidigare interpellationsdebatt in tanken på vad han kallade ett juryförfarande vid prövning av resningsansökningar. I utskottet och nu i dag i första kammaren talade han mycket tyst om detta, och jag vill hoppas att han själv har frånfallit denna absurda tanke. Det är väl ingen som vid närmare eftertanke kan anse det rimligt att en jury av lekmän, tillkallade för tillfället, skulle kunna bemästrade svåra problem det här är fråga om, i synnerhet inte i vidlyftiga mål.

I reservationen kan man spåra en viss sympati för en sådan nämnd som föreslagits av f. d. hovrättsrådet Viktor Petrén. Han har föreslagit att det skulle finnas en nämnd på fem eller sju personer. Om det skulle vara sju personer, kunde nämnden exempelvis bestå av tre domstolsrepresentanter, en från varje instans, en juris professor, utsedd bland tre föreslagna av de juridiska fakulteterna, och en advokat, utsedd bland tre föreslagna av Advokatsamfundet. Dessa fem skulle kunna kompletteras med två lekmän, som förslagsvis skulle utses av opinionsnämnden. — Det vore ju ett sätt att väcka till liv den opinionsnämnd, som så länge har existerat endast på papperet.

Konstitutionellt är det enligt min mening inte tillfredsställande att den dömande makten, som eljest utövas av utav den politiska makten, regeringen, och den allmänna, snabbt växlande opinionen oberoende, oavsättliga domare, skulle i ett lika viktigt hänseende som själva dömandet, nämligen i fråga om huruvida en given dom skall bestå eller inte, sättas ur spel och ersättas med för viss kortare tid för ändamålet utsedda personer. Det måste under sådana förhållanden uppstå risk för oenhetlig

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

rättstillämpning. Även andra risker kan förekomma, som jag nu inte skall ingå på.

Man måste också fråga sig hur det skall gå till att lösgöra dessa personer från deras vanliga sysslor, särskilt när det gäller vidlyftiga mål. Hur resningsförfarandet i mer invecklade och vidlyftiga mål skulle kunna förkortas genom handläggning av en nämnd, något som uppenbarligen föresvävar motionärerna och reservanterna, är för mig obegripligt. Om det tar 23 dagar att föredraga en resningsansökan i ett invecklat mål i högsta domstolen och årslångt förberedelsearbete för den föredragande, tror man då verkligen att det skall gå nämnvärt fortare ifall resningsfrågan skall avgöras av några personer, som i vanliga fall inte sysslar med dömande utan med andra saker, kanske även av lekmän som inte är vana vid att sitta stilla på detta sätt och lyssna till föredragningar? Antingen förfarandet ordnas genom föredragning eller något slags muntlig förhandling måste det ju, om man skall tänka sig en verklig och omsorgsfull prövning, ta sin tid i ett stort mål. I bägge fallen torde det ställas hart när orimliga anspråk åtminstone på lekmännen, som inte är vana vid detta. Var och en som haft nämndemän i sin rätt vet att det inte är så lätt att hålla på dag efter dag med stora mål, ty de tröttnar lätt.

Även en sådan nämnd skulle väl för övrigt, om den finge sitta någon tid, t. ex. som den danska i tio år, bli mistänkt för att anlägga prestigesynpunkter. Det förekommer ju, som jag redan nämnt, inte sällan att samma person återkommer gång efter gång med resningsansökningar i samma sak. I sådana fall kunde väl inte samma ledamöter som deltagit i avgörandet av ett tidigare resningsärende få tjänstgöra i nämnden, ty man kunde ju då förvänta att de skulle vara måna om sin prestige och inte kunna se på det nya materialet med öppna och friska ögon. Man

skulle då behöva en hel stab av personer, som skulle kunna rycka in i nämnden, kanske inemot 24 stycken liksom justitieråden. Jag tror att vem som helst skulle kunna inse faran av att göra frågor om återbrytande av lagakraftvunna domar beroende på en sådan nämnd.

Det har gjorts gällande att utskottets uttalande, att det uppenbarligen fordras starka skäl för att en överflyttning av beslutanderätten beträffande resningsansökningar från högsta domstolen till annat organ skulle ifrågakomma, måste vara grundat på den uppfattningen att nuvarande förfarande är i hög grad tillfredsställande. Jag vill för min del vara mer blygsam och säga, att det nuvarande förfarandet inte synes mig underlägset de förfaringssätt av olika slag, som förekommer på andra håll. Under sådana förhållanden föreligger enligt min mening ingen anledning till ändring i vad nu gäller.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! I likhet med de båda föregående ärade talarna skall jag inleda mitt anförande med att säga att det är angeläget att man behandlar denna mycket viktiga rättsfråga ifrån allmänna principiella utgångspunkter och inte, som uppenbarligen skett i den offentliga debatten, sneglar alldeles särskilt åt något bestämt rättsfall, som för inte så länge sedan har varit föremål för prövning om resning. Detta är en viktig fråga, som rör gemene man. Det är en rättsfråga, som kan ha betydelse i de mest skilda sammanhang.

Om jag skulle komma med någon liten anmärkning mot motionärerna och reservanterna, så skulle det vara att jag tycker att de ser denna rättsfråga alldeles för snävt. Den har otvivelaktigt sammanhang med andra näraliggande spörsmål, som också synts mig förtjänta

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

av utredning och som i alldeles särskild grad, som i det här fallet, berör högsta domstolens ställningstagande till rättsfrågorna. Jag syftar på vad utskottets ärade ordförande något berörde, nämligen frågan om prövningsförfarandet, om rätten att fullfölja ett mål till högsta domstolen, där man kan se ganska tydliga paralleller med det förfarande som här påtalats när det gäller resningsansökan. Det är ju mycket besvärligt att få en fråga fullföljd upp till högsta domstolen, och det är det märkliga i vår rätt att det är högsta domstolen själv som avgör huruvida frågan skall få fullföljas. Det är en särskild prövningsavdelning, som där på det sättet i någon mån reglerar domstolens egen arbetsbörda. I Danmark, som har anförts vid olika tillfällen under denna debatt, har man ju också ett annat förfarande när det gäller fullföljandet till den högsta prövningsrätten. Även i det avseendet har man en särskild nämnd, som inte uteslutande består av ledamöter av högsta domstolen och som avgör huruvida frågan får fullföljas dit upp. Jag tycker att detta är en anordning som är väl förtjänt av att prövas vid en utredning, gärna i samband med en utredning om ett vidgat och något anorlunda resningsförfarande, eftersom dessa båda ting otvivelaktigt hör ihop.

Det är alldeles klart att högsta domstolens arbetsbörda inte kan bli hur stor som helst. Vilka mål som helst kan ju inte få fullföljas dit upp, men jag tror att det ur rättssäkerhetens synpunkt skulle vara angeläget att ha en från domstolen fristående instans, som skulle pröva i vilka fall fullföljandet skulle ske. Om detta sker, om alltså den rättssökande får ökade möjligheter till fullföljande, skulle konsekvensen säkerligen också bli att resningsansökningarna skulle bli färre. Den rättssökande skulle få en känsla av att hans sak prövats i de olika instanserna med tillgång till den utomordentliga expertis, som där är för handen.

Om nu motionen faller denna gång, så skulle jag vilja rekommendera motionärerna och eventuellt andra att vid ett kommande tillfälle vidga sitt yrkande till att också omfatta en utredning om fullföljdsförfarandet.

Vad är det nu, herr talman, som man är orolig för när det gäller sådana särskilda nämnder, som står liksom vid sidan av domstolarna? Jag har fattat utskottsmajoritetet på det sättet, att vad man framför allt kanske är rädd för är, att även lekmän skulle kunna tänkas vara med och pröva dessa saker. Det är man orolig för. Men som herr Edberg mycket klart har påpekat här i sitt anförande, så har vi inom den svenska rättsordningen fått ett med åren alltmer vidgat lekmanna-inflytande på rättskipningen, ett inflytande, som jag tror över lag har varit till gagn för rättskipningen. Vi har, som herr Edberg påpekade, av ålder haft ett starkt lekmannainslag i häradsrätterna. Vi har sedan efter mönstret av detta fått motsvarande anordning i städerna.

Jag skulle vilja gå ännu längre. Jag tänker mig i framtiden en reform av vår rättegångsordning, varigenom man skulle kunna vidga detta lekmanna-inflytande även högre upp i det processuella förfarandet. Jag tror att det skulle vara till gagn för rättskipningen och att det skulle medföra en alldeles särskild tilltro till utslagens oväld och objektivitet. Även från juristhåll borde man kunna vara tacksam för ett sådant tillskott vid rättskipningens handhavande, vilket man nu har vid häradsrätter och rådhusrätter. Jag ser alltså inte alls fram emot en sådan utveckling med någon oro. Tvärtom tror jag att vi har sådana traditioner på detta område, att en förstärkning av lekmanna-inflytandet, det folkliga inflytandet, även högre upp i rättskipningen skulle vara till gagn för densamma.

Någon har mot detta gjort den invändningen, att man får akta sig, så

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

att man inte i vårt land kommer in på något som man kallar för folkdomstolar, där tillfälliga stämningar skulle kunna göra sig gällande, och att i själva verket en sådan anordning skulle vara ett hot mot rättsordningen. Jag tror inte alls, att det i vårt land med vår utpräglade känsla för rättvisa och med den fasta och väl uppbyggda rättsordning som vi har finns anledning att befara en sådan utveckling, om vi i fortsättningen får leva under lugna förhållanden.

Vi behöver inte befara den, så mycket mindre som jag tror, att en nämnd av detta slag inte alls borde vara uteslutande en lekmannanämnd, vilket antytts av motionärerna. Jag tror det skulle vara riskabelt att gå så långt. Om ett par förståndiga och omdömesgilla människor skulle ingå i någon eller båda de nämnder, som jag här har tänkt mig, tror jag inte att det i något avseende skulle vara till skada för rättskipningen utan till gagn för densamma.

Herr talman! Då jag efter genomläsning av motionerna, utskottets utlåtande och reservationen haft att överväga, hur jag skulle ställa mig till de olika förslagen, var jag kanske i första hand böjd för att lägga ned min röst, då jag inte är helt tillfredsställd med den begränsade form, som reservanterna givit sitt yrkande. Jag tror att en mera förutsättningslös utredning här hade varit på sin plats. Om jag ändå slutligen stannar för att ge min röst åt reservanterna trots denna min kritiska inställning, så innebär det bara ett uttryck för min uppfattning, att reservanterna i alla fall är inne på en riktig väg. Ett bifall till reservationen eller, såsom i första kammaren, en stark minoritet till stöd för densamma skulle, som man brukar säga i det här huset, göra att frågan faller framåt.

Jag kommer av dessa skäl att ge min röst för den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Utskottets ordförande har angivit skälen för utskottets ställningstagande, och jag kan alltså begränsa mig till att gå in i en liten polemik mot herr von Friesen och herr Edberg, därför att dessa uppenbarligen inte har förstått hela problemet. Jag kan anknyta till vad herr von Friesen sade. Han talade om den ordinära rättsordningen och prövningstillstånden och den svaghet som ligger i nuvarande ordning på detta område. Jag skall se på detta helt ur den enskilde medborgarens synpunkt. Han har de ordinära rättsmedlen. Han kan klaga över häradsrättens dom. Jag har ingenting emot att det finns lekmän i häradsrätterna. Från häradsrätten kan han gå till hovrätten, men om han vill gå från hovrätten till Kungl. Maj:t måste han underkasta sig prövning för att få fullfölja sin talan. Den prövningen går till på ungefär samma sätt som när det gäller en resningsansökan. Det sker alltså en föredragning inför tre justitieråd, som avgör om han får gå vidare. Det föreligger en promemoria av en revisionssekreterare. Den får sökanden inte ta del av förrän målet är avgjort. Det är alltså en rent skriftlig procedur, som avgör om han skall få gå vidare med sin sak.

Man har funnit att man inte kan gå med på att alla mål får fullföljas till högsta domstolen, och därför har man infört denna mycket tråkiga summa revisibilis.

Gäller det en resningsansökan går det till på samma sätt med det undantaget, att i detta fall kan man inhämta yttrande från sökanden, om man är tveksam. Sökanden får sedan ta del av revisionssekreterarens promemoria, och han kan nästa vecka komma in med en ny resningsansökan. I förra fallet är det klippt, i det andra inte.

Detta är hemskt, tycker man, men det finns andra och större värden. Det finns en motpart också, och det finns något som säger att man måste accep-

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

tera som det normala, att det blir ett slutligt avgörande. En dom skall vinna laga kraft, och denna dom skall alla medborgare rätta sig efter. Det är alltså bara i rena undantagsfall som detta extraordinära rättsmedel skall kunna tillgripas. Det skall endast ske när man finner att vissa förutsättningar är uppfyllda. Det skall ha begåtts vissa misstag, formella felaktigheter o. d. Prövningen härav bör ligga i högsta domstolen, och detta bestämdes även när den nya rättegångsbalken infördes, fastän högsta domstolens möjligheter att upptaga ett mål på nytt då vidgades. Man måste emellertid ha klart för sig, att upptagandet av en stor process till ny prövning drabbar även motparten och kan ådraga honom stora kostnader och bekymmer och framför allt bevis-svårigheter, om resningsansökan kommer många år efter det brottet eller gärningen har begåtts. Att här skilja mellan brottmål och civilmål går inte, ty till brottmål kan anknytas mycket starka ekonomiska intressen.

Nu säger man, att vid prövning av en resningsansökan har man inte offentlighet. Detta var herr Edbergs första motiv. Förhandlingarna är hemliga, man har inte koncentration, offentlighet och muntlighet, man uppfyller inte rättegångsbalkens bestämmelser. Men detta är inte någon ny rättegång! Offentligheten är inte större här än när det gäller prövningstillstånd. Högsta domstolen skall endast avgöra, om det finns särskilda skäl eller kan vara sannolikt att det kan bli ändring i domen på grund av nya skäl som tillkommit.

När herr Edberg sedan kommer in på lekmannainflytandet är jag, som tjänstgjort i häradsrätt, fullkomligt ense med herr Edberg om vikten av lekmannaelementet. Men jag kan inte förstå, att detta lekmannaelement kan spela någon roll i fråga om resning, en många gånger rent formell prövning gjord av folk, som har förmåga att bedöma just dessa frågor.

Man har här talat om en viss ängslan, och jag vill säga att jag inte kan undgå att hysa ängslan i två avseenden. Jag hörde i debatten i första kammaren, hur en motionär pläderade för att riksdagen skulle utse ledamöter i denna resningsnämnd. Vi är i så fall snart framme vid frihetstidens förhållanden, om vi skulle börja att vid sidan av domstolarna införa rent politiskt utsedda nämnder.

Sedan tror jag inte ett dugg på att det blir bättre — det talade herr Rylander om — om vi bildar en resningsnämnd. Herr Edberg sade, att man prövat andra former utomlands, men ända till 1939 hade man i andra länder domstolar, som prövade resningsansökningar. Häradsrätterna prövade, om det gällde deras domar, hovrätterna, om de dömt i sista instans, och högsta domstolen, om målet avgjorts där.

Danskarna har sedan infört »Den særlige Klageret», men där finns dock icke något lekmannaelement. Det är på tio år utsedda jurister som helt sysslar med detta. Det är tre domare från olika instanser, en advokat och en professor i juridik. Dessa fem, som helt sysslar med dessa frågor, utses av Kungl. Maj:t. Där finns alltså inte något lekmannainflytande. Denna underliga konstruktion har sannolikt tillkommit för att lätta högsta domstolens arbetsbörda. Klageretten får endast ta upp resningsansökningar i brottmål. I brottmål har man inte rätt att klaga, där stannar man mycket långt ned. Beträffande brottmål, som stannar i lägsta instans, får klagan endast äga rum efter tillstånd av justitieministern och endast i vissa undantagsfall. Fullföljd av bevisfrågan till högsta instans är icke tillåten. I princip blir det alltså brottmål som avdöms i Højesteret eller Landsret som kan komma under prövning i Klageretten.

Hur blir det nu, om denna Klageret utsätts för upprepade resningsansökningar under den tid, då dess ledamö-

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

ter är fast bundna vid den och har fått lämna sina andra arbeten? De kommer naturligtvis att bli lika misstänkta som en högsta domstol, som dock byter ledamöter. Här kommer i ett stort och uppseendeväckande mål in en resningsansökan. Klageretten finner inte skäl ta upp det. Då sätts apparaten i gång, och är man inte nöjd med detta, då vill man kanske göra Klageretten till ett instrument, som skall omväljas och sålunda bli böjligt för allmänt inflytande.

Jag tror att man rör ihop allt detta. Man skall inte snegla på det ordinarie domstolsförfarandet, som är menige mans styrka. Man skall vara väldigt rädd för att ovanpå högsta domstolen eller vid sidan av denna skapa en instans, som nedsätter kraften i högsta domstolens avgöranden. Jag upprepar att för menige man är det av oerhörd vikt, att en lagakraftvunnen dom också är lagakraftvunnen. Nu kan en domare emellertid göra formella fel som utskottsordföranden nämnde och som det kan visa sig vara skäl att rätta till. Så sker också i oändligt många fall, men det är mycket få fall som gäller hovrätterna och högsta domstolen men desto flera fall de andra domstolarna. Jag kan sammanfatta det hela så, att kravet på muntlighet och offentlighet inte alls berörs av detta förfarande, som inte är ett domstolsförfarande eller ett kontradiktoriskt förfarande mellan parterna.

Herr von Friesen slutade sitt anförande med att säga, att han inte gillade en särskild rättsnämnd därför att han inte visste hur den skulle te sig, och han hyste också litet tvivel om hur den skulle verka, varför han övervägt att avstå från att rösta. Därmed skulle han dock måhända möjliggöra inrättande av den särskilda rättsnämnd, som han inte ville ha och inte heller herr Branting ville ha. Han hade emellertid beslutat sig för att rösta för reservationen. För min del kan jag inte ansluta mig till herr von Friesen. Jag

tror att om man nu bifaller reservationen kommer man därmed att bifalla något helt annat än herr von Friesen vill och med rätta syftar till. Man biträder ett förslag som syftar till att skapa ett nytt rättsmedel, en ny rättsinstans bredvid högsta domstolen. Det är inte på det sättet man skall föra frågan framåt, ty läget är det att om man inte vill främja en sådan utveckling bör man följa utskottet och komma tillbaka och ta upp frågan en annan gång.

Herr von Friesen sade, att det var tråkigt att frågan var så snävt upplagd. Den anmärkningen drabbar motionärerna, som begränsat sig till en motivering, som begär utredning om tillskapande av en nämnd med lekmanainflytande vid sidan av högsta domstolen. Därför får motionärerna komma igen ett annat år. Jag kan inte lägga ned min röst, vilket vore orätt från mina utgångspunkter, då jag inte vill att riksdagen fattar ett beslut i den riktning reservationen går.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Fröding* (h), *Munktell* (h), *Onsjö* (bf) och *Cassel* (h).

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Min vän herr Swedberg som är reservant befinner sig på studieresa i utlandet, i samma land som statsminister Erlander, och är därför förhindrad delta i debatten i dag, vilket är otur. Jag skall därför, även om jag inte alls kan ersätta honom, be att få framföra bara ett par synpunkter i anledning av vad som här tidigare sagts i denna fråga av utskottets talesmän.

Först vill jag emellertid bemöta ett resonemang jag hört vid privata samtal. Man säger, att det är väl egentligen onödigt att ta upp denna fråga om resningsinstitutet därför att högsta domstolen tar ju upp och prövar sådana

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

resningsansökningar så omsorgsfullt, att det i realiteten blir en ny process. Det är som om resning blivit beviljad. Till detta kan man gemäla, att den prövning som göres när högsta domstolen undersöker en resningsansökan sker utan att den sökande parten har möjlighet att belysa spörsmålet. Det kan emellertid förekomma, att vederbörande revisionssekreterare förbiser en väsentlig sak i sin föredragningspromemoria, och att domstolens tjänstgörande ledamöter inte observerar att frågan inte blivit belyst. Det kan därför inte ersätta en beviljad resning och därpå följande prövning av domen, att högsta domstolen naturligtvis mycket omsorgsfullt undersöker resningsansökningen. Detta om det argumentet.

Det finns en andra synpunkt, som också framkommer någon gång vid enskilda samtal och som jag här gärna vill referera, därför att jag tror att den i viss mån är uttryck för ett naturligt rättsmedvetande, även om jag förstår att man på juristhåll måste ställa sig en smula frågande. Jag tänker på den omständigheten, att många människor säger att när det är så lätt att få nåd här i landet — i vart fall har det varit det under senare år — är det egendomligt, att det skall vara så förfärligt svårt att få resning och få sin sak prövad på nytt. Det är klart att detta är två skilda saker. Jag är medveten därom. Och det är klart att om det varit litet för liberal utdelning av nåd är det inte i och för sig något skäl för resning. Men å andra sidan: Ligger det inte något i denna rent spontana, kalla det gärna naiva, men äkta reaktion? När det är så lätt att få nåd, varför skall det då vara så förfärligt svårt att få resning och få sin sak prövad på nytt?

Man kan naturligtvis säga, att detta i viss mån leder till frågan hur den lag skall vara beskaffad, som reglerar de betingelser under vilka resning skall beviljas. Ja, det är alldeles klart. Men jag tror ändå att den reaktion, som

jag här nämnt om, har så stort intresse i här berörda sammanhang, att man bland både jurister och lekmän har anledning att stanna ett ögonblick inför den.

För det tredje är det klart, att om man hyser sympatier för reservationens förslag om prövning av en alternativ ordning, så innebär detta inte i minsta mån något misstroende mot högsta domstolen eller dess ledamöters kompetens och oväld. Såvitt jag kunnat erfara betraktar varken högsta domstolen eller landsrätterna i Danmark det som något uttryck för misstroende, att man där har en särskild »Klageret». Jag tycker det vore mycket önskvärt, om man här i Sverige på domarhåll ville acceptera de danska domarnas sätt att resonera. I Danmark finner man det vara en både naturlig och praktisk ordning med Klageretten, och då uppstår över huvud taget inte frågan huruvida ordningen innebär något misstroende.

För det fjärde sade herr Gezelius, att resning givetvis skall beviljas endast i undantagsfall. Ja, därom är alla överens. Men även det danska systemet leder veterligen till att det inte blir något stort antal resningsfall beviljade. Den synpunkten är därför så till vida irrelevant, att den inte inverkar på valet av system i detta speciella fall.

Sedan refererade herr Rylander för en stund sedan ett uttalande av några sakkunniga — och herr Gezelius var inne på samma tankegångar — som gick ut på att den i reservationen föreslagna ordningen skulle ha en skadlig inverkan på domstolarnas ställning i allmänhet, men det är i så fall beroende av hur denna sak drives särskilt från juristhåll. I Danmark är det inte tal om att allmänheten hyser mindre aktning och respekt för domstolsavgöranden än i Sverige. Ty domstolarna där betraktar hela frågan på det sätt, som jag nyss anförde. Jag är för övrigt inte säker på att det behöver bli några skadliga verkningar, om man behandlar resningsan-

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

sökningarna i en särskild nämnd eller på annat analogt sätt.

Kammarens ledamöter observerade säkerligen, att en stor del av herr Gezelius' som vanligt väl framförda synpunkter var en kritik lika mycket mot det danska systemet, tillämpat i Danmark, som mot tanken att den danska ordningen skulle tillämpas i Sverige. Mycket talar givetvis för herr Gezelius' synpunkter, men det finns å andra sidan mycket, som talar i annan riktning. I annat fall skulle det i Danmark knappast råda en så stark sympati som fallet är för den ordning man där har.

Utskottet framhåller, att man i Danmark inte får fullfölja talan till högsta instans i samma utsträckning som man får enligt svensk rätt, och därigenom vill utskottet liksom skjuta undan det danska exemplet. Jag kan emellertid inte inse att den omständigheten i och för sig har någon väsentlig relevans vid bedömningen av frågan. Det är ju inte så, att resningsspörsmålet beror på att man vill ha ett visst antal prövningar i varje mål, utan saken ligger, som alla vet, på en helt annan bog.

Visst kan jag hysa sympatier för reservationen — och det tror jag att många andra ledamöter också har — och samtidigt inse vikten av en hel del av de argument och synpunkter, som framförts av herrar Rylander och Gezelius, men jag undrar ändå om man inte kan säga att hela denna fråga — sådan den föreligger för kammaren i dag — ter sig på följande, inte särskilt komplicerade sätt. Den kan enligt min mening ställas upp i tre ganska enkla punkter:

För det första är alla, inklusive justitieministern, överens om att den nuvarande svenska rättsordningen har sina olägenheter. Den är inte perfekt. Nu vet jag att det knappast går att åstadkomma något helt perfekt, men vi kan likväl säga, att den nuvarande ordningen ingalunda är utan brister.

För det andra finns det i Danmark

en alternativ ordning — Danmarks rättssystem är annars ganska närbesläktat med vårt — och denna ordning har enligt en ganska stark opinion här i landet stora förtjänster.

För det tredje: Varför kan då inte även de, som är skeptiska mot reservationens förslag, gå med på en utredning av frågan huruvida den danska ordningen är någonting för oss? Varför vill man inte vara med om att pröva det danska systemet? Det kan väl ändå inte vara så solklart, att den svenska ordningen är överlägsen den danska, att man därför har anledning att motsätta sig en prövning. Det tycker i varje fall inte jag, och därför kommer jag, herr talman, att rösta för reservationen.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Det ligger ju så till med denna fråga, att man inte kan säga att åsikterna till förmån för en förändring av nuvarande praxis är begränsade till en bestämd kategori människor, en bestämd klass eller en bestämd politisk åsiktsriktning. Vi har nu nått så långt, att uppfattningen att en förändring måste komma till stånd skär rätt igenom hela nationen och vinner ett allt större gehör även i riksdagen. Första kammarens votering för en stund sedan, där en minoritet — om jag räknar samman antalet nedlagda röster och antalet röster för reservationen, så blir ju detta en majoritet — stödde utskottsförslaget, är därvid ganska betecknande för den stora åsiktsförskjutning, som har ägt rum i denna fråga.

Jag vill bara ange några skäl till att vi för vår del anser att det vore fördelaktigt, om reservanternas yrkande skulle bifallas. Vi har ju redan för åtskilliga år sedan påpekat det enligt vår åsikt ganska märkliga i att högsta domstolen skall vara den faktor, som har avgörandet i resningsfrågor. Man kommer ju inte ifrån, att om högsta dom-

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

stolen bifaller en resningsansökan, så innebär detta på sitt sätt ett underkännande av högsta domstolens tidigare domslut. Jag vet mycket väl varför de, som anser denna ordning vara den riktiga, vidhåller sin mening. Jag har hört det resonemang som framförts och de föreställningar som odlats, att domarna och särskilt de högre domarna skulle vara tämligen fria från vanliga människors svagheter. Av detta resonemang följer ju som en konsekvens, att om dessa från mänskliga svagheter alldeles ovanligt fria personer skulle kunnat döma fel, så är de också i stånd att vidgå detta utan att känna någon ovilja.

Erfarenheterna har visat, att en sådan uppfattning om domarkåren inte håller vid en saklig prövning. Det är ingen svårighet att påvisa, hur inte minst domarkåren kan vara ett säte för både prestigesyka, kamaraderi och — låt mig säga det, herr Rylander — obotfärdighet. Jag skall inte erinra om Folke Lundquist, men jag kanske får erinra om ett ganska egendomligt faktum i samband med upprensningen av Folke Lundquists verksamhet, nämligen att flera av rådmännen i Stockholms rådhusrätt under utredningen förklarade sig inte minnas, huruvida de hade gått i borgen för Lundquists bankkulder. Jag skulle vilja ställa den frågan till varje jurist i denna kammare, om man inte måste betrakta en minnesförlust av detta slag såsom ganska komprometterande för vederbörande.

Detta är ett aktuellt exempel. Det finns också många exempel på tidigare rättsfrågor, som upprört allmänheten men där högsta domstolen i det längsta intagit en attityd av självrättfärdighet och ovilja till omprövning. Jag kan inte säga hur många gånger »Esarparn» förgäves begärde resning, men alla känner till att när han äntligen fick resning, så blev han frikänd. Men vilka faktorer och krafter var det som gjorde, att han äntligen — efter så många misslyckade försök — erhöll resning i högsta dom-

stolen och därmed kunde få möjlighet att bli frikänd? Jo, alla vet att det var krafter utanför domarkåren. Det var den väldiga folkopinionen, det var den kampanj som en mycket stor del av den svenska pressen satte in, som äntligen tvingade högsta domstolen att frångå sin attityd i frågan. Jag tycker detta är ett lärorikt exempel.

Jag skall inte erinra om det s. k. högförräderimålet mot Höglund, Hedén och Oljelund, men jag tror att jag utan att göra mig skyldig till någon överdrift kan säga, att få människor i denna kammare skulle vilja försvara den dom, som den gången fälldes.

För vår del har vi inte heller kunnat låta bli att ta en viss hänsyn till domarkårens sociala ursprung. Vi kan dessutom inte bortse från att det finns en tendens hos våra domare att liera sig med mäktiga kapitalintressen. Det har gjorts en undersökning bara av en tredjedel av Svenska handelsbankens avdelningskontor år 1950, och denna visade, att bland styrelseledamöterna återfanns inte mindre än tre häradshövdingar, åtta borgmästare och tio åklagare. Jag tror att man måste utgå från att domarna liksom alla andra människor inte kan ta ställning utan att påverkas av sin sociala miljö och ibland också av sina intressen, liksom sådana förhållanden som kåranda och prestigehänsyn måste spela in och påverka vederbörandes handlingssätt.

Häromdagen upprördes svenska folket av en utredning som visade, att Unman kunde interneras på sinnessjukhus, inte för att han på något sätt var sinnessjuk utan därför att han störde Lundquist i hans arbete.

Det är så många olika omständigheter som bidragit till att det vuxit fram en stark opinion hos svenska folket, grundad på ett rättsmedvetande och på uppfattningen att här står det inte rätt till, här måste något göras för att åstadkomma en förändring.

Utskottet har anfört att en särskild res-

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

ningsnämnd skulle genombräta grundvalen för den hittillsvarande rättsordningen. Ja, det tror jag utskottet har rätt i, helt enkelt därför att den nuvarande rättsordningen är uppbyggd på en maktfördelningslära, enligt vilken domstolarna skall fatta sina beslut oberoende av andra instanser. Men måste det inte vara oriktigt ur demokratisk synpunkt att ett mål, som nästan hela den svenska allmänheten finner tvivelaktigt eller oriktigt avdömt, inte skulle få komma upp till en ny prövning därför att samma personer, som dömt i saken, är obenägna att ta upp den på nytt?

Kommunistiska partiet har, som jag redan tidigare erinrat om, långt tidigare i riksdagen fört fram tanken på en annan utformning av resningsinstitutet. Kanske vore det riktigaste att ett av riksdagen för viss tid valt organ skulle ha att i sista hand besluta i resningsärenden. Vi anser emellertid att den frågan bör prövas av en utredning, som vi hoppas kommer till stånd — och den kommer till stånd förr eller senare.

Alltså, herr talman, en särskild, från domstolarna fristående resningsnämnd tror vi skulle vara ett steg i rätt riktning. Men vi tror samtidigt att den bara skulle vara en början till en behövlig sanering, men det skulle vara en god början. Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets majoritet hade knappast kunnat få en bättre talesman än herr Hagberg, som här har sagt att det för honom inte är något enastående att en allmän opinion skulle kunna tvinga en prövningsinstans att bevilja resning. Detta tycks herr Hagberg finna fullkomligt naturligt. Förmodligen skulle det väl på folkmöten beslutas, huruvida det skulle bli resning eller inte, och sedan skulle trycket på grund härav bli så starkt, att den nämnd som be-

slutar om resning bara hade att foga sig därefter! Herr Hagberg ville till och med göra gällande, att högsta domstolen hade påverkats på detta sätt.

Herr Hagberg sade vidare att det var en förlegad ståndpunkt, att domstolarna skulle vara oberoende av andra instanser. Jag tror att herr Hagberg verkligen skrämmer folk i dag. Jag vill tala om för herr Hagberg att åtminstone vad mig själv beträffar har jag inte något sådant socialt ursprung, att jag har någon belastning i det hänseendet. Jag har inte heller skaffat mig några kapitalintressen som hjälpt mig fram. Jag tror således att jag kan tala alldeles fritt här.

Beträffande herr Ohlins anförande måste jag säga, att jag tycker det är synd att jag inte träffar herr Ohlin litet oftare vid hans privata samtal för att få göra en del tillrättlägganden. Det kunde naturligtvis vara roligt i största allmänhet att träffa honom mera, men när han här talade om hur folk resonerar hade det tydligen insmugit sig en del egendomliga föreställningar i resonemanget. Hur kan man fästa något avseende vid att folk exempelvis säger, att en resningsansökan blir så väl och omsorgsfullt prövad, att det är detsamma som om resning hade beviljats? Det finns ju fullt med människor som säger en massa konstiga saker, men sådant får man väl inte fästa sig vid. Jag har inte märkt tidigare att herr Ohlin brukar göra det i någon större utsträckning. Varför då göra det i resningsfrågor?

Herr Ohlin omnämnde också ett annat enskilt samtal, men han sade själv att den gången var det tämligen naiva reaktioner som kom till uttryck. Det var det sannerligen! Man hade sagt att när det är så svårt att få resning, är det inte då underligt att det skall vara så lätt att få nåd? Nej, det är inte alls underligt. I fråga om nåd är det den högsta politiska makten, regeringen, som har avgörandet, och där kan alla möjliga vindar blåsa, herr Ohlin. Och

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

vi vet alla att det har blåst! Både herr Ohlin och jag har ansett att justitiedepartementet Zetterberg — som jag i övrigt inte här skall tala illa om — har benådadt lite väl friskt. Det är också många andra som anser detta. Men den, som har att pröva resningsfrågor, måste anlägga andra synpunkter.

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Rylander till en del byggde sin polemik på ett missförstånd av vad jag hade sagt. Innebörden av mitt anförande var nämligen, att det är en illusion, ett misstag att föreställa sig, att domarna och domstolarna kan fälla sina domar oberoende av den sociala och andra verklighet som omger dem. Det kan hända att herr Rylander anser att domstolarna står så högt ovan allt annat, att de kan göra det, men jag för min del har inte den uppfattningen, och det var med den utgångspunkten som jag gjorde mitt uttalande.

När herr Rylander här tecknar bilden av en folkopinion, som på ett farligt sätt skulle påverka domstolarnas beslut, så måste detta innebära ett beklagande av att exempelvis »Esarparn» äntligen fick resning och blev frikänd från ansvaret för det mord som han tidigare hade dömts för.

Om det kan påvisas sådana exempel på folkopinionens nyttiga inverkan för att skapa rättvisa men man dock försvarar högsta domstolen och den praxis som högsta domstolen slår vakt om, så betyder det att man icke accepterar denna sista möjlighet att korrigera orättfärdiga domar. Våra skilda meningar i denna fråga grundar sig just på att vi inte bedömer den saken på samma sätt.

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan ge herr Hagberg rätt i att ingen kan i sin verksamhet alldeles frigöra sig från sin egen miljö, sina vänner och allt annat. Men

domarna bemödar sig om att göra det, så långt det står i mänsklig makt. Jag är själv domare, och jag vet att det inte finns något så svårt som att döma — förmodligen kan jag med litet större fog säga detta än herr Hagberg, som kanske inte dömt så mycket. Man känner sig alltid som en enkel och fattig människa, när man skall döma — det tror jag, herr Hagberg, att alla domare gör, vare sig de är fattiga eller rika.

Herr Hagberg kom också in på frågan om högsta domstolens praxis, som enligt hans mening skulle vara felaktig i olika hänseenden. Såvitt jag förstår kan inte den frågan tas upp i detta sammanhang, och jag tror för övrigt att herr Hagberg saknar förutsättningar att bedöma denna sak. Jag vill bara säga att när det t. ex. gäller fallet »Esarparn» måste man plöja igenom alla akter i målet och se efter vad som förekommit i det ena eller andra avseendet, och herr Hagberg skulle kanske då få lov att revidera sin uppfattning om högsta domstolen.

Vidare vill jag säga några ord till herr Ohlin, som jag inte hann med i min föregående replik. Den regerande makten har ju inte alls anledning att anlägga rättsliga synpunkter utan blott sådana synpunkter som har samband med frågan om nåd, t. ex. i ett fall när vederbörande efter domens avkunnande har råkat ut för olyckor eller annat som gör att det straff, som han skall undergå, blir exceptionellt hårt för just honom. Detta kan inte jämföras med resning, som är ett rättsligt förfarande vilket enligt min mening bör bedömas av en domstol.

Men det är inte alls här fråga om några prestigesympunkter, och jag kan väl tänka mig att man skulle kunna överlämna saken till någon annan instans. När det emellertid inte har förebragts någon anledning att ordna det hela på annat sätt än det nu är ordnat här i Sverige, så begär man inte enligt gängse riksdagskutym någon utredning.

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

Herr EDBERG (s):

Herr talman! Jag tror inte att kam-maren kände sig särskilt imponerad, när herr Hagberg här uppträdde som rättsvårdens beskyddare. Jag tror också att det är tämligen överflödigt att be-tona, att de argument som herr Hagberg anförde för sin röstning till förmån för motionen, icke överensstämmer med de argument som ligger bakom densamma, framburen som den är av represen-tanter för de fyra demokratiska partierna i båda kamrarna. Herr Hagberg var ute för att misstänkliggöra det svenska rättsväsendet, och det har självfallet inte motionärerna haft någon som helst tanke på att göra.

Herr Hagberg anmälde en mycket stark misstro mot det svenska rättsväsendet. Jag vill understryka att någon sådan misstro icke ligger till grund för motionen liksom inte heller för reservationen — jag tror mig kunna säga det utan att göra anspråk på att tala på reservanternas vägnar.

Jag tyckte emellertid att samman-satta utskottets ordförande, herr Rylan-der, var inne på något betänkliga stigar, när han i sitt första anförande antydde — åtminstone fattade jag honom på det sättet — att det bakom motionen skulle finnas en sådan misstro, speciellt då mot högsta domstolen. Det skulle vara ganska skrämmande, om misstron mot högsta domstolen skulle vara så utbredd som den i så fall måste vara, att döma av de upprepade motioner och interpellationer med samma syfte som fram-ställts i båda kamrarna under de senaste åren, och att döma av det förhållandet, att majoriteten i första kammaren i dag visat sin otillfredsställelse med den nu gällande ordningen genom att dels rösta för reservationen, dels lägga ned sina röster — det var i själva verket endast en minoritet som stödde utskottets förslag.

Självfallet har inte detta skett av någon misstro mot de reguljära domstolarna, högsta domstolen eller andra,

utan därför att man principiellt finner det något otillfredsställande med denna nuvarande sammanblandningen mellan dömande myndighet och prövande myndighet.

Jag vill erinra om att när processkommissionen behandlade frågan om ett resningsinstitut förelåg den situationen, att det i åtminstone alla jämförbara länder fanns domstolar, som prövade resningsansökningar. Processkommissionen hade ingen anledning att vid detta tillfälle gå in på frågan om ett speciellt, från de reguljära domstolarna skilt institut. Dess motiveringar kan rimligen inte åberopas nu. Däremot kan det väl sägas, att processlagberedningens allmänt hållna argument om det betänkliga med en särskild rättsnämnd har vederlagts av erfarenheterna från Danmark, där man har en sådan, Den særlige Klageret. Jag tycker nog, att utskottets ärade talesman, när han nedlade mycken möda på att visa hur vanskligt det var att genomföra en sådan ordning, kom att polemisera mot en ordning, som danskarna prövat och funnit tillfredsställande, mer än han polemiserade mot motionärernas och reservanternas argumentering.

Jag vill alltjämt betona, att detta för mig är en rent principiell fråga. Jag menar, att man på basis av de erfarenheter, som har vunnits i ett nordiskt grannland med en rättsordning liknande vår, nu borde kunna finna tiden inne att göra en grundlig och saklig prövning av förutsättningarna för att skapa en liknande ordning här. Man får annars säkerligen räkna med att denna fråga undan för undan kommer tillbaka till riksdagen.

Herr von Friesen menar, att motionärerna tagit upp saken för snävt, när de inte samtidigt gått in på frågan om fullföljdsordningen. Jag skall ge herr von Friesen rätt i att det vore önskvärt med en något liberalare fullföljdsordning än vad vi har i Sverige. Delvis är dessa ting dock två skilda problem, och

Inrättande av en särskild rättsnämnd för resningsfrågor

motionärerna har medvetet begränsat sig till frågan om hur prövningsinstitutet bör verka.

Under debatten har det sedan gjorts en rätt stor affär av en tanke, som motionärerna liksom reservanterna kastat fram, om att det bör prövas, om icke ett visst lekmannainflytande borde kunna föras in i en sådan speciell rättsnämnd. Jag upprepar vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att jag tror, att det skulle vara riktigt och lyckligt, om det lekmannainflytande, som vi i övrigt velat föra in i rättsskipningen, också kunde ges en plats i en sådan särskild nämnd, men jag är inte beredd att utan en närmare prövning av saken ta bestämd ställning. Jag vill hänvisa till att inte heller reservanterna har gjort det. De säger bara, att möjligheterna för lekmannainflytande över huvud taget liksom dettas omfattning bör närmare undersökas. De framhåller vidare, att de genom att anförda detta icke har velat föregripa utredningens arbete utan huvudsakligen velat visa, att frågeställningen ingalunda är ny. De fortsätter: »Den utredning, som må komma till stånd, bör helt förutsättningslöst undersöka olika alternativ i fråga om nämndens sammansättning.»

Till sist kan jag bara med de små erfarenheter jag har från Danmark bekräfta vad herr Ohlin förut anförde om att den omständigheten, att Danmark infört ett särskilt, från de reguljära domstolarna skilt prövningsinstitut, icke av Højesteretten uppfattats som något åsidosättande av dess befogenheter och heller icke av den danska opinionen uppfattas som något som helst missstroende mot Højesteretten eller de reguljära domstolarna över huvud taget. Frågan borde enligt min mening kunna behandlas på samma lidelsefria sätt också här i vårt land.

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Herr Edberg talade om att det danska systemet med en Klage-

ret skulle betyda en eftergift åt uppfattningen att domstolarna inte bör pröva resningsansökningar. Den danska Klageretten är, såsom jag sade förut, sammansatt av fem jurister, oavsätliga under tio år. Det går inte att därav dra den slutsatsen, att vi skulle kunna applicera systemet direkt på svenska förhållanden. Och herr Edberg pläderar ju för att man skall undersöka möjligheterna att inrätta en lekmannanämnd, fristående från de andra domstolarna.

Påståendet att man i Danmark funnit systemet synnerligen tillfredsställande överraskar mig i viss mån, ty vi har i utskottet försökt få statistik över Klagerettens arbete och något uttalande därom, men det har inte lyckats. Man vet inte i vad mån dess arbetsfält är mindre än vårt skulle bli.

Jag vet inte om det var för att förstärka sin egen ställning, som herr Edberg sedan talar om en fyrpartimotion, framförd av alla de demokratiska partierna.

Till slut vill jag endast påpeka, att vi inte här har att rösta för vad herr Edberg så lockande kallade en utredning, som skulle ta hand om alltihop, utan för en skyndsam utredning rörande inrättandet av »en från de reguljära domstolarna fristående särskild rättsnämnd för resningsfrågor». Är inte detta en anvisning för utredningen, då undrar jag vad som menas med anvisning.

Vad som sedan står i motiveringen stryker herr Edberg själv och säger att det inte skall tas hänsyn till utan att man får laga efter läglighet. Men om detta är ett yrkande, som man vill att vi skall godta, då finns enligt min uppfattning ingenting annat att göra för den, som är tveksam inför att sträcka ut handen till den begärda utredningen, än att rösta för avslag nu och trösta sig med att herr Edberg får komma igen med en litet förnuftigare upplägning av frågan nästa år.

Interpellation ang. verksamheten vid Roxtunaanstalten

Herr **EDBERG** (s):

Herr talman! Jag har aldrig sagt att denna motion framlagts av alla partier, utan jag har sagt att den framlagts av representanter från alla de fyra partierna, vilket är en något annan sak.

Vad beträffar den danska ordningen har varken jag eller någon annan av motionärerna någonsin hävdad, att den utan vidare skulle kunna appliceras på svenska förhållanden, att man skulle kunna översätta den danska Klageretten som den är till svenska. Däremot har vi sagt, att de principer, som ligger till grund för det danska systemet, principerna om skilda organ för dom och prövning av resningsansökningar, är lika förenliga med det svenska rättsväsendet som med det danska. Vi plägar berömma oss här i Norden av att i huvudsak ha samma rättsordning. Ingen skall få mig att tro, herr Gezelius, att en ordning, som i Danmark har fungerat i varje fall så tillfredsställande att ingen där lär fundera på en återgång till tidigare gällande ordning, inte skulle kunna övervägas för Sveriges del. Jag betonade i mitt första anförande svårigheten att finna en idealisk ordning. Jag är övertygad om att får vi en speciell klagoinstans, som man har i Danmark, kommer detta system inte i alla avseenden att vara idealiskt, men ingen kan påstå att det svenska systemet nu är idealiskt. Det gjorde heller inte justitieministern, när han gav sitt bekanta interpellationssvar till herr Carl Albert Anderson i första kammaren förra året.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Ollén m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Edberg begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta konstitutions- och första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Ollén m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens utgång, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 98 ja och 66 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 7, angående höjning av avlöningsförmånerna för vissa riksdagstjänstemän.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Interpellation ang. verksamheten vid Roxtunaanstalten

Herr **CASSEL** (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

För något mer än ett år sedan överlämnades Roxtuna-anstalten till fängvårdsstyrelsen för att tagas i bruk för sitt ändamål. Meningen var, att man där skulle skapa de bästa möjliga betingelserna för behandlingen av de svårast belastade och mest svårbehandlade ungdomsbrottslingarna i åldern mellan 18 och 21 år. Enligt statsrådets och chefsens för justitiedepartementet yttrande i ett interpellationssvar den 9 november

Interpellation ang. verksamheten vid Roxtunaanstalten

1955 var också resultatet ur dessa synpunkter »en av världens bäst utrustade anstalter». Därmed måste ha avsetts, att anstalten var »en av världens bäst utrustade» just för sitt speciella ändamål.

Roxtunas uppbyggnad var på sin tid föremål för olika meningar, men från alla håll var man beredd att göra stora ansträngningar för att kunna skapa en mönsteranstalt för det synnerligen svåra klientel, som det här är fråga om. Inga ansträngningar har heller sparats för att få anstalten så lämplig som möjligt för sitt ändamål. Investeringskostnaderna uppgår till icke mindre än 8 miljoner kronor, d. v. s. till över 110 000 kronor per intern. Deras antal beräknas skola komma att uppgå till 60—70. Den fast anställda personalen kommer den 1 juli 1956 att utgöra 53 personer. Den generositet, som de anslagsbeviljande myndigheterna här visat, står onekligen i viss kontrast mot vad som eljest är vanligt — både när det gäller stöd åt och utbildning av ungdom utan kriminell belastning och när det gäller den takt, i vilken våra fångvårdsanstalter utbygges och moderniseras.

Med detta för ögonen är det naturligt att man inom vida kretsar sett på experimentet Roxtuna med stora förhoppningar, men det är också lika naturligt att man både i riksdagen och runt om i landet med största bekymmer ser, att Roxtunas start icke har blivit så lugn och friktionsfri som man hade haft anledning att hoppas. För en utomstående är det svårt att här bilda sig en klar föreställning om vad som har förekommit och om orsakerna till de misshälligheter, som har uppstått. Vad man kan konstatera är emellertid, att starkt delade meningar rörande anstaltens utformning och verksamhet kommit till uttryck från åtminstone tre olika myndigheters sida. Sålunda har justitiedepartementet, fångvårdsstyrelsen och byggnadsstyrelsen offentligen tagit till orda. Vidare synes det klart, att anstaltens ledare, doktor Ring Lund-

qvist, vilken nu förklarat sig vilja lämna verksamheten, har en stor del av personalen med sig, när han klagat över arbets- och bostadsförhållandena och även när han gör gällande, att verksamheten försvårats genom vad han velat kalla »dubbelkommando». Personalen synes också bl. a. genom säkerhetsanordningarnas utformning ha fått ägna oproportionerligt stor tid åt bevaknings- och efterspaningsarbeten och har inte på det sätt, som anstaltens tillskyndare tänkt sig, kunnat ta hand om de intagna pojkar. Ehuru anstalten icke varit fullbelagd — enligt departementschefens uppgift var antalet intagna den 9 november 1955 endast 27 — uppges personalen, som synes ha uppgått till ca 40 personer, vara utsliten och överansträngd. Den avgående chefen gör gällande, att en av orsakerna till svårigheterna skulle vara att anstalten icke skulle vara byggd för det klientel, som man är tvungen att ta emot. Detta skulle enligt hans mening inte bero på felaktig dirigerings av klientelet. »Anstalten kom till för att avlösa Ystad och Uppsala, där det värsta klientelet vårdades, men den sortens folk går helt enkelt inte att ha på Roxtuna.»

Även om man alltid måste räkna med att en anstalt som Roxtuna kan råka ut för vissa »inkörningssvårigheter» och även om man kan tänka sig att en del klagomål blivit något väl tillspetsade, torde det inte vara för mycket att säga att Roxtunas situation i dag präglas av en förtroendekris, som är ytterligt olycklig därför att den kan komma att förstöra mycket av tilliten till de nya behandlingsformer, som där skulle praktiseras. En sådan kris kan, om inte riktiga och snabba åtgärder vidtages, komma att medföra verkningar, som sträcker sig flera år framåt.

I denna situation, herr talman, anholder jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa frågan:

Interpellation ang. åtgärder för undvikande av järnvägsolyckor

Vill herr statsrådet så snart som möjligt ge kammaren en ingående och omfattande redogörelse för de förhållanden av administrativ, personell eller annan art, som enligt herr statsrådets mening bildar bakgrunden till den kris, som Roxtuna-anstalten nu genomlever, och vill herr statsrådet tillika ge kammaren en redogörelse för de åtgärder, som herr statsrådet planerar i syfte att snabbast möjligt få verksamheten vid Roxtuna in i en lugn och naturlig utveckling?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Interpellation ang. åtgärder för undvikande av järnvägsolyckor

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr LARSSON i Hedenäset (bf), som yttrade:

Herr talman! Strax före innevarande års påskhelg inträffade ej mindre än tre allvarliga järnvägsolyckor i Norrland, den största och mest tragiska i närheten av Arvidsjaur i Norrbottens län, de två andra i närheten av Bollnäs. Sammanlagt 18 personer fick sätta livet till vid dessa olyckor. De anhörigas sorg må vi ej här försöka mäta, endast med deltagande omnämna. Många skadade har orsakats lidanden. I jämförelse med personskadorna är de materiella skador som uppstod av mindre betydelse. Konstateras må dock, att det i kronor räknat måste röra sig om rätt betydande belopp.

Även om risken för olyckshändelser ej går att helt borteliminera, måste det dock vara angeläget, att ingenting, som är möjligt att göra för ernående av en större trafiksäkerhet, lämnas ogjort. Det synes även motiverat, att riksdagen lämnas informationer om vad som i detta hänseende gjorts och ytterligare planeras.

De senaste järnvägsolyckorna har

gett en mera offentlig aktualitet åt en frågeställning, som tidigare förekommit man och man emellan. Frågan är, om den rationaliseringsverksamhet, som järnvägsdriften under senare tid undergått, tillåtits ske på alltför stor bekostnad av trafiksäkerheten?

Även om orsakerna till de tre olyckorna är olika, spårar dock allmänheten lätt ett indirekt sammanhang. Det har visserligen — av vad som hittills offentliggjorts — framskyntat, att det i fråga om Arvidsjaur-olyckan är den mänskliga faktorn som klickat, medan orsaken till de två Bollnäs-olyckorna skulle vara att söka i materielfel, som i och för sig skulle vara naturliga. Gentemot en sådan uppdelning av orsakerna har å andra sidan ifrågasatts, om strävandena att förbilliga järnvägsdriften lett till att alltför många arbetsuppgifter lagts på den enskilde individen, så att den mänskliga faktorn utsattes för alltför stora påfrestningar. Har samma strävanden lett till att kontroll och inspektioner av materiel eftersättes? Har detta skett, då kan ett gemensamt orsakssammanhang spåras.

Uppenbart är, att det är en fullt legitim strävan hos en järnvägsförvaltning att försöka förbilliga driften. Konkurrensen med andra kommunikationsmedel fordrar förvisso att så sker, likaså angelägenheten av att upprätthålla goda förbindelser å mera trafiksvaga järnvägslinjer. Därmed är dock ingalunda sagt, att enbart företagsekonomiska synpunkter bör få avgöra trafikintensiteten å trafiksvaga linjer.

Det kan dock ifrågasättas hur stor den materiella vinsten av personalindragningar när allt kommer omkring blir, därest därav kan följa järnvägs-katastrofer av den omfattning som under senaste tiden inträffat. Klart är i detta sammanhang, att utrymme vid bedömningen ej får ges enbart åt materiella värderingar. Vad som framför allt påkallar uppmärksamhet är angelägenheten att nå fram till en trafik-

Interpellation ang. rationaliseringsarbetet vid S. J., m. m.

säkerhet, så att risken för personskador blir så liten som möjligt. Detta framstår som en vital angelägenhet, gemensam för den resande allmänheten, myndigheterna och förvisso även för järnvägsförvaltningarna.

Med stöd av ovan anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder har vidtagits och är ytterligare att emotse för undvikande så långt möjligt är av sådana järnvägsolyckor, som den senaste tiden inträffat i trakterna av Arvidsjaur och Bollnäs?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. rationaliseringsarbetet vid S. J., m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr NIHLFORS (fp), som yttrade:

Herr talman! De nyligen inträffade tågkatastroferna, som medfört så många dödsoffer och som skapat en djup förstämning och stor oro i vida kretsar, har självfallet väckt till liv en berättigad och i vissa delar upprörd debatt om järnvägarnas bristande säkerhetssystem och statens järnvägars rationaliseringsarbete med åtföljande personalindragningar.

Frågan om säkerheten hänger intimt samman med frågan om i vilken utsträckning besparingar i personal kan äga rum som ett led i en sedan flera år pågående rationaliseringsverksamhet. Sambandet får dock inte vara sådant, att inbesparingen sker tidigare och snabbare än vad tekniska framsteg inom säkerhetssystemets ram kan ge anledning till. När det gäller tryggheten för människoliv, måste en betydlig marginal av ökad säkerhet ha uppnåtts och under lång tid prövats, innan en minsk-

ning av personalstyrkan skall kunna tillåtas. (Enmansbetjäning av rälsbussar är beroende av ett utökat säkerhetssystem.)

Den mänskliga faktorn kan inte nonchaleras i sådan verksamhet, där automatiska anordningar inte kan ersätta denna faktor. Systemet med tågmöten vid obemannade stationer på vissa bandelar — nu tills vidare upphört — är tydligen något som inte hade bort införas förrän kontroll- och säkerhetsanordningar av teknisk art trätt in som fullgoda ersättare för de mänskliga insatserna.

Det är inte första gången tågkatastrofer aktualiserat frågan, om SJ driver en för hård rationaliseringstakt, som tar sig uttryck i riskfylld press på för fåtalig personal, samtidigt som rekryteringssvårigheterna är från år ökat. En sådan debatt fördes sålunda efter Rörviks-olyckan för ett och ett halvt år sedan. Då liksom nu framfördes protester mot sparsamhetsåtgärder, som ansågs gå ut inte blott över personalen utan även över allmänheten.

De här ovan i korthet berörda problemen är emellertid av den storleken, att en utförlig redogörelse för desamma snarast borde lämnas i riksdagen. På grund härav får jag hemställa om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ställa följande frågor:

1. Vill herr statsrådet lämna en redogörelse för på vilket sätt och i vilken omfattning rationaliseringsarbetet bedrivits av SJ under senare år samt vilka resultat som uppnåtts i form av bl. a. personalindragningar eller minskat behov av nyrekrytering?
2. Anser herr statsrådet att takten i rationaliseringsarbetet varit rätt avvägd med hänsyn till säkerhetskraven?
3. Vilka åtgärder av mera definitiv art anser herr statsrådet böra vidtagas för att påskynda en utbyggnad av

Interpellation ang. åtgärder för undvikande av järnvägsolyckor — Interpellation ang. åtgärder för ökning av trafiksäkerheten vid statens järnvägar

säkerhetsanordningarna inom järnvägsväsendet?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Interpellation ang. åtgärder för undvikande av järnvägsolyckor

Herr MELLQVIST (s) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Under slutet av mars månad 1956 drabbades våra järnvägar av svåra olyckor, som medförde många dödsoffer och betydande materiella skador.

Den 27 mars spårade Nordpilen av spåret mellan Karsjö och Simeå stationer, varvid dess bättre ingen människa omkom. Stora materiella skador uppstod.

Den 28 mars inträffade så den fruktansvärda kollisionen mellan en rälsbuss och ett godståg sex kilometer norr om Arvidsjaur på inlandsbanan. Inte mindre än sexton personer dödades och många blev svårt skadade.

Den 30 mars spårade återigen Nordpilen av spåret, denna gång vid ingång till Granbo station mellan Bollnäs och Kilafors. Två personer dödades och omkring tjugofem skadades mer eller mindre.

Helt naturligt har dessa olyckshändelser djupt gripit hela vårt folk, och det kan befaras att allmänhetens förtroende till järnvägsresor ur säkerhetssynpunkt försvagas.

Såväl den resande allmänheten som vid järnvägarna anställda frågar sig vad som kan vara orsak till dessa så svåra händelser? Är det kanske en för långt driven rationalisering, när det gäller den övervakande och kontrollerande baninspektionen, som medfört att eventuella fel på banunderbyggnaden icke i tid kunnat upptäckas? När en rälsbussförare, förutom själva framförandet av sitt fordon, även har att ombesörja en mängd andra arbetsuppgifter, däribland

att ansvara för tågmöten, kan ett förbi-seende medföra oanade konsekvenser för resandes liv och säkerhet. Har järnvägsmyndigheterna haft detta fullt klart för sig, när på sin tid undantagsbestämmelser som i § 100 i säkerhetsordningen tillkom?

Under hänvisning till vad här anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Anser statsrådet att ytterligare åtgärder bör vidtagas för att så långt som är möjligt förebygga liknande, svårartade olyckshändelser i framtiden?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Interpellation ang. åtgärder för ökning av trafiksäkerheten vid statens järnvägar

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr HOLMBERG (k), som yttrade:

Herr talman! Den senaste tidens fruktansvärda järnvägsolyckor med många tiotal dödsoffer och hundratals skadade ger mig anledning att upprepa den fråga jag riktade till kommunikationsministern för nära ett och ett halvt år sedan.

Jag vidhåller att en starkt bidragande orsak till att vissa slag av olyckor vid SJ ökat har samband med personalindragningarna. I min interpellation och i debatten om densamma i november och december 1954 påvisade jag, att vissa slag av järnvägsolyckor ökat på ett alarmerande sätt sedan järnvägsstyrelsen började genomföra de rigorösa personalindragningarna. Det gällde olyckor, där allmänheten var inblandad; sammanstötningar, urspåringar och annat liknande. Rationalisering av detta slag har bl. a. lett till att bankontrollen försämrats oerhört, att personalen inte får tillräcklig tid för tillsynen av den

Interpellation ang. åtgärder för ökning av trafiksäkerheten vid statens järnvägar

rullande materielen, att lok som användes även i mycket pressande och riskfylld trafik är enmansbemannade, att tågmöten sker på obemannade stationer o. s. v. Därtill har riskerna tilltagit ytterligare genom den ökade fysiska och psykiska påfrestningen på personalen och därigenom att tåghastigheterna och i vissa fall också det tillåtna vagnaxeltrycket har ökat.

Mina inlägg i debatten 1954 hade karaktären av en allvarlig varning för vad som skulle kunna hända om denna personalpolitik fortsatte; om inte kommunikationsministern var uppmärksam på den tydliga tendensen till ökning av vissa slag av olyckor, som uppenbarligen hade samband med personaltillgången.

Liknande varningar hade framförts av personalen vid upprepade tillfällen, bl. a. genom skrivelser till kommunikationsministern.

Statsrådet avvisade kategoriskt de framförda anmärkningarna — om »s. k. missförhållanden», såsom statsrådet uttryckte sig! Enligt hans mening innebar personalindragningarna inga sådana risker som jag påstått. I fråga om olycksfallsstatistiken föredrog han att använda summariska uppgifter i stället för att diskutera den påtagligt ökade frekvensen av *vissa slags* olyckor — sådana olyckor som vi de senaste veckorna har fått nya skakande rapporter om.

Personalens enträgna framställningar om att något skulle göras för att förbättra trafiksäkerheten avfärdade statsrådet med att missnöjesyttringar från personalen är brukliga — i samband med förhandlingar om löner och arbetstidsfrågor! »I varje fall har jag i första hand satt detta missnöje i samband med de förestående förhandlingarna», sade statsrådet.

Statsrådets attityd till denna allvarliga fråga var över huvud taget nonchalant och präglades inte av verklig vilja att lyssna till berättigade varningar.

Redan vid den tidpunkten låg dock

på kommunikationsministerns bord bl. a. en förklaring från lokpersonal i Norrbotten, som under hänvisning till de orimliga tjänstgöringsförhållandena förklarade:

»Vi tvingas att frånsäga oss allt ansvar för vad som kan hända under vår tjänsteutövning.»

I samband med olyckan på inlandsbanan krävde personalen också *omedelbara* ingripanden men fick inte gensvar för detta krav förrän den vägrat att utföra tågmöten på obemannade stationer.

Den oerhörda risk som uppstått genom försämringen av bankkontrollen har icke undanröjts sedan saken påtalades 1954. Vid otaliga tillfällen och framför allt i samband med de senaste svåra tågurspåringarna har det konstaterats, att räls, slipers, banvall och rullande materiel ofta inte befinner sig i sådant skick, att det motsvarar rimliga säkerhetskrav. Olyckor eller allvarliga tillbud till olyckor uppstår allt oftare på grund av rälsbrott, som icke upptäcks i tid på grund av att bankkontroll nu ofta sker endast en gång i veckan i stället för tidigare varje dag. Det har konstaterats, att slipers använts, tills den varit »som moss», o. s. v.

Inför alla dessa ytterligare bekräftade erfarenheter kan statsrådet omöjligen vidhålla sin mening från 1954, att bankkontrollen varit helt betryggande och anpassad till särskilda trafik- och klimatförhållanden på varje bandel.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidtaga för att öka trafiksäkerheten vid SJ med hänsyn till den senaste tidens allvarliga olyckor och framställningar från personalen?

Denna anhållan bordlades.

§ 18

Interpellation ang. en sådan planering och finansiering av bostadsbyggandet att full sysselsättning kan upprätthållas i byggnadsfacken instundande vinterhalvår

Ordet lämnades på begäran till

Fru NILSSON (k), som anförde:

Herr talman! Arbetslösheten under vintern blev särskilt kännbar för byggnadsarbetarna. Av 50 583 arbetslösa i mitten av februari var inte mindre än 30 573 byggnadsarbetare. Av dessa var 13 996 grovarbetare, 8 042 träarbetare, 3 774 murare och 2 553 målare. Uppgifter från arbetslöshetskassorna på 76 större orter visar, att 23,5 % av murarna och 19,9 % av grovarbetarna vid nämnda tidpunkt var arbetslösa.

Det har gjorts gällande, att denna arbetslöshet helt eller till väsentlig del skulle bero på den stränga kylan. Detta motsäges emellertid av att fackförbunden redan vid årsskiftet, långt innan köldvågen satte in, redovisade 20 865 arbetslösa i byggnads- och anläggningsverksamhet, varav 7 941 grovarbetare, 5 124 träarbetare, 2 779 murare och 2 735 målare. Vad här anförts ger vid handen, att arbetslösheten i byggnadsfacken väsentligen härrör från andra orsaker än vinterkylan.

I ett radioprogram den 2 april om vinterns arbetslöshet inom byggnadsfacken nämndes som orsaker härtill bl. a. planerings- och kreditvärigheter. Det är ostridigt, att dylika svårigheter försenat och i vissa fall omöjliggjort igångsättningen av nybyggen under fjolåret. Bostadsstyrelsens statistik visar också, att antalet under 1955 påbörjade lägenheter i de 53 större städerna (30 200) med 1 800 eller 6 % understeg 1954 års siffror. Slutsatsen kan knappast bli någon annan än att statsmakterna genom kreditåstramning och räntehöjning i förening med bristande planering »bäddat» för den kraftigt ökade byggnadsarbetslösheten under vintern.

För de berörda byggnadsarbetarna och de arbetslöshetskassor, till vilka de är anslutna, har arbetslösheten fått kännbara följder. Byggnadsarbetareförbundets arbetslöshetskassa, som under år 1955 utbetalade 21 milj. kr i understöd, måste enbart under de två första månaderna i år utanordna 14 milj. kr. Man beräknar att antalet arbetslösa dagar, som under fjolåret uppgick till 314 000, i år skall stiga till mellan 600 000 och 650 000. I detta sammanhang är det nödvändigt att erinra om att kassamedlemmarna inte är berättigade till arbetslöshetsunderstöd för mer än 36 dagar per år, vilket betyder, att många arbetslösa byggnadsarbetare under vintern blivit »utförsäkrade» och nödgats vända sig till socialvården. Det antyder också, att den verkliga arbetslösheten är eller varit större än den registrerade.

Byggnadsarbetslöshetens omfattning under vintern är så mycket allvarligare som man samtidigt kunnat konstatera en kraftig uppgång i bostadsbristen. I Stockholm ökade antalet lägenhetssökande i fjol med 13 760 och i Göteborg med 5 604. Bostadsbristen är ett socialt ont, som gripit omkring sig över hela landet och som får alltmer elakartade verkningar. Det borde därför vara angeläget för statsmakterna att sörja för en sådan planering och vidtaga sådana åtgärder på det finansiella området, att tillgänglig arbetskraft beredes full sysselsättning året runt. Redan en mindre slumpartad fördelning på olika årstider av igångsättningen skulle få en klart positiv effekt så till vida att arbeten, som kan utföras oavsett väderlek och kyla, i större utsträckning förlades till vinterhalvåret.

Både bland byggnadsarbetarna och de bostadssökande finns farhågor för att instundande vinterhalvår kommer att uppvisa samma bedrövlige bild av ökad byggnadsarbetslöshet och växande bostadsköer som det gångna. Under hänvisning härtill och till vad som i övrigt berörts i det föregående anhåller jag om kammarens tillstånd att till stats-

Interpellation ang. en sådan planering och finansiering av bostadsbyggandet att full sysselsättning kan upprätthållas i byggnadsfacken instundande vinterhalvår rådet och chefen för socialdepartementet få rikta frågan:

Överväger regeringen några åtgärder, och i så fall vilka, i fråga om planering och finansiering av bostadsbyggandet, så att full sysselsättning kan upprätthållas i byggnadsfacken instundande vinterhalvår?

Denna anhållan bordlades.

§ 19

Till bordläggning anmäldes riksdagens revisorers berättelse rörande statsliggarens bihang.

§ 20

Herr talmannen meddelade, att bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan anmält att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående utgivning av ett sammanfattningsregister till riksdagens protokoll med bihang för åren 1951—1960.

Denna anmälan bordlades.

§ 21

Anmäldes att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren:

nr 100, angående ratifikation av rätts-hjälpsavtal mellan Sverige och Frankrike,

nr 116, angående tjänstebostadssystemet m. m.,

nr 121, angående vissa tjänster vid kommunikationsverken,

nr 122, med förslag till lag om jordbrukskasserörelsen m. m.,

nr 127, med förslag till vissa ändringar i fiskerättslagen m. m.,

nr 129, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.,

nr 134, med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 8 april 1927 om dödande av förkommen handling,

nr 135, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående insättning å skogskonto i vissa fall,

nr 136, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 12 §§ lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m.,

nr 137, med förslag till lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård, m. m.,

nr 138, angående provisorisk ändring i grunderna för reglering av restauratörernas utskänkningsvinst,

nr 139, angående garanti för visst lån till Aktiebolaget Statens skogsindustrier, nr 140, angående reglering av socker-näringsen i riket m. m.,

nr 141, rörande ratifikation av en konvention mellan Sverige och Italien rörande social trygghet,

nr 142, med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken,

nr 143, med förslag till allmän ordningsstadga, m. m.,

nr 146, med förslag angående fondering jämlikt 39 § lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, och

nr 151, angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 22

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 88, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt motionerna:

nr 680, av herr *Sjölin*,

nr 681, av herr *Hagberg m. fl.*,

nr 682, av herr *Ohlin m. fl.*, och

nr 683, av herr *Hjalmarson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 106, angående vissa byggnads-

arbeten vid statens sinnessjukhus m. m. motionen nr 684, av fröken *Höjer m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 103, angående anslag till kommerskollegium samt statens handels- och industrikommission motionen nr 685, av herr *Kollberg*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 97, angående inrättande av en statens pris- och kartellnämnd, m. m. motionerna:

nr 686, av herrar *Gustafsson* i Stockholm och *Henriksson*, och

nr 687, av herr *Hjalmarson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 103, angående anslag till kommerskollegium samt statens handels- och industrikommission motionen nr 688, av herr *Hjalmarson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 98, angående anslag för budgetåret 1956/57 till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen m. m. motionerna:

nr 689 och 690, av fröken *Elmén m. fl.*,

nr 691, av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.*, och

nr 692, av fru *Sandström m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 102, angående anläggande av ett godsspår Morjärv—Karlsborgs bruk motionen nr 693, av herrar *Holmberg* och *Hagberg*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 105, angående anslag till konsumentvaruforskning och konsumentupplysning, m. m. motionerna:

nr 694, av herr *Cassel* och fröken *Wetterström*,

nr 695, av fröken *Ager m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 107, med förslag till lag om höjning av folkpensioner m. m. motionerna:

nr 696, av herr *Senander m. fl.*,

nr 697, av herr *Ohlin m. fl.*,

nr 698 och 699 av herr *Rimmerfors*, samt

nr 700, av herr *Hjalmarson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 108, angående anslag för budgetåret 1956/57 till Stockholms högskola m. m. motionerna:

nr 701, av herr *Håstad m. fl.* och

nr 702, av herr *Helén* och fröken *Vinge*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 110, angående vissa avlönnings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1956/57 m. m. motionerna:

nr 703, av herr *Fröding m. fl.*,

nr 704, av herr *Nilsson* i Göteborg *m. fl.*,

nr 705, av fröken *Liljedahl m. fl.*,

nr 706, av herr *Sundström m. fl.*, och

nr 707, av herr *Nihlfors m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 117, med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m. motionen nr 708, av herr *Hjalmarson m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 120, angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden, m. m. motionen nr 709, av herr *Hagberg m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 123, angående skolväsendets ordnande på realskolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande m. m. motionen nr 710, av herrar *Bengtsson* i Varberg och *Engkvist*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 126, med förslag till lag om ersättning åt smittbärare, m. m. motionen nr 711, av fröken *Höjer* och fröken *Liljedahl*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 130, angående anslag till förvaltningsbyggnad för vattenfallsstyrelsen motionerna:

nr 712, av herr *Vigelsbo*, och

nr 713, av herr *Andersson* i Brämshult *m. fl.*

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 23

Anmäldes följande till kammaren inkomna ansökningar om ledighet från riksdagsgöromålen:

Till Andra kammarens talman.

Undertecknad hemställer härmed om tjänstledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 4 t. o. m. den 10 april på grund av utlandsresa.

Eskilstuna den 28/3 1956.

Ossian Sehlstedt

Herr Talmannen i Riksdagens II Kammare, Riksdagen, Stockholm.

Undertecknad anhåller härmed om permission från riksdagsarbetet t. o. m. onsdagen den 11 april på grund av utlandsresa.

Malmö den 28 mars 1956.

Gösta Netzén

Till Andra Kammaren.

På grund av vistelse på utländsk ort anhåller jag härmed om ledighet från riksdagsgöromålen för tiden 4—12 april 1956.

Stockholm den 27 mars 1956.

Manne Ståhl

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 24

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl 18.16.

In fidem

Gunnar Britth

Fredagen den 6 april

Kl. 14.00

§ 1

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Redaktör Frans Severin är på grund av myocardskada (dental fokal infektion) oförmögen till arbete under tiden 6/4—6/5 1956 intygas.

Stockholm 5/4 1956

R. Hennix
leg. läkare

Herr Severin i Stockholm beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med denna dag till och med den 6 nästkommande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. rätt för elever i högre skolor att medfölja skolskjutsar, som är anordnade för folkskolans elever

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **PERSSON**, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har fröken Löwenhielm frågat mig, om jag vill medverka till att även elever i högre skolor får rätt att i förekommande fall medfölja de skolskjutsar, som är anordnade för folkskolans elever.

Som svar härpå vill jag anföra följande.

Det är lämpligt att i detta sammanhang skilja på frågan om statsbidrag till skolskjutsar och frågan om skolskjutsarnas praktiska anordnande.

Det nuvarande statsbidraget till skolskjutsar fick sin grundläggande utformning vid 1935 års riksdag och ingick som ett led i en rad av åtgärder i syfte att dels överföra vissa kostnader för den obligatoriska folkskolan från kommunerna till staten, dels möjliggöra en förbättring och rationalisering av folkskoleväsendet. Skolskjutsbidraget, som

Svar på interpellation ang. rätt för elever i högre skolor att medfölja skolskjutsar, som är anordnade för folkskolans elever

nu närmare regleras i kungörelsen 1947: 346, avser fortfarande endast vederbörande skoldistrikts kostnader för anordnande av skolskjuts för skolpliktiga barn inom folkskoleväsendet. Det bör uppmärksammas, att myndigheterna äger fastställa sådan organisation av vederbörande skoldistrikts folkskoleväsen, som förutsätter anordnande av skolskjutsar. Det bör också nämnas, att i enhetsskoleväsens skoldistriktet skolskjutsbidrag givetvis också utgår för skjutsning av elever på enhetsskolans högstadium.

För de icke-obligatoriska skolformerna finns däremot intet särskilt skjutsbidrag. För eleverna vid läroverken och de s. k. högre kommunala skolorna är det i stället så ordnat, att de, utan behovsprövning, kan få studiebidrag för dagliga resor mellan bostadsorten och skolorna. Här lämnar alltså staten ett visst bidrag direkt till den enskilde i syfte att utjämna skillnaden i utbildningskostnader.

Vad sedan gäller skolskjutsarnas praktiska utformning vill jag framhålla, att anordnandet av skolskjuts för elever i högre skolor är en för vederbörande primärkommun helt frivillig angelägenhet. Någon rätt för elever i högre skolor att medfölja folkskolans skjutsar bör enligt min mening icke stadgas, eftersom detta samtidigt skulle medföra en skyldighet för vederbörande skoldistrikt att mottaga dylika elever för skjutsning. Jag är emellertid angelägen att framhålla, att hinder inte föreligger mot att, efter överenskommelse mellan vederbörande skoldistrikt och skjutsentreprenör samt målsman, elev i högre skola medföljer en folkskoleskjuts. Det finns inte heller något hinder mot att en skjutsanordning utökas för att möjliggöra skjutsning även av elever i högre skolor. Vad som måste iakttagas är endast, att de merkostnader, som kan följa med att skjutsen också omfattar dylika elever, inte får inräknas i statsbidragsunderlaget och att skjutsen, i den del den skulle

avse blott elever i högre skolor, inte är att betrakta som skolskjuts i statsbidragsförordningens mening.

I samband med folkskolans skjutsanordningar bör man alltså, där praktiska och ekonomiska förutsättningar finns, kunna genom förnuftiga överenskommelser på det lokala planet tillgodose även skjutsbehovet för elever i högre skolor.

Härpå anförde:

Fröken LÖWENHIELM (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min fråga huruvida elever vid högre skolor har rätt att medfölja skolskjutsar. Jag är tacksam för att svaret i väsentliga delar är klarläggande och positivt. Även om statsrådet inte kan finna att elever vid högre skolor har rätt att medfölja skolskjutsar, finns det tydligen möjligheter för skoldistriktet att ordna så utan risk för att statsbidraget skall försvinna.

För målsmännen hade det säkert tett sig både enklare och billigare, om barnen vid högre skolor fått medfölja skolskjutsarna på samma villkor som folkskolans barn. Studiebidrag för resor utgår visserligen men inte för hela kostnaden. Nu skall målsmännen först fylla i en blankett från skolan, skicka den till skolan, som sedan i allmänhet skickar den tillbaka för komplettering. Sedan skall skolorna rekvirera studiebidraget från länsstyrelsen, som utbetalar det till skolorna. Skolorna skall skicka pengarna mot kvitto till föräldrarna, och därefter skall skolorna lämna redovisning plus kvitto till länsstyrelsen. Och sedan skall blanketterna arkiveras i skolorna. Hur kontrollen fortsätter i länsstyrelsen vet jag inte. Även för skoldistriktet borde det vara mindre arbete om man inte vore tvungen att dela upp eleverna i kategorier.

Svar på interpellation ang. rätt för elever i högre skolor att medfölja skolskjutsar, som är anordnade för folkskolans elever

Skillnaden i kostnader för staten torde vara ringa. Det är bara det, att kostnaderna går ut från olika anslag. Den kunngörelse, nr 346/1947, som reglerar detta och som statsrådet nämnde, talar inte om var barnen skall gå i skola. Där nämns endast »skolpliktiga barn»; det står ej »skolpliktiga barn inom folkskolleväsendet».

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Om fröken Löwenhielm har avsett att för kammaren måla upp en bild av ett mycket krångligt förfarande för detta studiebidrags utfående, slår det försöket alldeles fel, eftersom de flesta av de elever vid högre skolor som åtnjuter detta resebidrag också torde få ett frukostbidrag. Den kontroll och pappersexercis som behövs torde därför inte komma att minskas nämnvärt, om man går över till det system för skjutskostnaderna som tydligen föresvävar den ärade interpellanten.

Fröken **LÖWENHIELM** (fp):

Herr talman! Åtskilliga högre skolor har väl i alla fall infört skolfrukost, men då det därvidlag brister på många håll, så det är antagligen många som bara får pengar för resor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 100, angående ratifikation av rättshjälpsavtal mellan Sverige och Frankrike;

till statsutskottet propositionerna:

nr 116, angående tjänstebostadssystemet m. m., och

nr 121, angående vissa tjänster vid kommunikationsverken;

till bankoutskottet propositionen nr

122, med förslag till lag om jordbrukskasserörelsen m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 127, med förslag till vissa ändringar i fiskerättslagen m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 129, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 134, med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 8 april 1927 om dödande av förkommen handling;

till bevillningsutskottet propositionen nr 135, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående insättning å skogskonto i vissa fall;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 136, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 12 §§ lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m., och

nr 137, med förslag till lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen nr 138, angående provisorisk ändring i grunderna för reglering av restauratörernas utskänkningsvinst; och

till jordbruksutskottet propositionen nr 139, angående garanti för visst lån till Aktiebolaget Statens skogsindustrier.

Vid härefter skedd föredragning av propositionen nr 140, angående reglering av sockernäringsen i riket m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick förslaget till ändring av den vid tulltaxeförordningen fogade tulltaxan, till bevillningsutskottet och i övrigt till jordbruksutskottet.

Härpå föredrogos följande å kammarens bord vilande propositioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 141, rörande ratifikation av en konvention mellan Sverige och Italien rörande social trygghet,

nr 142, med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken,

nr 143, med förslag till allmän ordningsstadga, m. m., och

nr 146, med förslag angående fondering jämlikt 39 § lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring; samt

till statsutskottet propositionen nr 151, angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.

§ 4

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning angående utgivning av ett sammanfattningsregister till riksdagens protokoll med bihang för åren 1951—1960.

§ 5

Föredrogs var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 680, av herr *Sjölin*,

nr 681, av herr *Hagberg m. fl.*,

nr 682, av herr *Ohlin m. fl.*, och

nr 683, av herr *Hjalmarson m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 684, av fröken *Höjer m. fl.*,

nr 685, av herr *Kollberg*,

nr 686, av herrar *Gustafsson* i Stockholm och *Henriksson*,

nr 687 och 688, av herr *Hjalmarson m. fl.*,

nr 689 och 690, av fröken *Elmén m. fl.*,

nr 691, av herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.*,

nr 692, av fru *Sandström m. fl.*,

nr 693, av herrar *Holmberg* och *Hagberg*,

nr 694, av herr *Cassel* och fröken *Wetterström*, samt

nr 695, av fröken *Ager m. fl.*; och

till behandling av lagutskott motionen nr 696, av herr *Senander m. fl.*

Vid härefter skedd föredragning av motionen nr 697, av herr *Ohlin m. fl.*, hänvisades motionen, i vad den avsåg förslaget till lag om höjning av folkpensioner m. m., till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Härpå föredrogs följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 698 och 699, av herr *Rimmerfors*;

till statsutskottet motionerna:

nr 700, av herr *Hjalmarson m. fl.*,

nr 701, av herr *Håstad m. fl.*,

nr 702, av herr *Helén* och fröken

Vinge,

nr 703, av herr *Fröding m. fl.*,

nr 704, av herr *Nilsson* i Göteborg *m. fl.*,

nr 705, av fröken *Liljedahl m. fl.*,

nr 706, av herr *Sundström m. fl.*,

och

nr 707, av herr *Nihlfors m. fl.*;

till bankoutskottet motionen nr 708, av herr *Hjalmarson m. fl.*; samt

till statsutskottet motionerna:

nr 709, av herr *Hagberg m. fl.*, och

nr 710, av herrar *Bengtsson* i Varberg och *Engkvist*.

Vid härefter skedd föredragning av motionen nr 711, av fröken *Höjer* och fröken *Liljedahl*, hänvisades denna, i vad den avsåg de delar av Kungl. Maj:ts proposition nr 126, som hänvisats till statsutskottet, till detta utskott och i övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogs var för sig och hänvisades till statsutskottet motionerna:

nr 712, av herr *Vigelsbo*, och

nr 713, av herr *Andersson* i Brämhult *m. fl.*

§ 6

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet riksdagens revisorers berättelse rörande statsliggarens bihang.

Investeringsplan för kommunikationsverken

§ 7

Föredrogs den av herr *Cassel* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående verksamheten vid Røxtunaanstalten.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Föredrogs den av herr *Larsson* i Hedenäset vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åtgärder för undvikande av järnvägsolyckor.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs den av herr *Nihlfors* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående rationaliseringsarbetet vid SJ, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs den av herr *Mellqvist* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åtgärder för undvikande av järnvägsolyckor.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Föredrogs den av herr *Holmberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr

statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åtgärder för ökning av trafiksäkerheten vid statens järnvägar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12

Föredrogs den av fru *Nilsson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående en sådan planering och finansiering av bostadsbyggandet att full sysselsättning kan upprätthållas i byggnadsfacken instundande vinterhalvår.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 13

Anslag å kapitalbudgeten för kommunikationsdepartementet

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1956/57, i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1***Investeringsplan för kommunikationsverken**

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under kapitalbudgeten (bilaga 27, punkt 1, s. 1—8 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 4 januari 1956) lämnat en översikt över kommunikationsverkens investeringar, avseende postverkets, televerkets, statens järnvägars och statens vattenfallsverks fonder, luftfartsfonden samt väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.

Investeringsplan för kommunikationsverken

I motiveringen hade utskottet uttalat bl. a. följande:

»I likhet med departementschefen finner utskottet vägande skäl kunna åberopa för en utökning av den av kommunikationsverken bedrivna investeringsverksamheten. Utskottet vill för sin del särskilt erinra om den eftersläpning som uppstått på förevarande område genom att statsmakterna under en lång följd av år ansett sig böra mer eller mindre frångå de av vederbörande verksstyrelser framlagda utbyggnadsplanerna. De därigenom uppdämda behoven ha efter hand blivit så omfattande, att i vissa fall en faktisk bristsituation uppstått. Att inom överskådlig tid avhjälpa dessa brister och i övrigt vidtaga ur rationaliseringssynpunkt erforderliga åtgärder erbjuder självfallet stora svårigheter, därest icke investerings-takten kan väsentligen stegras. Med hänsyn härtill hade det enligt utskottets mening varit i hög grad önskvärt, om verksstyrelsernas investeringsäskanden kunnat tillgodoses. Det är å andra sidan uppenbart, att förevarande spörsmål måste bedömas mot bakgrunden av de allmänna utvecklingstendenser som göra sig gällande inom samhällsekonomin. Läget härutinnan kännetecknas alltjämt av starka spänningar av utpräglat inflatorisk karaktär. Den återhållsamhet som påkallas härav måste självfallet gälla även den statliga investeringsverksamheten. Utskottet anser sig därför böra godtaga Kungl. Maj:ts nu framlagda plan för kommunikationsverkens investeringar under nästa budgetår, trots de olägenheter som i vissa hänseenden äro förbundna därmed.»

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Hjalmarson*, vilka i anslutning till en vid statsutskottets utlåtande nr 42 angående repetitionsövningsverksamheten under budgetåret 1956/57 m. m. fogad reservation ansett att det nu återgivna stycket i utskottets yttran-

de bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet anser i och för sig angeläget, att den av kommunikationsverken bedrivna investeringsverksamheten uppehålls i relativt hög omfattning. Detta utesluter dock icke en temporär begränsning av verksamheten i en situation då det ur angelägenhetssynpunkt är nödvändigt att träffa ett val mellan olika utgiftsändamål.

En sådan situation inträffar, därest förordad kompromisslösning rörande krigsförbandsvisa repetitionsövningar under nästa budgetår icke skulle vinna allmän anslutning. Vid sådant förhållande böra nämligen repetitionsövningarna genomföras i vanlig ordning och härav föranledda utgiftsökningar i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag kompenseras bl. a. genom minskning av vissa av anslagen till investeringar i kommunikationsverken.

Utskottet vill understryka, att med statsbudgetens uppläggning för nästa budgetår effekten av anslagsminskningar blir densamma vare sig minskningarna ske på drift- eller kapitalbudgeten. Av de av utskottet i det följande förordade minskningarna av de av Kungl. Maj:t äskade investeringsanslagen följer emellertid — bortsett från anslagen till förvärv av billinjer vid postverket och statens järnvägar — att vissa byggnads- och anläggnings- eller därmed jämförliga arbeten vid televerket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk något fördröjas. Totalt minskar den av Kungl. Maj:t föreslagna investeringsramen vid bifall till utskottets förslag med 28 milj. kr.»

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Kommunikationsministern och statsutskottet försöker nu animera riksdagen att fortsätta med den indragningspolitik som fått så katastrofala följder, framför allt för statens järn-

Investeringsplan för kommunikationsverken

vägar. Det nu mest ödesdigra därvidlag är ju personalindragningarna, men även i fråga om investeringarna har SJ utsatts för en orimlig åtstramning, som fått mycket allvarliga konsekvenser.

Tidningarna i dag innehåller nya detaljer om det elände som uppstått. Mellan Hallsberg och Ånge står inemot 1 000 godsvagnar infrusna på grund av SJ:s bristande kapacitet. Den s. k. sparsamheten på detta område kan illustreras med att miljonvärden går till spillo därför att livsmedel och andra ömtåliga varor förstörs, att det blir stora extra kostnader genom förseningar o. s. v. I olika hamnar, berättas det, väntar fartyg på hundratals vagnslaster pappersmassa, som inte kan komma fram i tid.

En av SJ:s distriktschefer erinrar i ett tidningsuttalande om att det redan under kriget blev en exceptionell förslitning av materiel och personal. Och sedan dess har kommunikationsministern som bekant skurit ned alla anslagsökanden under flera år.

Det har påpekats att olyckorna vid Granbo och Undersvik ytterligare ökat de svårigheter, som beror på otillräcklig materialtillgång. Och det är självklart. Även de materiella skadorna, exempelvis på vagnar, var ju mycket stora vid de senaste olyckorna. Men därvidlag är det en cirkel av orsak och verkan. I otaliga rapporter till SJ:s olika ledningar och till regeringen har såväl personalorganisationer som enskilda tjänstemän framhållit, att även bristerna i fråga om banor och rullande materiel utgör en ständig risk för olyckor av just den typ, som de senaste veckornas katastrofer är några exempel på — de värsta exemplen men tyvärr bara en del av den sorts olyckor, som visat en stadigt stigande tendens under många år.

Vad är det då utskottet har att anföra som skäl för att fortsätta på denna riskabla väg? Jo, det är bl. a. en fras, som utskottets ledamöter numera ständigt rabblar i monoton sömngångarstil oavsett vad det handlar om, nämligen

faran för inflation. Den tror sig utskottet kunna besvärja även genom att ordna det så, att vi får ha kvar trassel och olycksrisker vid statens järnvägar.

Det hör till denna pjäs, att utskottet naturligtvis inte har någon mening om vilka negativa verkningar det kan ha för samhällsekonomin, om det blir enorma förluster genom järnvägsolyckor, förseningar och andra missöden, som orsakats eller försvårats genom indragningspolitiken. Om vi under kort tid får materiella förluster för tiotal miljoner av sådana anledningar, så anser utskottet tydligen inte detta vara anledning till några betraktelser om hur det verkar på samhällsekonomin, men om det kommer förslag om investeringar på tio miljoner för att om möjligt förskona oss från olyckor och missöden, då frammanar utskottet omedelbart inflationsspöket.

Kommunikationsministerns förklaringar är ungefär av samma slag. Han medger, att det varit en ödesdiger eftersläpning under många år, vilken lett till såväl kvantitativa som kvalitativa brister på vagnar, bansträckor och bangårdar. Och därtill, säger han, har vi fått svårigheter att klara de ökade anspråken på trafiken till följd av »den tekniska utvecklingen och den allmänna välståndsökningen», som det heter i statsrådets yttrande.

Här möter vi alltså en annan av de fraser, som används för att förklara och försvara allt som är skevt. Vårt stigande välstånd har som bekant angivits som skäl till att det blivit sämre eller bristfälligt också på en massa andra områden, t. ex. att man inte byggt tillräckligt med skolor och bostäder. Nu har denna s. k. välståndskris alltså blivit en ursäkt även för missförhållandena vid SJ. Det är rekord hittills i bortförklaringar på detta område.

Men nu frågar i alla fall massor av människor överallt i vårt land, om inte riksdagen kunde ta några miljoner av »välståndsbudgeten», som är så kraftigt

Investeringsplan för kommunikationsverken

överbalanserad, och därigenom rätta till några av de värsta bristerna hos SJ. Vi tycker detsamma och har åtminstone på en punkt motionerat härom. Nog måste väl även kommunikationsministern medge, att det är ett obegripligt påstående, att bl. a. den tekniska utvecklingen nu skulle ha fortskridit dithän, att den bereder oss sådana svårigheter, att vi inte skulle kunna förse SJ med de rimliga tekniska resurser som järnvägsstyrelsen begär. Jag begriper i varje fall ingenting av detta s. k. skäl.

Högern vill gå ännu längre än regeringen och utskottet. Och därtill har högerreservanterna en ännu värre motivering. De vill försämra trafiksäkerheten och SJ:s allmänna kapacitet för att därigenom få mera pengar till militära ändamål. Detta är vad högern kallar ett »val mellan olika utgiftsändamål». Och ett sådant val måste naturligtvis var och en träffa. Våra resurser är nämligen begränsade, och skatterna är redan nu orimligt höga. Men är det då ökade utgifter för militära ändamål som nu är det angelägnaste? Vi tycker inte det. Tillsammans med en stor grupp socialdemokratiska riksdagsledamöter har vi tvärtom försökt åstadkomma en betydande begränsning av årets rustningsutgifter för att få så mycket mera pengar till andra ändamål, som vi anser angelägnare, till mera skolor, till förbättring av vissa socialreformer, till skattesänkningar och till åtgärder för att åtminstone råda bot på de värsta missförhållandena vid SJ, som vi nu behandlar. Detta är vårt sätt att »träffa ett val mellan olika utgiftsändamål».

De praktiska verkningarna av högerns förslag framgår bl. a. därav, att det innebär en kraftig nedskärning av t. ex. anslagen till förbättring av bangårdar och spår, alltså på områden, där det redan nu är odrägliga förhållanden och där det enligt personalens samstämmiga uppfattning finns ständiga risker för nya olyckor.

Men det struntar högerreservanterna

i, bara det kan hjälpa dem att öka utgifterna för militära ändamål. Typiskt för högerns fördomsfrihet därvidlag är, att högerförslaget också innebär en kraftig nedprutning av anslaget till signalsäkerhetsanläggningar. Att överföra pengar även från detta anslag till militären anser alltså högern angeläget nu, när mångårig erfarenhet och särskilt de senaste järnvägsolyckorna frammanat ett allmänt krav på åtgärder av alla slag för att förbättra trafiksäkerheten. Diskussionen om effektivare signalsystem har som bekant därvidlag intagit en framskjuten plats.

Av det jag sagt framgår, att den kommunistiska gruppen har en helt annan mening än utskottet och reservanterna i fråga om den allmänna motivering, som diskuteras under punkt 1. Vi kommer icke att delta i en votering mellan dessa båda förslag, som båda är förkastliga från våra utgångspunkter.

Med vad jag sagt anser jag mig också i huvudsak ha motiverat vår motion, som redovisas under punkt 4 och går ut på att riksdagen nu skall vidtaga åtgärder för att snabbt ersätta så många som möjligt av trävagnarna med personvagnar av stål. Vårt förslag överensstämmer därvidlag med järnvägsstyrelsens. Jag kan inte förstå, hur kommunikationsministern och utskottet kan ta på sitt ansvar att avvisa den minimala säkerhetsåtgärd, som det innebär att så snabbt som möjligt utmönstra de s. k. träskindorna. Det är en vagnstyp, som möjligen kunde försvaras under förhållandena för flera tiotal år sedan. Men den motsvarar inte rimliga krav på trafiksäkerhet nu, när tåghastigheterna drivits upp långt över vad som då var vanligt. Många dystra exempel har ju också visat, att resande som befunnit sig i trävagnar, när en järnvägsolycka inträffat, haft långt mindre möjlighet att klara livet än de som placerats i en modern stålvagn.

Det handlar ju inte heller om några avskräckande stora belopp. Den avväg-

Investeringsplan för kommunikationsverken

ning, som här måste göras mellan å ena sidan en utgiftsökning på ungefär sju miljoner och å andra sidan oerhörda fortsatta olycksrisker, kan inte vara svår.

Herr talman! Jag återkommer vid behandlingen av punkt 4 med ett yrkande rörande vår motion.

Herr **HJALMARSON** (h):

Herr talman! De reservationer från vårt håll, som återfinns under denna huvudtitel, har ett oupplösligt samband med högerpartiets skattesänkingslinje och samtidigt med den ståndpunkt vi intagit i fråga om de krigsförbandsvisa repetitionsövningarna under nästa budgetår.

Vad repövningarna angår har vi stått inför ett val mellan olika utgifter. Det val vi träffat innebär självfallet inte någon kritik mot investeringarna som sådana på nu ifrågavarande område. Olägenheterna av en förskjutning i tiden av vissa av dessa investeringar väger emellertid enligt vår bedömning mindre tungt än de risker för våra försvarsmöjligheter, som vi måste ta vid ett genomförande av Kungl. Maj:ts linje i fråga om repövningarna. Vid urvalet av de investeringsobjekt, som enligt vårt förslag skulle begränsas, har vi koncentrerat oss på sådana objekt, där en något långsammare utbyggnadstakt skulle, såvitt vi förstår, innebära de minsta nackdelarna. Vad det rör sig om i flertalet fall är ett senareläggande för en kort tidrymd. Med anledning av ett missförstånd, som uppkommit på några håll, vill jag fästa uppmärksamheten vid att anskaffningen av rullande materiel åt SJ över huvud taget inte berörs av reservationen.

Nu kan det naturligtvis, herr talman, sägas, att beslutet om repetitionsövningarna redan fattats av riksdagen. Varför då lägga fram besparingsförslag nu som hänför sig till ett yrkande, som riksdagen redan avslagit? Helt enkelt

därför att det är enda möjligheten för ett parti i opposition att redovisa ett sammanhängande budgetalternativ. Då måste man gå till väga på detta sätt, så länge nuvarande principer för budgetbehandlingen upprätthålls. Detta är ett förhållande som samtidigt belyser svagheterna i nuvarande system. Den saken har emellertid diskuterats flera gånger tidigare här i riksdagen, och jag skall självfallet inte ta upp den nu. Jag bara konstaterar det faktum som vi har att utgå från.

De förslag till uppskjutande av vissa statliga investeringar, som vi fört fram i våra reservationer, måste alltså ses mot en mera allmän bakgrund än den man vanligen utgår från, då man behandlar investeringsanslag.

I vår skattesänkingsmotion talar vi dels om en planerad skattesänkingspolitik på något längre sikt, dels om en planering på både kort och lång sikt för skattesänkningarna. Vad vi föreslagit är ett första steg på de direkta skattesänkningarnas väg. Vi har dessutom förklarat, att vi är beredda att skapa täckning för detta första steg genom begränsningar i de statliga utgifterna. Vad det med våra utgångspunkter gäller är att begränsa de offentliga utgifterna och skapa ett utrymme, som kan återställas till medborgarna. Detta utrymme kan naturligtvis användas för konsumtionsutgifter, men det bör — under förutsättning av en sparinställd ekonomisk politik och skattepolitik — komma att i inte oväsentlig utsträckning utnyttjas för ett ökat personligt sparande. Vi har också föreslagit att av det driftbudgetöverskott, som kommer att föreligga under nästa budgetår, cirka 70 miljoner skall användas för att befordra detta sparande. Det betyder att cirka 70 miljoner kronor av statligt tvångssparande förvandlas till ett minst tre gånger större personligt frivilligt sparande.

Tyvär är det av formella skäl icke möjligt att ännu i ett sammanhang i de-

Investeringsplan för kommunikationsverken

talj redovisa besparingsgrunden för våra skattesänkingsförslag och den omfördelning av statsutgifterna som vi tänkt oss. Detta måste anstå till i maj månad, då regeringen slutgiltigt redovisar sina ståndpunkter och riksdagen fastställer riksstat för det budgetår det närmast gäller. I det sammanhanget kommer i år liksom åren 1953, 1954 och 1955 en högerpartiets alternativa budget att redovisas. De som nu gör tvärsäkra uttalanden och framkastar ogrundade beskyllningar mot vår uppläggning av skattefrågan, borde kanske därför lugna sig en smula. Vissa huvudlinjer i vår budgetplanering kan emellertid redan nu angivas.

Den sänkning av den direkta skatten vi föreslagit beräknas komma att medföra att statens inkomster minskar med 825 miljoner kronor — på helt budgetår räknat. Av detta av oss begärda sammanlagda skattesänkingsbelopp svarar regeringen i sin planering för 375 miljoner kronor. Utöver regeringsförslaget har vi alltså att redovisa 450 miljoner kronor på helt budgetår. Folkpartiets skattesänkingskrav synes innebära ett inkomstbortfall för staten som — också på helt budgetår räknat — kan anses komma att uppgå till 550 miljoner eller cirka 175 miljoner kronor mer än vad regeringen föreslagit. I förhållande till folkpartiet skulle alltså högerpartiet ha att redovisa 275 miljoner kronor; något mindre än en tredjedel av hela inkomstbortfallet för staten beräknas komma på nästa budgetår. Finansministern räknar med ett genomslag på 100 miljoner kronor av sammanlagt 375 miljoner kronor. Enligt samma beräkningsgrund skulle inte fullt 125 miljoner kronor av det vi föreslagit utöver regeringen komma fram i inkomstbortfall under nästa budgetår. Uppgiften för oss är alltså att redovisa nettominskningar i de statliga utgifterna för budgetåret 1956/57 på ett belopp av cirka 125 miljoner kronor.

De förslag till minskningar i de stat-

liga utgifterna som vi framställt skulle leda till utgiftssänkningar på driftbudgeten som överstiger 170 miljoner kronor. De stora posterna återfinns inom bostadspolitikens ram, där vi i enlighet med vår principiella inställning yrkat en snabb avveckling av de generella subventionerna. Utöver dessa stora belopp har vi i cirka 25 punkter på olika huvudtitlar hemställt om begränsningar i anslag. Det gäller anslag för administrativa ändamål, för statsbidrag av olika slag, för enligt vår bedömning ej ofrånkomliga socialpolitiska uppgifter och för medel som avsetts ställas till förfogande för nya ämbetsverk. Vi föreslår emellertid också, bortsett från repetitionsövningarna, utgiftsökningar på ett fåtal punkter. Dessa kommer sammanlagt icke att överstiga 15 miljoner kronor. Av våra besparingar skulle alltså återstå något sådant som mellan 150 och 160 miljoner kronor. Kvarlåtenskapsskattens avvecklande medför ett inkomstbortfall på cirka 8 miljoner kronor. Mot denna bakgrund har vi anledning att räkna med en balanserad skattesänkingsbudget, rent statsfinansiellt sett.

Nu är emellertid nästa års budget totalbalanserad, vilket betyder att också kapitalutgifterna i väsentlig grad täcks av skattemedel. I den mån en av oss föreslagen utgiftsökning i förhållande till regeringens budget är av tillfällig natur, bör det alltså icke möta något hinder att helt eller delvis balansera denna på kapitalbudgeten. En utgift av detta slag är anslaget till krigsförbandsvisa repetitionsövningar. I vår planering är avsikten att delvis täcka denna utgift på driftbudgeten, delvis på kapitalbudgeten.

På helt budgetår skulle — som jag nyss framhöll — formellt sett vårt skattesänkingsförslag medföra ett inkomstbortfall i förhållande till regeringens på 450 miljoner kronor. Detta slags beräkningar är alltid förenade med en mycket stor grad av osäkerhet. Det

Investeringsplan för kommunikationsverken

har icke vid något tillfälle kunnat visas att det beräknade skattebortfallet blivit så stort som man utgått ifrån. Trots detta accepterar vi beräkningen och planerar redan nu, så att något behov av skattes kärpningar icke skall uppstå utan att skattesänkingspolitiken skall kunna fortsätta med nya konkreta åtgärder. De besparingar vi föreslagit får en väsentligt större genomslagskraft budgetåret 1957/58, det första hela skattesänkingsåret. Därtill kommer att den driftbudget, för vilken vi nu snart kommer att besluta hur den skall täckas, innehåller reserver som försiktigt kan beräknas uppgå till någonting mellan 300 och 400 miljoner kronor. Under förutsättning att man driver en politik som icke låter denna budgetreserv förvandlas till nya utgifter, har man ett säkert utrymme både för en skattesänkning av den omfattning vi föreslagit även under helt budgetår och för de automatiska utgiftsökningarna, om man håller en hård hand över dessa. Vi har då, herr talman, icke tagit någon hänsyn till de automatiska inkomstökningar, med vilka man också har att räkna.

Vi i högerpartiet vågar alltså med bestämmdhet hävda att vi bygger vår skattesänkingslinje och vår budgetpolitik på realistiska bedömningar, allt under förutsättning att man verkligen är beredd att sakligt diskutera vad som krävs för att öka medborgarnas förfoganderätt över sina egna arbetsförtjänster.

Herr talman! Med denna allmänna motivering skall jag be att få yrka bifall till de från vårt håll framförda reservationerna.

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Herr talman! De båda föregående ärade talarna har ägnat statsutskottets föreliggande utlåtande nr 9 kritisk belysning, och de har gjort det utifrån diametralt skilda utgångspunkter, såvitt jag kan se. Herr Holmberg förmenade att såväl Kungl. Maj:t som utskottet har

varit alltför njugga, när det gällt investeringarna på här ifrågakvarande områden. Herr Hjalmarson däremot ansåg att utskottet hade gått för långt, och han förutsatte därför betydande reduktioner. Jag skall senare återkomma till denna sak.

Huvudparten av herr Hjalmarsons anförande var såvitt jag förstår egentligen ett inlägg i skattedebatten. Jag kommer inte att följa hans exempel och ta upp den frågan nu. Den återkommer i annat sammanhang senare, och då kan vi behandla den.

Det må tillåtas mig att göra en liten återblick på de närmast gångna årens investeringsverksamhet på kommunikationsverkens område. I fråga om investeringsplanerna där har vi i utskottet understrukit, att det tyvärr har skett betydande nedskärningar av de belopp, som vederbörande verkstyrelser har begärt och som varit grundade på sakliga krav. Ja, det har till och med varit så, att den medelförbrukning som förutsatts i respektive statsverksproposition och som där ansetts vara rimlig och acceptabel, icke har kommit att genomföras. Så var fallet under senast förflutna budgetår, alltså budgetåret 1954/55. Den medelförbrukning som då var förutsatt blev senare reducerad med 106 miljoner kronor. De största reduceringarna kom på statens järnvägar med inte mindre än 51,5 miljoner, statens vattenfallsverk med 31,6 miljoner och väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond med 14,2 miljoner kronor.

Jag vill med några ord belysa hur denna utveckling kommit att äga rum. Jag måste säga att det är ganska anmärkningsvärt, att reduceringarna vad beträffar statens järnvägar och väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond berodde på en kungörelse av Kungl. Maj:t, som innebar beställningsstopp. Vidare har det förekommit leveransjusteringar. Dessutom har också byggnadsregleringen inverkat på ett sätt, som gjort att man inte kunnat fullfölja den för-

Investeringsplan för kommunikationsverken

utsatta medelsförbrukningen. Detta har skett samtidigt som vederbörande departementschef såväl i årets statsverksproposition som tidigare med kraft har understrukit, att det här är fråga om mycket starkt motiverade investeringar av väsentlig betydelse.

Herr Holmberg har redan erinrat om vad departementschefen därutinnan anfört, och jag skall här bara ta upp en punkt. Så understryker t. ex. departementschefen ett allmänt uttalande om att här ifrågavarande investeringar i regel har mycket hög räntabilitet. För att belysa detta vill jag ett ögonblick dröja vid investeringsverksamheten på televernets område. Vad som kan sägas om den investeringsverksamheten är emellertid ur dessa synpunkter också tillämpligt på andra områden inom kommunikationsverken. Vi känner alla till att det inom televerket under senare år har pågått en mycket omfattande rationalisering, vilken bl. a. har tagit sig uttryck i en automatisering av telefontrafiken. Denna automatisering omfattade fram till 1954 endast kortväga rikstrafik, men därefter har automatisering genomförts även beträffande den långväga rikstrafiken. Så öppnades 1954 på hösten automatisk rikstrafik mellan Stockholm och Göteborg. Den kapitalinsats som erfordrades härför stannade vid cirka 3 miljoner, medan besparingen på driftskostnaderna anges till 1,7 miljoner kronor per år. Det skulle alltså innebära en 57-procentig avkastning på det investerade kapitalet, och mer lysande investeringssiffror kan näppeligen presteras. Jag vill också understryka vad televerket självt säger, nämligen att trots att verket liksom andra verk måst höja de anställdas löner, har detta kunnat ske utan taxehöjning, vilket i väsentlig utsträckning beror på den alltjämt fortgående rationaliseringen.

Mot bakgrunden av vad jag här anfört kanske någon säger att en logisk konsekvens av mitt resonemang borde

vara, att utskottet skulle ha förordat en höjning av de av Kungl. Maj:t föreslagna investeringsanslagen. Jag vill inte bestrida, herr talman, att det finns starka skäl för en sådan höjning, och detta har vi även framhållit i vårt utlåtande. Men vi säger dessutom att vi har funnit oss böra ansluta oss till den framlagda investeringsplanen trots de olägenheter, som i vissa hänseenden är förbundna därmed. Därvidlag har vi som motivering erinrat om nödvändigheten av att söka bevara balansen i samhällsekonomin.

På den punkten ådrar vi oss nu stark kritik av herr Holmberg. Han yttrade här, att man i utskottets utlåtande möter frasen om faran för inflation. Ja, herr Holmberg, tyvärr är det nog inte bara en fras, utan en realitet som man nödgas ta hänsyn till, när man handlar under ansvar. Jag vill i det sammanhanget säga till herr Holmberg att han inte precis väjde sina ord på guldväg, när han framförde sin kritik. Han uttalade kategoriskt, att utskottet har ingen uppfattning om de ekonomiska konsekvenserna av den eftersläpning som har förekommit. Vi har nog, herr Holmberg, någon uppfattning om detta, men trots det har vi dragit denna slutsats.

Herr talman! Jag skall härefter beröra högerens reservationer, för vilka herr Hjalmarson har talat. Där föreslås en reducering av hithörande anslag på sammanlagt omkring 28 miljoner. Därav kommer ett par miljoner på televerket, 10,6 miljoner på statens järnvägar och 14 miljoner på vattenfallsverket. I den skrivelse som åtföljde järnvägsstyrelsens förslag till petita gör järnvägsstyrelsen några allvarliga erinringar, som jag tycker det kan vara motiverat att ett ögonblick stanna vid för att belysa den sakliga innebörden av investeringsbehovet på detta område.

Först erinrar järnvägsstyrelsen om att man har en tioårsplan som man arbetat efter men att denna plan inte kunnat följas, utan att där förekommer en

Investeringsplan för kommunikationsverken

högst betydande eftersläpning. Trots detta finns det vissa ljusa inslag i bilden. Sålunda har järnvägsstyrelsen kunnat anskaffa moderna rälsbussar, vilket har lättat personvagnssituationen på icke elektrifierade linjer. Vidare erinrar man om övergången till dieseldrift, som är en väsentlig fördel. Man har därigenom lyckats eliminera den mest kännbara bristen på elektrolok.

Därefter kommer styrelsen in på resonemanget om konsekvenserna av eftersläpningen, och där har man bland annat konstaterat bristen på godsvagnar. Denna har nödvändiggjort, heter det, att man fått finna sig i en mer eller mindre långvarig, säsongmässig ransonering av vagnar. Man säger därom, att var och en förstår vad detta betyder såväl för näringslivet som för statens järnvägars ekonomi.

Herr Holmberg berörde i sitt anförande bristen på personvagnar av stål, och den har järnvägsstyrelsen i denna skrivelse likaledes understrukit liksom det riskmoment detta medför. Detta har vi tyvärr sett sorgliga exempel på under senare tid. Järnvägsstyrelsen erinrar till sist om nödvändigheten av att bygga ut banor, bangårdar och signalanläggningar. Detta är nödvändigt för att bland annat eliminera sådana mycket svåra tågförseningar, som inträffat under senare tid.

Jag skall i detta sammanhang, herr talman, även beröra televerkets arbetsområde. Vi vet att det tyvärr finns en växande kö av folk som väntar på telefoner. De som väntat minst tre månader är nu uppe i 30 000. Televerket har hemställt om ökade anslag för att kunna minska kön, men tyvärr har det inte varit möjligt att tillmötesgå denna begäran.

Herr Hjalmarson erinrar om att man på högerhåll funnit sig böra göra ett val mellan omfattningen av investeringarna på kommunikationsverkens område och kravet på att effektivt tillgodose försvaret. För att få ekonomisk

balans har man då föreslagit den reducering, som jag tidigare omnämnt. Det säges visserligen i högerns reservation, att innebörden av förslaget bara blir någon fördröjning av verksamheten på området. Men, herr talman, det är denna fördröjning som kan bli synnerligen allvarlig till sina konsekvenser.

Om jag så går till övriga siffror i reservationen kan jag konstatera, att televerkets investeringsanslag för telefonstationsbyggnader föreslås reducerat. Vi som följer detta arbete vet vad detta innebär. Det behövs fler stationer, om vi skall kunna förse folk med telefoner. En minskning av anslaget innebär att telefonkön växer ytterligare och att de som står där får vänta ännu längre.

Vad investeringarna på järnvägsområdet beträffar sade herr Hjalmarson, att man skall observera, att högern inte yrkat någon nedskärning för den rullande materielen. Nej, men nedskärningen gäller anslagen till bangårdar, dubbelspårsbyggnader, linjeomläggningar, signalsäkerhetsanläggningar och anläggningar för elektrisk tågdrift. Envar vet, att just dessa poster är väsentliga för att tillgodose kraven på goda resemöjligheter och god säkerhet. Jag vill återigen erinra om järnvägsstyrelsens yttrande, och de föreslagna reduceringarna, som visserligen inte är så omfattande, kan likväl få mycket betänkliga konsekvenser, om de genomföres.

Det allra allvarligaste är dock den föreslagna reduceringen av anslagen till utbyggandet av våra vattenfall — en reducering på 14 miljoner kronor. Vi har från utskottets sida år efter år alldeles särskilt understrukit, att på detta område måste man söka i möjligaste mån tillgodose de högst berättigade investeringskraven. Såväl år 1954 som år 1955 framförde vi betänkligheter mot de av Kungl. Maj:t då förordade begränsningarna av vattenfallsverkets investeringsvolym. Vi har nu fått nya prognoser i fråga om belastningen, och dessa visar klart och tydligt, att de av

Investeringsplan för kommunikationsverken

utskottet anförda farhågorna tyvärr var helt befogade. Utvecklingen visar, att vi har att räkna med ett underskott av elkraft även under normalår, och det innebär, att förbrukarna av elektrisk energi under en följd av år står inför ett ständigt ransoneringshot. Skulle i detta läge ett exceptionellt torrår inträffa, kan på grund av vattenkraftindustriens karaktär av basindustri svåra efterverkningar för hela samhällslivet uppstå. Vi har därför tillåtit oss att även i år kraftigt understryka det angelägna i att utbyggandet av vår vattenkraft får planenligt fullföljas, så att vattenkraftsindustriens uppställda produktionsmål inte utan starkt tvingande skäl eftersättes.

Högerreservanternas motivering är alltså, att man ställts inför ett val. Å ena sidan gäller det att tillgodose försvaret effektivt genom repetitionsövningar i full omfattning. Å andra sidan gäller det anslagen till kommunikationsverkens investeringar, varvid man förordar en reducering av anslagen. Det är således försvaret som här träder i förgrunden. Jag skall, herr talman, inte inlåta mig på något försvarspolitiskt resonemang vid detta tillfälle. Jag har dock den uppfattningen, att även ur försvarssynpunkt vore det mycket ödesdigert, om högerlinjen med exempelvis krav på reducering av vattenkraftsutbyggandet skulle fullföljas. Jag tillåter mig att än en gång erinra om vad vi säger i utskottsutlåtandet, nämligen att vattenkraftsindustrien har karaktär av basindustri och att, om vi inte kan producera tillräckligt med elkraft, verkningarna kommer att bli svåra för hela samhällslivet. Detta måste, såvitt jag förstår, också ha till konsekvens att vidmakthållandet av våra försvarskrafter skulle bli hotat.

Det är därför, herr talman, alldeles självfallet att jag som utskottets talesman här måste bestämt avstyrka framställningen från högerhåll på de relevanta punkterna. Det kan tänkas att

jag senare får anledning att göra ytterligare kommentarer till det föreliggande utlåtandet, men för ögonblicket skall jag nöja mig med det anförda. Jag ber till sist att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HOLMBERG** (k) kort gemmäle:

Herr talman! Innebörden av herr Malmborgs replik till mig var egentligen den, att om man handlar under ansvar, kan man inte tillgodose de krav på ökad trafiksäkerhet vid SJ som vi velat befrämja med våra förslag.

Först och främst anser jag det vara en oerhörd överdrift att påstå, att förslag om investeringsökningar av den storleksordning, som det här handlar om, kan medföra någon risk för penningvärdet. Vidare finns det, herr Malmborg, ansvar av annat slag än hänsynen till penningvärdet. Jag tänker på ansvaret för SJ:s trafikanter och personal. Det är också en realitet, och vi har för vår del ansett att detta ansvar bör framhåvas starkare än de penningpolitiska bekymmer som herr Malmborg här talat om.

Herr **HJALMARSON** (h) kort gemmäle:

Herr talman! Diskussionen här måste ses i ett annat och vidare sammanhang än bara frågan om betydelsen av de offentliga investeringarna i trafikverken. Även Kungl. Maj:t har ansett sig nödsakad göra betydande begränsningar i myndigheternas anslagsyrkanden. Varför? Jo, naturligtvis därför att regeringen har stått inför nödvändigheten att tillgodose olika ändamål. I samma situation har vi befunnit oss. Den frågeställning det här gäller kan inte isoleras från våra synpunkter på försvaret.

Vad betyder nämligen ett genomförande av majoritetens linje när det gäller repetitionsövningarna? Jo, för det första att en sjättedel av armén inte omedelbart blir mobiliseringsduglig i händelse av krig, för det andra att stora

Investeringsplan för kommunikationsverken

grupper av värnpliktiga inte får utbildning i handhavandet av de modernaste vapnen, för det tredje att en omskolning till lokalförsvaret av därför avsedda värnpliktiga inte äger rum och för det fjärde att de krigsförbandsvisa övningar, som utgör ett nödvändigt led i värnpliktsutbildningen, inte kommer till stånd.

Vi på högerhåll har inte, herr talman, velat medverka till en så allvarlig försvagning av det svenska försvaret. Vi har inte heller velat använda budgetöverskottet för att hindra denna försvagning av försvaret, utan vi har ansett oss böra göra besparingar och detta på de punkter där enligt vårt förmenande de minsta olägenheterna uppkommer. Detta innebär inte att man undviker alla olägenheter, men vid den avvägning som måste ske har vi stannat inför det alternativ som redovisas i vår reservation.

Härutöver vill jag, herr talman, bara säga att vad speciellt kraftverksbyggena beträffar skulle den försening, som blir resultatet av våra förslag, motsvara inte fullt tre veckor. Det är nog väl litet för att motivera den mörka skildring som herr Malmborg gav.

Herr MALMBORG i Skövde (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Holmbergs replik till mig vill jag erinra om ett par rent sakliga förhållanden. Ett godtagande av Kungl. Maj:ts förslag när det gäller investeringar i vagnar etc. kommer redan för nästa budgetår att innebära en betydligt ökad medelsförbrukning. Vidare kan jag nämna att vid ärendets behandling inom vederbörande avdelning har vi haft kontakt med järnvägsstyrelsen, som därvid lämnat det beskedet att styrelsen i år kommer att till Kungl. Maj:t inge en plan för utökning av vagnparken.

Med hänsyn härtill har vi inom utskottet ansett oss kunna för detta år stanna vid vad regeringen föreslagit.

Herr Hjalmarson kom här åter in på frågan om fullföljandet av repetitionsövningarna. Jag har redan tidigare, herr talman, sagt ifrån att jag inte i detta sammanhang vill inlåta mig på en försvarspolitisk debatt. Eftersom herr Hjalmarson ytterligare försökte bagatellisera de farliga konsekvenserna av en minskning av anslaget till utbyggandet av vattenfallsverket, vill jag framhålla att de risker för försvagning av försvaret, som uppkommer genom repetitionsövningarnas inställande, har mindre dimensioner än de risker som är förbundna med att vattenfallsverkets program icke fullföljes.

Herr SCHMIDT (fp):

Herr talman! Jag har sällan blivit så förvånad som när jag fick veta innebörden av högerns ståndpunkt i fråga om kommunikationsverken. Jag måste säga, att jag inte kan tänka mig ett olämpligare område att göra besparingar på, när det gäller att finna en ersättning för utgifter, som man vill göra på annat håll. Emellertid skall jag inte ta upp vare sig en skatteteknisk eller budgetteknisk debatt utan hålla mig till det ämne, som i dag diskuteras, inte bara därför att det intresserar mig utan därför att jag anser det oerhört viktigt. De senaste dagarnas händelser har kanske apostroferat detta.

Jag skall endast ägna mig åt tre av de punkter, som är föremål för reservanternas besparingar. Det är att märka, att det är på fjorton punkter, som reservanternas kommit med besparingsförslag, och där vill ha en tioprocentig sänkning över lag, enligt mitt förmenande ett rätt underligt sätt att sakligt pröva utgiftsbehov.

Jag tillåter mig, herr talman, att erinra om vad överrevisorerna vid statens järnvägar har framhållit under en följd av år och skall be att få göra detta med några korta citat.

I berättelsen för verksamhetsåret 1938 sade överrevisorerna följande:

Investeringsplan för kommunikationsverken

»Med de krav som nu resas på högre hastigheter följer, såsom järnvägsstyrelsen vid flera tillfällen framhållit, att själva spårunderbyggnaden måste stärkas, tyngre räls inläggas och linjerna rätas.»

Detta upprepades i berättelsen för år 1939. I berättelsen för den 1/1 1946—30/6 1947 sade överrevisorerna följande: »De ökade kostnaderna för driften, särskilt till följd av den anställda personalens successivt förbättrade ställning, ha stegrat kraven på ett omfattande rationaliseringsarbete, som ej kunnat genomföras utan kraftig och oavslätlig förbättring av den maskinella utrustningen.»

Därmed har jag berört vikten av att vi måste förbättra våra banor och fortsätta utbyggandet av dubbelspår. Det senare har ju en viss influens även på signalsäkerheten. Angående denna fråga vill jag hänvisa till berättelsen för åren 1950—1951, där det erinras om en undersökning som gjordes av järnvägsstyrelsen avseende åren 1942—1946. Man konstaterar, att av 2 699 olyckshändelser eller tillbud därtill har inte mindre än 738 eller 27,4 procent sin grund i sådana »personliga misstag som i huvudsak borde ha kunnat förebyggas med signalanordningar». Sådana signalanordningar är »spårledningar jämte elektrisk växelspärning på stationerna, varigenom bl. a. automatisk tågvägsinspektion, automatisk tågvägsförregling och automatiskt återställande av infartssignal till stopp möjliggöres. Vidare torde 84 fall eller ca 11 procent ha kunnat förhindras genom automatisk linjeblockering».

Jag kommer slutligen, herr talman, till vad överrevisorerna sagt i sin senaste berättelse. Jag förutsätter, att den måste ha lästs, innan reservanterna kom med sitt yrkande. I berättelsen säges följande: »Beträffande spårsläget anser vi att detta på många sträckor är mindre tillfredsställande. Särskilt påfallande är detta vid färd med snabbtågen. En

jämförelse med motsvarande förhållanden på kontinenten utfaller icke till SJ:s förmån. Det är emellertid på grund av klimatförhållandena förenat med särskilda svårigheter att åstadkomma ett tillfredsställande spårsläge vid de svenska järnvägarna. Enligt vår mening är det angeläget att omfattningen av justerings- och omlägningsarbetena, bl. a. genom användande av makadamballast, totalt ökas i syfte att i första hand förbättra spårsläget på huvudlinjerna. Möjligheter till standardhöjning föreligger också genom inläggning av längre räler. Under punkten 6 i det följande upptar vi till behandling vissa olyckshändelser i järnvägstrafiken, bl. a. tågurspärningarna.» *

Om tågurspärningarna skulle jag också kunna säga en hel del, men jag föredrar att vänta därmed till debatten med anledning av den senaste dagens interpellationer.

Jag har med detta inlägg velat framhålla vikten av att SJ åtminstone får de anslag till sitt förfogande, som kommunikationsministern här har framlagt förslag om inför riksdagen. Det förhåller sig ju också så, när man talar om att anslagen inte helt har kunnat utnyttjas, att dessa arbeten måste planeras på lång sikt. Man kan inte skjuta på dem fram och tillbaka hur som helst. Dagens läge på arbetsmarknaden tillåter inte en sådan ryckighet.

Jag kommer för min del att biträda utskottets förslag.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Dagens debatt har fått en helt annan räckvidd i fråga om våra statsfinansiella problem än vad väl de flesta räknade med. Genom herr Hjalmarsons inlägg här har nämligen högerens ståndpunkt till skattesänkningar och budgetbalansering dragits upp och ganska utförligt redovisats. Det är enligt min uppfattning i och för sig en fördel, ty det är klart att det är sunt och riktigt att när man, som högern

Investeringsplan för kommunikationsverken

gjorde i sin motion i går, lägger fram ett skattesänkingsprogram, som tilldragit sig så stor uppmärksamhet, också frågan om hur pengarna skall skaffas blir i någon mån belyst. Man kan inte säga till allmänheten att ni får vänta i två månader, även om man, som herr Hjalmarson gjorde, kan säga att detaljredovisning kommer senare. Det är i stället naturligt att man på ett tidigt stadium i stora drag lämnar en redovisning. Så till vida välkomnar jag herr Hjalmarson när han begagnade detta tillfälle till något som åtminstone delvis kan betecknas som en sådan redovisning.

Jag är väl dock, herr talman, inte den ende i kammaren som är en smula mystifierad över den ståndpunkt som herr Hjalmarson här redovisade. Man känner ett behov av att få saken ytterligare belyst. De ståndpunkter som högern här redovisat i fråga om skattesänkningar innebär kraftiga reduktioner av statsinkomsterna för budgetåret 1956/57, reduktioner som skulle betyda ett inkomstbortfall på 650 miljoner kronor eller snarare några tiotal miljoner däröver. En stor del av skattesänkningens verkan kommer emellertid först under det påföljande budgetåret. Tar man hänsyn till vad dessa skattesänkingsförslag innebär under en tolv månadersperiod när de är i full kraft är man uppe i ett belopp av storleksordningen närmare 1 200 miljoner kronor. I högers program står det dessutom att man vill bereda utrymme för en höjning av ortsavdraget, vilket delvis skall bekostas av staten. Detta betyder en ny stor statskassan belastande skattesänkning nästa år. Under en tolv månadersperiod måste det alltså bli fråga om sammanlagda skattesänkningar på betydligt över 1 500 miljoner kronor. Detta är en stor summa pengar, och jag är säker på att alla lyssnade med intresse till på vad sätt högern nu tänker skaffa medel till sådana skattesänkningar genom utgiftsreduktioner. Det har ju

varit en slagordsmässigt upprepad sats för högern att vi skall bereda utrymme för skattesänkningar genom utgiftsreduktioner.

De utgiftsreduktioner som herr Hjalmarson nu redovisade efter fråndrag av utgiftshöjningar uppgår för nästa budgetår till omkring 150 miljoner. Siffran är visst inte liten. Den som vet hur svårt det är att reducera utgifterna vill ingalunda på något sätt bagatellisera den siffran, men den är ju ändå bra mycket mindre än de skattereduktioner som här är aktuella.

Det är klart att svenska folket måste fråga sig hur det går till att bereda utrymme för skattesänkningar som uppgår till de belopp jag nyss nämnde genom utgiftsreduktioner och sålunda bibehålla budgetöverskottet. Man redovisar tills vidare en utgiftsreduktion på 150 miljoner kronor. Om vi håller oss till nästkommande budgetår, 1956/57, så uppgår högers skattesänkingsprogram till över 650 miljoner. Utgiftsreduktionen är som sagt 150 miljoner. Detta måste ju innebära att högern till mycket stor del tar budgetöverskottet i anspråk för skattesänkning. Det är angeläget att detta slås fast. Man bereder alltså icke utrymme för samtliga skattesänkningar genom inkomstreduktion.

Jag förmodar att man på högerhåll hänvisar till att regeringen varit med om att sterilisera vissa företagsskatter — den extra bolagsskatten och investeringskatten — vilka belöper sig till 350 miljoner kronor. Att man slopar dessa skatter skulle således vara en sak för sig. På detta problem kan man anlägga alla möjliga synpunkter, men det är klart att dessa skatter ingår i statens budget. Redan genom att ta bort dessa skatter kan man säga att en skattereduktion åstadkommit utan att man berett något utrymme därtill genom en utgiftsreduktion.

Låt oss emellertid se på de övriga siffrorna. Såvitt jag förstår kvarstår ju ändå ett skattesänkingsbelopp på när-

Investeringsplan för kommunikationsverken

mare 300 miljoner kronor. Vi har t. ex. dessa speciella skattereduktioner som avser att stimulera sparandet. Summan uppgår till 70 miljoner kronor, och om jag inte missförstod herr Hjalmarson förde han även dessa pengar åt sidan utan att bereda utrymme genom någon utgiftsreduktion.

Man har från högerhåll sagt att dessa skattesänkningar har en mycket gynnsam inverkan på sparandet. Ja, jag trodde att högern och vi var överens om att detta gällde samtliga skattereduktioner. Jag har aldrig hört talas om att man skall föra utanför budgeten de skattesänkningar som har en gynnsam inverkan på sparandet. Det skulle då vara mycket lätt att reducera skatterna, ty det argumentet gäller faktiskt samtliga skattesänkningar. Det kanske är möjligt att få upplysningar om det är på det sättet att högern vill göra skattereduktioner, vartill utrymme icke bereds genom utgiftsreduktioner.

Inte ens detta är emellertid hela saken. Såvitt jag förstod har herr Hjalmarson i dag dessutom talat om att man för över en del av kostnaderna för repetitionsövningarna på kapitalbudgeten, där man annars har brukat föra räntabla investeringar. Det är många som är intresserade av den upplysningen men som samtidigt frågat sig på vad sätt detta skulle bidra till att lätta statens finansiella läge eller på något bidra till att täcka utgifterna för de repetitionsövningar som herr Hjalmarson i dag talat om när han hade en liten repetitionsövning på försvarsdebatten.

En sak som är minst lika viktig som det här sagda är, att anslagen till krediter för bostadsbyggande är väsentliga, om man vill öka bostadsbyggandet. Vi har inom folkpartiet ansett och vi anser ännu, att det är ytterst viktigt, att bostadsbyggandet i landet bedrivs i större omfattning än regeringen har tänkt sig. Jag hade fattat det så, att man även på högerhåll har sympatier för en sådan utvidgning av bostadsbyg-

gandet. Men såvitt jag kan se har man inom högern inte tagit konsekvensen av denna ståndpunkt. Man har icke föreslagit några anslag till bostadskrediter på kapitalbudgeten utöver vad regeringen föreslagit — på vissa punkter har man snarare föreslagit mindre. Högern föreslår inte ens en ökning av primärkrediterna. Högern har heller inte såvitt jag förstår föreslagit några medel till avskrivning av sådana krediter, som skulle beviljas till egnahemsbyggen, utöver vad regeringen har föreslagit.

Detta måste väl innebära, att högern har avstått från kravet på ett ökat bostadsbyggande. Vi inom folkpartiet anser det väsentligt, att bostadsbyggandet får lov att expandera. Jag behöver inte närmare motivera varför. Vi vill då icke avstå ifrån att ta konsekvenserna av denna vår ståndpunkt även när vi bedömer hurudana statsfinanserna blir med den ekonomiska politik som vi rekommenderar. Vi vill inte låtsas som om vissa väsentliga utgifter inte fanns till, utan vi vill verkligen redovisa ställningen sådan den faktiskt kommer att bli. Vi kommer alltså för vår del att fasthålla vid kravet på ökat bostadsbyggande, även om detta uppenbarligen måste ha konsekvenser för budgetens utseende.

Herr talman! Jag tror att det är mycket värdefullt om det här i dag kan bli litet mera ljus över högerns ståndpunkt i dessa avseenden och om herr Hjalmarson för den skull vill fortsätta med den belysande verksamhet, som han började med för en stund sedan.

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att herr Ohlin är så förfärligt mystifierad, men kanske en och annan i kammaren känner sig mystifierad över att inte Bertil Ohlin känner något behov av att redovisa något folkpartiets budgetalternativa

Investeringsplan för kommunikationsverken

tiv. Det kan väl aldrig vara på det viset, att detta ännu är så löst i konturerna, att det inte finns någonting att redovisa? Jag skall be att få ta upp bara några punkter i herr Ohlins framställning. Vad beträffar steriliseringen av de 375 miljoner kronor av de medel som kommer in genom den skärpta företagsbeskattningen har vi redan i årets remissdebatt deklarerat, att vi ansåg det vara värdefullare om dessa medel låg sparade i företagen än om de placerades steriliserade i riksbanken. I den frågan har vi såvitt jag vet samma ståndpunkt som folkpartiet.

Vad våra förslag till vissa speciella sparstimulerande åtgärder angår, t. ex. höjning av det skattefria försäkringsavdraget, skattefritt bostadssparande upp till en viss nivå, skattefrihet för avkastning upp till en viss gräns av aktier och andelar i ekonomiska föreningar, har vi redan på ett tidigt stadium, — redan i remissdebatten och i våra partimotioner — deklarerat att vi anser det samhällsekonomiskt riktigt att på detta sätt förvandla en del av ett statligt tvångssparande till ett väsentligt större sparande i de enskilda människornas händer. Detsamma sade jag i mitt anförande har i dag, vilket kanske undgick herr Ohlin.

Utgifterna på kapitalbudgeten skall ju i år täckas med skattemedel. Det kan då varken ur budgetmässiga eller samhällsekonomiska synpunkter ligga något som helst oriktigt i att balansera en i förhållande till majoritetens budgetplanering tillfällig merutgift för repetitionsövningarna med en motsvarande minskning på kapitalutgiftssidan.

Vad gäller bostadspolitiken vill jag bara erinra om att våra yrkanden där avser en längre gående avveckling av de generella, icke behovsprövade bostads-subsventionerna. Vad avskrivningsreglerna beträffar kan jag inte erinra mig annat än att vi föreslår full avskrivning av egnahemskrediterna i motsats till vad folkpartiet gör.

Slutligen, herr talman, vill jag bara tillägga att vi när det gäller att öka bostadsbyggandet framför allt vill lita till de sparfrämjande åtgärder som vi i olika sammanhang har anvisat.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Skillnaden, herr Hjalmarson, mellan högerens och folkpartiets skattealternativ framgår bland annat av att vi har föreslagit en mindre skattesänkning än Ni. Skillnaden mellan högerens och våra skattesänkingsförslag är ju väsentligt större än skillnaden mellan de nettobesparingar som högeren och folkpartiet föreslår. Dessutom har vi sagt ifrån, att vi vill använda en del av det stora budgetöverskottet till skattesänkningar, medan högeren ju har givit intrycket, att man skall bereda utrymme för skattesänkningar genom utgiftsreduktioner, och det är detta man inte gör.

Nu säger herr Hjalmarson i fråga om bolagsskatten, att det är bättre att pengarna ligger kvar i företagen. Han talar vidare om att sparfrämjande åtgärder kan förvandla en del statligt sparande till enskilt sparande. Detta anser vi också vara riktigt. Men de inkomstskattesänkningar som högeren i detta syfte föreslår är dock skattesänkningar, som inte täcks med några statliga utgiftsreduktioner! De ståndpunkter, som herr Hjalmarson nu har bekräftat att högeren har till dessa frågor, strider mot talet att högeren vill bereda utrymme för sina skattesänkningar genom utgiftsreduktioner. Det är den principen, som herr Hjalmarson nu har klargjort, att högeren de facto har övergivit och jag förmodar då också kommer att överge i sin upplysningsverksamhet utåt.

Herr Hjalmarsons påstående i fråga om folkpartiets ståndpunkt till egnahemskrediterna var felaktigt.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad är det herr Ohlin

Investeringsplan för kommunikationsverken

konstaterar? Han konstaterar vad vi för länge sedan själva konstaterat i en rad inlägg och i partimotioner. Den redogörelse för vår budgetpolitik som jag har lämnat är precis densamma som vi lämnade i remissdebatten.

Beträffande bolagsskattemedlen har vi redan tidigt klart angivit vad vi vill. Beträffande de sparstimulerande åtgärderna har vi lika klart angivit våra vägar, och beträffande sänkningen av statsskatten har vi tydligt redogjort för hur vi vill att den skall motvägas av motsvarande sänkningar av statsutgifterna. Detta är precis vad vi säger nu.

Förlåt att jag säger det, herr Bertil Ohlin, men jag känner mig inte så förfärligt överväldigad, när herr Ohlin nu plötsligt skall vara den som företräder den ekonomiska ansvarskänslans politik och talar om nödvändigheten av en försiktig budgetbalansering och en sund anpassning av skattepolitiken till vårt statsfinansiella läge. Det är en ny roll, herr Ohlin, som är något överraskande för många av oss här i kammaren. Jag förstår emellertid, herr talman, att det nu är meningen att gränsen mellan ansvarskänsla och oansvarighet som tidigare gick mellan regeringen och oppositionen skall gå vid 550 miljoner, den siffra som folkpartiet har fixerat för sin skattesänkninglinje. Det kan väl, herr talman, inte rent ut sagt vara så, att herr Ohlin speciminerar för att uppnå en så hög grad av ansvarskänsla, att han den 17 september eventuellt skall kunna överta herr Hedlunds roll i regeringen?

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Kammaren förstår, att herr Hjalmarson måste känna sig illa trängd i denna debatt om högersns ståndpunkt. Förut använde han metoden att tala om repetitionsövningarna för att vända bort uppmärksamheten från indragningarna i kommunikationsverken. Nu börjar han med antydningar, som

högern alltid har tillgripit i yttersta nödfall men som alla vet att varken högern eller någon annan anser vara något *sakligt* argument.

Nej, herr Hjalmarson, försök inte komma bort ifrån den belysningen av högersns ståndpunkt, som herr Hjalmarson själv har givit. Herr Hjalmarson säger att högern i sin motion och tidigare här i dag har konstaterat vissa saker. Ja, det har konstaterats här, att högersns skattereduktioner är väsentligt större än högersns besparingar! Det har konstaterats, att högersns ståndpunkt står i klar strid med talet att bereda utrymme för skattesänkningarna genom utgiftsreduktioner. Att denna i och för sig vackra ballong nu av herr Hjalmarson själv har punkterats, är, tror jag, i alla fall ett icke oväsentligt bidrag till en sund statsfinansiell debatt under de närmaste månaderna. Vi inom folkpartiet har sagt ifrån att vi vill använda en del av budgetöverskottet till skattesänkningar men lämna kvar en betydande del. Högern har försökt ge intrycket, att man kan ha budgetöverskottet kvar men ändå sänka skatterna mera än någon annan föreslår och mycket mera än man sänker utgifterna. Det är denna dubbla ståndpunkt, herr Hjalmarson, som det inte går att försvara. Att detta blivit fullständigt klargjort i dag hälsar jag med tillfredsställelse.

Herr ANDERSSON i Malmö (s):

Herr talman! Frågan om kommunikationsverkens kapitalbudget har vid behandlingen under denna riksdag bjudit på många överraskningar. Den första överraskningen kom redan i statsutskottets slutomgång, där högern kom med den reservation som nu fogats vid punkten 1 av detta utskottsutlåtande. Motivet för de där föreslagna minskningarna av investeringsanslagen var såvitt jag kan förstå att bereda utrymme för repetitionsövningarnas hållande. Nu har emellertid beslut redan fattats om

Statens järnvägars anslagsbehov

indragning av repetitionsövningarna, och jag hade därför faktiskt väntat att högern vid debatten i dag icke skulle gå in för sin reservation utan förklara att det med hänsyn till riksdagens beslut om repetitionsövningarnas indragning icke föreligger någon anledning att vidhålla reservationen. Det blev emellertid en ytterligare överraskning att vi fick en skattedebatt och har kommit in på frågor rörande bostadspolitiken, frågor som kanske inte så värst mycket hör samman med kommunikationsverkens kapitalbudget. Jag skulle, herr talman, finna det synnerligen olyckligt om denna debatt skulle föranleda beskärningar av vad utskottet föreslagit rörande kommunikationsverkens kapitalbudget.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring, som innefattades i den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4**Statens järnvägars anslagsbehov**

Kungl. Maj:t hade i punkt 4, s. 51—72, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1956/57 under statens järnvägars fond anvisa i statsrådsprotokollet angivna investeringsanslag å tillhoppa 234 300 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ragnar Bergh* och *Mannerskantz* (I: 70) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nilsson* i Bästekille och *Svensson* i Krokstorp (II: 366), i vilka,

så vitt nu vore i fråga, hemställts att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avsåge investeringsanslag med 500 000 kr. till förvärv av billinjer åt statens järnvägar;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Axel Andersson* (I: 198) och den andra inom andra kammaren av fru *Sandström* och herr *Anderson* i Sundsvall (II: 370), i vilka likaledes hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förenämnda förslag om investeringsanslag å 500 000 kr. till förvärv av billinjer åt statens järnvägar;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Senander* väckt motion (II: 74), vari hemställts att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1956/57 under statens järnvägars fond anvisa ett investeringsanslag på 12,9 milj. kr. för anskaffning av person-, resgods- och postvagnar i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 4,65 milj. kr. samt att i övrigt godkänna vad Kungl. Maj:t föreslagit under denna punkt.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1956/57 under statens järnvägars fond anvisa av utskottet närmare angivna investeringsanslag;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 74 till Anskaffning av person-, resgods- och postvagnar för budgetåret 1956/57 under statens järnvägars fond anvisa ett investeringsanslag av 4 650 000 kr.;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 70 och II: 366 samt I: 198 och II: 370, förstnämnda båda motioner i vad de avsåge förevarande anslag, till Förvärv av billinjer för budgetåret 1956/57 under statens järnvägars fond anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kr.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Hjalmarson*, vilka an-

Statens järnvägars anslagsbehov

sett att utskottet under I. bort hemställa att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1956/57 under statens järnvägars fond anvisa av reservanterna närmare angivna investeringsanslag till belopp, som med tillhoppa 10,6 milj. kr. understeg de av utskottet föreslagna anslagen;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin, Ragnar Bergh, Sunne* och *Skoglund* i Dovers-
torp, fröken *Elmén* samt herrar *Widén, Nihlfors, Löfroth* och *Hjalmarson*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 70 och II: 366 samt I: 198 och II: 370, förstnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till förvärv av billinjer.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är nu första gången på många år som Kungl. Maj:t har skurit ned ett av SJ begärt anslag för inköp av billinjer. Händelsen är på sätt och vis märklig och bör måhända likasom andra märkliga händelser markeras med en liten återblick på utvecklingen inom detta område.

För denna återblicks skull har jag tittat igenom protokollen från tidigare riksdagsdebatter i det här ämnet. Det var en i och för sig ganska intressant läsning. År 1952 sade exempelvis kommunikationsministern att fördelningen av de yrkesmässiga transportuppgifterna inom landsvägstrafiken mellan allmänna och enskilda företag bör bedömas med utgångspunkt från vad som är ägnat att »ge landets transportväsen den effektivaste ordningen». Vad som är den effektivaste ordningen har emellertid aldrig fastslagits, det har i årtal varit föremål för utredningar och är alltjämt föremål för utredning. Nu senast är det 1953 års trafikutredning, som

skall göra't, men den tycks för närvarande ligga i träda.

Tiden har emellertid inte stått stilla för den sakens skull på trafikområdet. Fördelningen mellan allmänna och enskilda företag på landsvägstrafikens område har under åren undergått vissa förändringar. Det är inte så värst många år sedan man här i riksdagen från regeringssidan började berätta sagan om de hundra åren. Tjusningen med sagor är att de är överkliga. Det var den här sagan också. Den innehöll i korthet att eftersom SJ bara hade så och så många procent av landets totala busspark — omkring 20 eller så — skulle det med två miljoner kronor om året ta hundra år precis innan något statsmonopol kommit till stånd. Man räknade då ut vad en buss kostade, multiplicerade priset med det totala antalet bussar och fick en summa så stor att två miljoner kronor om året skulle behövas i hundra år innan det hela var färdigt. Antingen man nu tyckte om ett trafikmonopol eller inte, så vad betydde det om hundra år? Nu borde jämförelsen givetvis ha gjorts mellan antalet bussar i SJ-regi och antalet privata bussar i reguljär trafik, men den jämförelsen ville man inte göra, ty då hade siffrorna blivit mindre passande i sammanhanget. Men låt oss inte dröja vid sagans överklighet utan ägna oss åt vad som skett i verkligheten.

Om man då studerar fördelningen av transportmedel på det område det här är fråga om, finner man att enskilda fysiska och juridiska personer år 1944 förfogade över sammanlagt 3 000 bussar medan de stats- och kommunalägda vagnarnas antal var 700. Då är att märka att bland de 3 000 bussarna inräknats GDG biltrafik, som är ett statligt bolag. Tio år senare, alltså år 1954, har den enskilda sektorn i runt tal 4 000 bussar, medan de stats- och kommunalägdas antal är 3 300. Under tioårsperioden har alltså den statliga sektorn mer än fördubblats — från omkring 20 procent till ungefär 45 procent. Om utveck-

Statens järnvägars anslagsbehov

lingen skulle gå i samma takt under nästa tioårsperiod, d. v. s. utvisa ytterligare en fördubbling, kommer den allmänna sektorn efter tio år att omfatta ungefär 90 procent av vagnarna inom det reguljära trafikområdet. Ingenting säger emellertid i dag att det med naturlödändighet behöver bli en sådan utveckling. Tankeexperimentet kan dock läggas fram i sammanhanget. Det är överkligt, men det är inte ett dugg överkligare än sagan om de hundra åren, och då kan det ju komma på ett ut.

Överrevisorerna för statens järnvägar har i sin berättelse i år redogjort för den av SJ bedrivna biltrafiken. Härvidlag har emellertid endast biltrafiken i SJ:s egen regi behandlats, sålunda inte exempelvis GDG biltrafik, SLO biltrafik och SLAB. Redovisningen omfattar i huvudsak den senaste tioårsperioden, men i fråga om inköpen har man lagt fram siffrorna för hela tiden, d. v. s. från år 1935, då SJ började inköpa bil-linjer. Under de 20 år som gått har alltså SJ inköpt trafikföretag för 30 miljoner kronor — de anvisade anslagen under samma tid uppgår till 32 miljoner kronor. Det finns alltså en del outnyttjade anslag. Vad som tilldrar sig ett visst intresse i detta sammanhang är vad som av de utbetalade summorna belöper sig på s. k. goodwillvärden. Det har sitt speciella intresse med hänsyn till den debatt som försiggick här i kammaren den 14 mars, då kommunikationsministern i annat sammanhang ägnade stor uppmärksamhet åt just överpriser och prisjobberi i samband med försäljning av trafikföretag. Kommunikationsministern erinrade då kammaren om att riksdagen år 1948 beställde en utredning, omfattande bland annat förslag till förebyggande av »övernormala vinster» vid försäljning av trafikföretag. Sådana förslag har också framlagts men ännu inte föranlett någon riksdagens åtgärd. En viss kontroll av priserna vid överlåtelser har emellertid ändå skett via de tillståndsgivan-

de myndigheterna, främst biltrafiknämnden, och detta alldeles oavsett det utredningsförslag som framlagts av denna busslinjeutredning. När kommunikationsministern i interpellationsdebatten den 14 mars försvarade åtgärden att låta busslinjeutredningen vara remissinstans i ärenden om tillstånd för juridiska personer, råkade han med förlov sagt blanda ihop ett par saker, men det är en annan historia.

Kontroll av de ekonomiska transaktionerna vid försäljning kan ske oavsett om tillståndet är tidsbegränsat eller icke tidsbegränsat, vilket utredningen fäst så stor vikt vid. Vad utredningen önskar är inte endast kontroll av ekonomiska transaktioner vid överlåtelse, utan även vidgad möjlighet för myndigheterna att återkalla tillstånd. Man erinrar sig i sammanhanget, att det i direktiven för utredningen framhålls, att det ur effektivitets- eller rationaliseringssynpunkt kan vara ett allmänt intresse att enskilda busslinjeföretag övertas av statens järnvägar eller av kommun. Återkallelse av trafik tillstånd, vilket alltså automatiskt sker om desamma tidsbegränsas, skulle under sådana förhållanden inte behöva förnyas åt den förutvarande innehavaren utan kunna ges åt en ny innehavare, exempelvis ett statligt eller kommunalt företag. I sak skulle en sådan anordning ha samma innebörd som expropriationsrätt, ett motionsvis här i riksdagen framfört krav, som också bilades direktiven för utredningen.

Den 14 mars berörde inte kommunikationsministern dessa och andra frågor kring busslinjeutredningens egendomliga rätt att vara remissinstans och ingripa i behandlingen av tillståndsärenden, utan kommunikationsministern nöjde sig med att *enbart* framhålla ingripandet som dikterat av önskan att »förhindra överpriser». Riksdagen hade själv, sade kommunikationsministern, begärt sådana ingripanden och fått dem effektuerade på det sätt som skett, det

Statens järnvägars anslagsbehov

vill säga utau att få behandla dem i vanlig ordning.

Den stora vikt kommunikationsministern fäste vid faran av att trafikanterna ekonomiskt skulle få bära överpriser genom högre taxor gör att man med stort intresse tar del av uppgifterna om de goodwillvärden som SJ betalat under de år som gått, och gjort det med kommunikationsministerns eller kommunikationsministrarnas medgivande.

Av de 30 miljoner, som under en 20-årsperiod åtgått till inköp av billinjer i SJ:s egen regi, har drygt 13 miljoner belöpt sig på goodwillvärden. I medeltal under perioden har goodwillvärdena utgjort 44 procent av köpeskillingarna. Under tiden före kriget uppgick dessa värden vissa år till mellan 60 och 70 procent. Under kriget utbetalades exempelvis 1943 ända till 75 procent i goodwillvärden av årets sammanlagda inköp. År 1945 var goodwillandelen 73 procent, och den har sedan successivt sjunkit. Men enligt överrevisorerna utbetalades exempelvis under budgetåret 1952/53 1 845 500 kronor för förvärv av billinjer, och av den summan beräknades 1 147 700 kronor såsom goodwill. Man frågar sig i detta sammanhang, om någon granskning av dessa ekonomiska transaktioner skett på samma sätt som faktiskt sker inom den enskilda sektorn. Det är sannolikt att någon sådan granskning inte utförts, och det sammanhänger med en hel del andra förhållanden på detta område.

Trots allt tal om samordning och rationalisering har vi här i landet två trafiksystem, det ena omfattande den enskilda sektorn med länsstyrelserna och biltrafiknämnden som tillsyns- och tillståndsmyndigheter, det andra, den statliga sektorn, enbart beroende av Kungl. Maj:t som tillståndsgivande myndighet. Den statliga trafiksektorn är i flera avseenden fritagen från de av riksdagen antagna bestämmelserna angående regeljär trafik.

I ett yttrande som busslinjeutredning-

en avgav år 1950 har dessa förhållanden uppmärksamrats. Eftersom kommunikationsministern tillmäter busslinjeutredningens åsikter ett så stort värde, kan det kanske vara av intresse att citera utredningens ordagrant i dessa frågor. Utredningen fann i det nämnda yttrandet anledning att uppmärksamma »den uppdelning av ansvaret för busslinjetrafikens ordnande mellan å ena sidan biltrafiknämnden och länsstyrelserna och å andra sidan järnvägsstyrelsen och generalpoststyrelsen, som synbarligen blivit en följd av statens järnvägars och postverkets omfattande förvärv av busslinjer. Dessa förvärv har för biltrafiknämndens och länsstyrelsernas vidkommande medfört en successiv krympning av deras möjligheter att verka för busslinjetrafikens ändamålsenliga ordnande, en utveckling som icke torde ha varit förutsedd vid tillkomsten av 1940 års förordning.» Utredningen säger vidare, att »denna tillståndsgivning» — d. v. s. den av Kungl. Maj:t handhavda tillståndsgivningen för statliga företag — »får i allt fall anses stå i mindre god överensstämmelse med de i förordningen givna föreskrifterna» — närmast de föreskrifter, som ålägger länsstyrelserna och biltrafiknämnden att »verka för ett ändamålsenligt ordnande av den yrkesmässiga trafiken». De av Kungl. Maj:t beviljade koncessionerna »inordnas i ett annat trafiksystem än det som i följd av tillståndsgivningen jämlikt 12 § i 1940 års förordning står under de de tillståndsbeviljande myndigheternas överinseende».

Forskar man sedan närmare efter hur tillståndsärendena handläggs inom det trafiksystem, som har Kungl. Maj:t som tillståndsgivande myndighet, finner man — enligt ett utlåtande från biltrafiknämnden 1952 — att när postverket förvärvat en trafikrörelse, så har verket regelmässigt inhämtat biltrafiknämndens yttrande och bilagt detsamma sin anhållan hos Kungl. Maj:t om förvärv. Detta har i sin tur föranlett

Statens järnvägars anslagsbehov

biltrafiknämnden att göra en undersökning i vart och ett av de aktuella fallen och även uttala sig i fråga om postverkets betalning för de aktuella fallen. Detta samarbete mellan postverket och biltrafiknämnden — på postverkets initiativ — har lett till att postverket i ett icke obetydligt antal fall kunnat förvärva trafikföretag *på billigare villkor* än som annars skulle ha varit fallet.

Något sådant samarbete med biltrafiknämnden har *icke* förekommit från järnvägsstyrelsens sida, i varje fall inte intill 1952. Järnvägsstyrelsen har alltså inte hört biltrafiknämnden, och Kungl. Maj:t har heller inte remitterat frågan om något av järnvägsstyrelsen begärt förvärv av billinjer till biltrafiknämnden, vare sig det gällt förvärv av linjer inom ett län eller inom flera län, d. v. s. i sådana fall där biltrafiknämnden annars regelmässigt har att handlägga dylika ärenden. Detta gällde alltså intill 1952.

På de allra senaste åren lär en tendens till ändring på denna punkt ha förekommit. Som en jämförelse mellan postverket och järnvägsstyrelsen kan nämnas, att SJ under tiden mellan 1940 och 1949 förvärvade 46 företag för drygt 8 miljoner kronor, medan posten under samma tid inköpte 11 företag för 723 000 kronor.

Enligt biltrafiknämndens påpekande i det nämnda yttrandet har det för järnvägsstyrelsen vid förvärv av en trafikrörelse varit avgörande, om företaget kunde antas för framtiden vara lönsamt i järnvägens hand. Däremot har man inte fäst något avseende vid om köpeskillingen varit rimlig med hänsyn till de synpunkter i fråga om goodwillersättningens storlek som lagts till grund för de i gällande förordning givna föreskrifterna angående överlåtelse av trafiktillstånd och som bitrafiknämnden för sin del tillämpar vid prövning av överlåtelser. Genom denna bristande kommunikation mellan Kungl.

Maj:t och järnvägsstyrelsen å ena sidan och biltrafiknämnden å den andra har nämnden betagits varje möjlighet att påverka bedömningen av goodwillvärdets storlek. SJ har sannolikt i många fall betalat goodwillvärden av en storlek som skulle ha varit utesluten inom den privata sektorn — där enligt kommunikationsministern så stora faror lurar i fråga om prisjobberi och dess inverkan på taxesättningen! I själva verket har ända sedan kriget taxorna inom den privata sektorn varit priskontrollerade. De tillståndsgivande myndigheterna har för den privata sektorn att bestämma såväl taxor som turer — medan SJ själv bestämmer sina turlistor och sina taxor.

Om jag alltså får sammanfatta vad som här anförts, så har under många år SJ med de av riksdagen beviljade medlen inköpt billinjer och härvid betalat goodwillvärden helt efter eget skön och utan iakttagande av vad som inom det andra trafiksystemet, det enskilda, enligt den gällande lagen tillämpas. Medan kommunikationsministern sålunda utmålar farorna för överpriser inom den sektor, där lagen tillämpas, har han tillåtit avsevärda överpriser inom den sektor, där han själv är tillståndsgivande myndighet. Denna anordning inom det statliga trafiksystemet har dessutom haft den konsekvensen, att de priser som betalats av järnvägsstyrelsen har influerat priserna inom den enskilda sektorn när det gällt överlåtelse från en enskild säljare till enskild köpare. Det har varit svårt för exempelvis biltrafiknämnden att vara restriktiv när man vid överlåtelser och beräkning av goodwillvärden haft de statliga köpen för ögonen inom kanske samma räjong.

Statens järnvägar är i dag landets största trafikföretag på landsvägen. Med sina 1 600 bussar, sina hundratals andra vagnar, med nära 70 miljoner bilkilometer per år och över 3 000 anställda, är SJ i dag ett jätteföretag, som ingalunda tänker slå sig till ro med vad

Statens järnvägars anslagsbehov

man hittills åstadkommit inom landsvägstrafiken. Det har uttalanden av olika slag nogsam bekantgjort. Denna utveckling har varje år förklarats vara alldeles nödvändig för biltrafikens rationella ordnande. Det har år från år sagts här i riksdagen, att SJ måste få anpassa sig efter utvecklingen och skaffa inkomster på landsvägen för den allmänna utjämningens skull. År 1952 sade kommunikationsministern här i kammaren att SJ:s inkomster från biltrafiken var nödvändiga för att man skulle kunna uppehålla trafiken på trafiksvaga områden. Som ett eko av detta uttalande sade utskottets talesman året därpå att SJ:s förluster skulle kunna nedbringas om man utökade busstrafiken. Som en röd tråd går faktiskt genom alla dessa debatter under de år som gått talet om att det är rationaliserings- och lönsamhetssynpunkter som varit avgörande. Dessemellan har det naturligtvis talats om trafikanternas bästa och trafikens effektiva ordnande ur allmänna synpunkter. De tillsynsmyndigheter, som har fått i uppgift att på lång sikt tillgodose just dessa intressen, har som visats mycket litet att säga till om när det gäller det statliga trafiksystemet, som vad SJ beträffar läggs upp efter företagets egna rationaliseringssynpunkter. Det är signifikativt att SJ har koncession på 2 300 km väg, där SJ inte bedriver någon trafik alls. Man har lagt ned trafiken på grund av otillräckligt trafikunderlag, eller också har trafiken nedlagts därför att man ändrat linjesträckning. I vissa fall gäller det sträckor där trafiken lades ned under kriget på grund av restriktioner och sedan aldrig återupptagits. Men koncessionen har SJ kvar — ännu efter 10 år! Slutligen har SJ koncession på en sammanlagd sträcka av 8 mil, där ingen farbar väg ännu finns, men där man varit omtänksam nog att lägga beslag på koncessionerna. Enligt gällande lag drar de tillståndsgivande myndigheterna in koncessionerna, om inne-

havaren inte begagnar dem. Det kan ju kanske finnas andra, som vill ta initiativet till reguljär trafik. Men Kungl. Maj:t tillämpar inte dessa bestämmelser på SJ. Överrevisorerna har i artiga ordalag uttalat att man finner det »mindre lämpligt att SJ innehar outnyttjade trafikillstånd i den omfattning, som här angivits».

Fjölårets vinst på denna stora statliga trafikrörelse uppgår till 103 000 kronor, och då är att märka att SJ inte betalar investeringsavgifter och inte allmänna skatter. Med de inkomsterna ska vi alltså få till stånd den utjämning för hela landet, som det talats så mycket om i denna kammare, skapa ökad trivsel på landsbygden, som det också sagts, och upprätthålla trafik i trafiksvaga områden! Om det nu skulle bli så, att trafiken i fråga i fortsättningen inte blir mer lönande än den varit i fjol, kommer det då inte att bli fråga om långtgående rationaliseringar även på landsvägsområdet? Tendenser har inte saknats. Samtidigt har vi under denna senvinter fått ytterst sorgliga bevis på att rationaliseringen inom SJ:s egentliga verksamhetsområde, trafiken på rälsen, drivits så långt att man kan tala om en rationalisering till döds. Är detta försvarligt? Skulle det inte nu vara på tiden att SJ fick mer pengar till säkerhetsanordningar inom den spårbundna trafiken och i stället mindre pengar till expansionen på landsvägarna?

Kommunikationsministern har slagit in på rätt väg när han skurit ned årets anslag till en halv miljon för förvärv av billinjer. Den halva miljonen bör sparas in också den och användas exempelvis till bättre säkerhetsanordningar inom järnvägstrafikens område. I varje fall bör enligt min mening under nuvarande omständigheter inte ens en halv miljon anslås till ytterligare utökning av SJ:s trafiksystem på landsvägen. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation b) vid punkt 4.

Statens järnvägars anslagsbehov

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr ANDERSSON i Malmö (s):

Herr talman! Då avdelningens ordförande icke har deltagit i detta beslut, har det kommit på min lott att föra utskottets talan.

Jag tycker inte att vi i år har anledning att ge oss in på någon längre debatt. Därom kan kanske meningarna vara delade, men jag uttalar min egen mening. De argument, som har förts fram under gångna år, är enahanda, och det är samma argument som i dag framföres från oppositionen när det gäller statens järnvägars inköp av billinjer. Det är kanske svårt att fylla på med några nya argument.

Här har statens järnvägar begärt en miljon. Departementschefen har prutat till en halv miljon, men motionärerna och reservanterna vill inte nöja sig med det utan de yrkar avslag på alltsammans. Vad som framhålles i reservationen och även i motionerna är, att då man på grund av kända skäl nu måste iaktta återhållsamhet på alla håll, så kan inte detta vara en så angelägen uppgift, att det inte skulle finnas möjligheter till besparingar. Man har även hänvisat till 1953 års trafikutredning.

Vi har provat dessa argument i statsutskottet, och vi har också försökt tränga in i dessa avvägningsproblem. Därvid har vi kommit till det resultat, som framgår av utskottets förslag. Utskottet har därvidlag fäst rätt mycket avseende vid vad överrevisorerna hos SJ har sagt. Jag skall därför, eftersom jag tycker att det är en av de avgörande punkterna, citera en del ur deras yttrande. Överrevisorerna säger sålunda bl. a.: »Genom de inrättade eller förvärvade billinjerna har en rationalisering av biltrafiken som helhet blivit möjlig och en samordning av denna med järnvägstrafiken kommit till stånd. Härigenom har statens järnvägar kunnat lägga om sin trafik, varigenom för-

bindelserna för trafikanterna förbättrats samtidigt som möjligheterna till kostnadsbesparingar kunnat tillvaratas.» Med hänsyn till det ändrade läge på transportmarknaden, som privatbilismens starkt ökade omfattning har åstadkommit — de många privatbilarna således — vill överrevisorerna förorda en viss återhållsamhet i fortsättningen beträffande förvärv av billinjer. Men de säger vidare, att denna återhållsamhet dock icke bör få medföra, att SJ berövas möjligheter att övertaga salubjudna biltrafikföretag, som av företagsekonomiska eller av rent samhällsliga skäl anses böra införlivas med järnvägarnas biltrafik.

Det är i väsentlig grad detta, som utskottet har fäst avseende vid, då utskottet har intagit sin ståndpunkt.

Jag har fattat fru Sandströms inlägg så, både hennes inlägg nu och vid tidigare tillfällen, att hon närmast i princip är emot att SJ skall köpa billinjer. Motivet är väl det, att hon befarar ett monopol från SJ:s sida, vilket hon anser inte skulle vara bra för trafiken och för trafikanterna. Det kan ju för all del finnas olika meningar på denna punkt. Jag tror inte att det finns så stor anledning till sådana farhågor, som fru Sandström har yppat. Tvärtom. På många håll kanske det skulle bli bättre för befolkningen, om SJ övertar en billinje.

Vi vill inte vara med om att hindra SJ att rationalisera sin drift, en rationalisering, som också kan innebära förbättringar för trafikanterna. Det kan väl inte vara lämpligt, att om en billinje blir till salu, så skulle andra, exempelvis privata bussbolag, kunna uppträda som köpare men SJ inte kunna göra detta. Vid övervägande av dessa frågor har jag kommit till den uppfattningen, att biltrafik bör ingå som en normal verksamhet för SJ.

Jag skall inte förlänga debatten utan jag vill med det sagda endast yrka bifall till utskottets förslag.

Statens järnvägars anslagsbehov

Fru SANDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill med anledning av herr Anderssons i Malmö anförande säga, att jag i mitt anförande vände mig till kommunikationsministern. Jag har inte ett dugg otalt med herr Andersson i Malmö. Jag trodde att kommunikationsministern hade försvunnit ur kammaren, men det gläder mig nu, att se att han är här. Jag vill bara säga, att därest kommunikationsministern skulle med anledning av mitt anförande bevärdiga kammaren med några ord, skulle jag åhöra honom med stort intresse.

Jag skall alltså inte alls vända mig mot vad herr Andersson i Malmö sagt, men då han här gör gällande, att om SJ inte får ta hand om biltrafiken ute på landsbygden skulle befolkningen få det besvärligt i trafikhänseende, så vill jag fråga: Hur är det med befolkningen i de trakter, där SJ har koncession på 2 300 km, och där SJ inte bedriver någon trafik alls? Endast på en mycket liten del härav får andra bedriva någon trafik. Är detta ägnat att skapa den trivsel på landsbygden, som man tidigare sagt, att SJ skapar?

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag ber bara att få yrka bifall till motionen II: 74.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Jag utgick ifrån att det yrkande om bifall till våra reservationer, som jag ställde i mitt inlägg under första punkten, skulle få avse samtliga våra reservationer. Talmannen har emellertid fäst min uppmärksamhet på att yrkanden måste framställas under varje särskild punkt. Jag ber därför bara under hänvisning till vad som inledningsvis anförts från vårt håll att få yrka bifall till dels den av herr Bergh avgivna reservationen under denna punkt och dels till den av herr Ohlson avgivna reservationen under denna punkt.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet främst för att få göra ett påpekande med anledning av att fru Sandström citerat en del av vad överrevisorerna vid statens järnvägar anförde i sin senaste berättelse.

Om jag då först håller mig till det som skrivits rörande att man i fortsättningen bör iakta en viss återhållsamhet vid förvärv av biltrafikföretag, så bör man, när man citerar, också tillägga den följande meningen. Den har utskottet citerat, och där heter det: »Vi anser det dock angeläget att järnvägstyrelsen icke såsom i början av 1940-talet — i avsaknad av anslag för bilinjeförvärv — berövas möjligheter att övertaga salubjudna biltrafikföretag, som av företagsekonomiska eller av rent samhällseliga skäl anses böra införlivas med SJ:s biltrafik.»

Jag vill ställa följande fråga till fru Sandström: Om det skulle uppstå en sådan situation, att ett och annat privat trafikföretag på grund av att trafikunderlaget har krympt inte längre är mäktigt att upprätthålla trafiken, skall vi då vägra SJ att ta hand om detta företag? Inte minst ur de norrländska bygdernas synpunkt är detta av betydelse. Skall vi i den situationen, då den privata företagsamheten inte längre orkar med att upprätthålla trafiken, ställa SJ utan möjligheter att hjälpa befolkningen i dessa bygder? En dylik situation är inte alls otänkbar. Jag tror fru Sandström själv är väl medveten om att vi har att räkna med en sådan utveckling inte bara på ett ställe utan på många.

Beträffande det som fru Sandström citerade från sid. 29 i berättelsen skulle det nog ha behövts ett fullständigare citat. Fru Sandström uppgav en siffra — för all del, den står här angiven — nämligen 1 147 700 kronor i goodwillvärde på det totala inköpsvärdet under 1952/53. I rättvisans namn bör man här göra det påpekandet, att denna siffra

Statens järnvägars anslagsbehov

kommit fram med tillämpande av SJ:s bokföringsprinciper. Den siffra som man egentligen skall hålla sig till för att få ett riktigt begrepp om goodwillvärdets andel, finns i tabellen på sid. 27. Där har vi uppgift om, hur man bör räkna företagsekonomiskt. I denna tabell har det *bokförda* goodwillvärdet enligt de principer som SJ använder upptagits till 1 147 700 kronor, men den siffra som bör användas om man räknar *företagsekonomiskt* och som har legat till grund när man träffat uppgörelse med vederbörande säljare, är 597 000 kronor. Därmed stiger sakvärdet till 1 248 500 kronor. Det är så man bör förstå det, och då är det inte så säkert att man får ett underlag för det påstående, som fru Sandström gjorde, att SJ skulle ha betalat orimligt höga goodwillvärden. Vi har nog inte fått något absolut bevis för det.

Vi har det intrycket, att i vissa fall goodwillvärdena har varit i överkant, men att tala om några orimliga skillnader mellan de goodwillvärden som betalats av SJ för förvärv av bilinjer och dem som betalats av privata företag är inte riktigt.

Man kanske skulle kunna tillägga, att tyvärr sker det väl, när privata företag gör förvärv, att en del betalas under bordet, vilket inte är så lätt att kontrollera, men när det gäller SJ finns självfallet inte en sådan möjlighet.

Fru SANDSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr Åkerström har gjort mig uppmärksam på att jag skulle ha kompletterat en sifferuppgift, som jag citerade och som herr Åkerström angav vara av mera bokföringsmässig natur.

Det kanske vore behövt att läsa ett sådant förnämligt aktstycke som överrevisorernas berättelse med bruksanvisning. Men siffran finns i tabellen, herr Åkerström, och där står angivet år från år vad som utbetalats i goodwillvärde,

och det får man väl i alla fall fästa sig vid.

Jag skall inte diskutera de principer för bokföringsvärden och sådant som SJ har. Även om denna siffra egentligen borde ha reducerats, fastän den står angiven i tabellen, så skulle jag vilja påpeka en annan sak, eftersom en av överrevisorerna nu säger att SJ inte betalat några överdrivna goodwillvärden. Varför har postverket i regel fått sina bilinjer billigare? Varför har biltrafiknämnden påvisat, att postverket kunnat göra billigare inköp i samarbete med biltrafiknämnden, medan sådan kommunikation mellan nämnden och järnvägsstyrelsen icke har förekommit? Biltrafiknämnden har faktiskt i utlåtande pekat på att man vid SJ många gånger har fått betala mer än vad man bort göra.

Nu är det så, att de privata företagen, som herr Åkerström uttalade en viss misstro mot, är en av bevakande myndigheter strängt påpassad sektor, och den kommer att bli det i ännu högre grad, om det lagförslag, som utredningen har lagt fram, kommer att tillämpas. För SJ däremot tillämpas inga dylika åtgärder. Jag har sagt att vi har två trafiksystem, ett som rationaliseras efter SJ:s principer och ett som skall rationaliseras av de myndigheter, som har lagliga befogenheter härtill. De inköp som gjorts av postverket har visserligen varit blygsamma, men att summorna inte blivit så stora beror också på att verket har använt sig av en annan teknik än SJ, när man köpt olika företag. Och kvar står detta biltrafiknämndens påpekande, som varken herr Åkerström eller någon annan vill påstå är oriktigt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav först propositioner beträffande första stycket i utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till den av herr Ragnar Bergh m. fl. vid punkten

Investeringsanslag till statens vattenfallsverk

fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Dahlén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i första stycket av punkten 4:o) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Ragnar Bergh m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Dahlén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 142 ja och 17 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

I fråga om andra stycket gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionen II: 74; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Slutligen framställdes beträffande tredje stycket propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Ohlon m. fl. vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sandström begärde emellertid votering, i anled-

ning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i tredje stycket av punkten 4:o) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Ohlon m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

*Punkten 5***Investeringsanslag till statens vattenfallsverk**

I enlighet med Kungl. Maj:ts under punkten 5, sid. 73—112, gjorda förslag hemställde utskottet, att riksdagen måtte

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att från den för budgetåret 1955/56 ingående behållningen å investeringsanslaget till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk överföra 8 000 000 kronor till investeringsanslaget till Stenungsunds ångkraftstation;

II. för budgetåret 1956/57 under statens vattenfallsverks fond anvisa av utskottet närmare angivna investeringsanslag.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Hjalmarson*, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1956/57

Landsmålsarkiven: Avlöningar

under statens vattenfallsverks fond anvisa av reservanterna närmare angivna investeringsanslag till belopp, som med tillhoppa 14 miljoner kronor understeg de av utskottet föreslagna anslagen.

Efter punktens föredragning yttrade

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Jag har begärt ordet uteslutande för att yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Vidare anfördes ej. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 6—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14

Lades till handlingarna.

§ 14

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om upptagande å riksstaten för budgetåret 1956/57 av underskottet för luftfartsfonden.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 15

Vissa anslag under åttonde huvudtiteln

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1956/57 till rasbiologiska institutet, farmaceutiska institutet m. m.

Punkterna 1—11

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12

Landsmålsarkiven: Avlöningar

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Herr ORGÅRD (s):

Herr talman! Då jag väckt en motion, som behandlas under denna punkt, vill jag säga ett par ord. Jag skall inte hålla något begravningsstal — tvärtom. Från början hade jag tänkt kritisera utskottet på grund av den kortfattade motiveringen, men vid närmare eftertanke finner jag, att den omständigheten, att man inte ingått på en behandling av själva motionen således innebär att det bör ankomma på Kungl. Maj:tt att komma med en framställning i denna fråga. Detta ger mig en god utgångspunkt när jag, utan att ställa något yrkande om bifall till motionen, riktar en vädjan till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att han nästa år beaktar den i motionen gjorda hemställan. En hemställan av liknande slag har ju kommit från universitetskanslern.

Jag vill tillfoga, att vad motionen åsyftar är endast en rationaliseringsåtgärd, så att de pengar som beviljas skall kunna användas på rätt sätt. Det är angeläget, att det intensiva och uppoffrande arbete, som utföres av Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala för att i sista stund rädda resterna av en gammal folkkultur, kan ske på ett ändamålsenligt sätt. Nu måste den vetenskapsman, som bedriver fältarbetet, inte bara vara intervjuare utan måste samtidigt vara tekniker och sköta om upptagningarna och dessutom tjänstgöra som chaufför. Tänk om Radiotjänst vid sina upptagningar ute i landet skulle behöva arbeta på samma primitiva sätt! Det finns väl ingen människa som begär något sådant. Under en stor del av vintern blir vidare vetenskapsmannen sysselsatt med att överföra upptagning-

Pensionsreglerade deltidstjänster

arna från band till skivor för arkivet. Detta tekniska arbete borde kunna utföras av någon annan, såsom jag föreslagit.

Jag vädjar alltså till ecklesiastikministern att han, trots den hårda press han är utsatt för i konkurrensen mellan alla olika anslagsbehov, ändå inte glömmer de mera humanistiska delarna av undervisnings- och forskningsarbetet, även om dessa kanske inte ter sig så »matnyttiga». Vi strävar intensivt efter att höja vår levnadsstandard — vi har ju satt upp som ett mål att fördubbla den — men borde vi inte också kunna lämna ett något generösare anslag åt det arbete, som avser att rädda resterna av en gammal kultur i sista stadiet? Det är förvisso så, herr talman, att utvecklingen på det tekniska området och andra »matnyttiga» områden är angelägen. Men vad är det med en teknisk och materiell kultur, som inte har rotfasthet?

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 13—27

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående avlöningar till rege- ringsrätten.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17

Pensionsreglerade deltidstjänster

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet att inrätta pensionsreglerade deltidstjänster.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sunne* och fru *Sjöström-Bengtsson* (I: 226) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer m. fl.*

(II: 446), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Konungen hemställa om förslag snarast till sådan ändring av reglementet för statens pensionsanstalt, att möjlighet bereddades att inrätta pensionsreglerad deltidstjänst.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 226 och II: 446 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon* och *Boman*, fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Skoglund* i *Dovers- torp*, *Malmborg* i *Skövde* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Staxäng* och *Nelander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 226 och II: 446, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen snarast framlägga förslag om sådan ändring av reglementet för statens pensionsanstalt, att möjlighet tillskapades att inrätta pensionsreglerade deltidstjänster.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Endast ett par ord med anledning av den reservation, som fogats till utskottets utlåtande!

I två likalydande motioner har hemställt om en sådan ändring av reglementet för statens pensionsanstalt, att det skall finnas möjlighet att inrätta pensionsreglerad deltidstjänst. Den frågan var uppe redan 1953 men man hänvisade då till 1951 års pensionsutredning. Nu vill utskottet göra detsamma och menar, att det skall ingå i pensionsutredningens uppdrag att undersöka frågan, men man måste nog förutsätta, att det kan dröja mycket länge innan utredningen kommer fram till hithörande problem.

Pensionsrätt finns redan för deltid- anställda, som är underkastade 1947 års allmänna pensionsreglemente. Utskottet säger i sitt utlåtande, att det är

Pensionsreglerade deltidstjänster

vissa svårigheter förenade med att införa pensionsreglering för deltidstjänst på SPA-området med hänsyn till finansieringen. Men i ett fall som detta borde väl denna omständighet inte få hindra en ändring av reglementet. Ty vad rör det sig om? Jo, det gäller arbetsområden som är oerhört viktiga för samhället. Det är undervisningsområdet och det är sjukvårdsområdet, där man många gånger har svårt att fullfölja verksamheten på grund av brist på arbetskraft. Därför tycker man, att här vore det skäl att försöka åstadkomma en smidig anpassning genom inrättande av deltidstjänster, så att de yrkesutbildade kvinnor, som är gifta och har barn, antingen kunde få fortsätta sitt arbete kontinuerligt eller också, om de redan lämnat arbetet, kunde komma tillbaka. Det är uppenbart att detta är nödvändigt ur samhällssynpunkt, och det skulle också vara till mycket stor fördel ur de enskildas synpunkt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen, vari man begär en sådan jämkning av reglementet.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Nu viftas åter frågan om pensionsreglering av deltidstjänster anslutna till statens pensionsanstalt bort med svårigheten att lösa ett komplex av svårlösta problem. Det riktigt växer i munnen på en när man ser hur det skrivs om dessa *enorma* svårigheter!

Är denna fråga då av sådan angelägenhetsgrad, att den bör ha förtur framför andra och att man bör få en ointresserad riksdag att någon gång lyssna även om man tycker att det är besvärligt? Ja, det är den. Jag vill understryka vad fröken Elmén sagt: frågan är i högsta grad en mödrarnas och samhällets angelägenhet. Den är av fundamental betydelse. När vi lägger ner pengar på att skaffa folk en ordentlig yrkesutbildning, då vill vi också att de

skall använda sina kunskaper i samhällets tjänst. När de kvinnor det här gäller får barn, så vill vi också att de skall ta hand om sina barn.

Har inte andra kammarens ledamöter tillräcklig daglig erfarenhet av de problem, som exempelvis undervisnings- och sjukvårdsväsendet för närvarande brottas med på grund av att på dessa områden väl utbildade mödrar ej kan omsätta sina kunskaper i yrkesarbete på heltid och samtidigt hinna med sina barn, varför de tvingas att helt avstå från yrkesarbetet för att kunna ägna sig åt sina barn? Att de har stora svårigheter att senare återvända till arbetet är ganska uppenbart. Samhället går alltså miste om deras kunskaper.

Det går kanske bra för er just nu, men när ni blir sjuka eller era barn inte får ordentlig undervisning, då vill jag se era reaktioner. Dem ser jag praktiskt taget varenda dag. Man må säga vad man vill: bristen på denna yrkesutbildade personal är kolossalt stor i dagens Sverige.

Har inte andra kammarens ledamöter tillräcklig daglig erfarenhet av barns och ungdomars svårigheter i vårt samhälle för att förstå betydelsen av att mödrar inte dras bort mer från sina barn än vad de anser rimligt?

Med dessa få ord har jag velat understryka vad fröken Elmén sade om den betydelse som denna till synes lilla fråga har för vårt samhälle.

Utskottsmajoriteten har av 1951 års pensionsutredning fått veta, att utredningen uppmärksammat frågan om pensionsreglering av deltidstjänster i statens pensionsanstalt men att utredningen icke ansett sig kunna bryta ut den ur dess större sammanhang. Varför? Ja, det talar inte utskottsutlåtandet om. Det fattas nu bara att utredningen, som fått detta uppdrag, inte skulle ha uppmärksammat frågan! Det är dock det minsta man kan begära att den skulle ha gjort. Tid har inte fattats. Under de år som gått medan utredningen avvaktade för-

Pensionsreglerade deltidstjänster

slag till allmän pensionsförsäkring, hade man mycket väl kunnat undersöka denna detalj. Men utredningen har tydligen inte funnit denna fråga vara av tillräckligt stor betydelse.

Utskottet framhåller, att systemet med pensionsberättigade deltidstjänster finns infört för de tjänstemän, som är underkastade 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente, och säger att det inte bör i och för sig väcka betänkligheter att pröva en motsvarande anordning även på SPA-området. Men så kommer utskottet till finansieringsfrågan och då hejdar sig utskottet. Det heter sålunda i utlåtandet: »Emellertid skulle ett utsträckande nu av denna pensioneringsform till SPA-området skapa speciella svårigheter, främst sammanhängande med den på detta område betydelsefulla finansieringsfrågan.» Och utskottet tillägger att eftersom ett förslag om allmän pensionsförsäkring kan förväntas »inom en nära framtid» — och det är ju tacknämligt om så sker — så är det bäst att vänta. Pensionsproblemet för de enligt SPA-reglementet deltidsanställda skulle, anser utskottsmajoriteten, bäst lösas i samband med genomförandet av en allmän pensionsförsäkring.

Jag är för min del säker på att vi genom ett sådant resonemang skaffar oss betydligt mer svårlösta problem, och jag vill säga några ord därom.

Först och främst vill jag påminna om att socialministern i remissdebatten prompt deklarerade att de, som hade sin pensionsfråga väl ordnad, inte skulle komma att erhålla någon försäkring genom införandet av den allmänna pensionsförsäkringen. Nå, men hur kommer det att gå för den för närvarande lilla, men i framtiden säkerligen stora gruppen av deltidsanställda på SPA-området? För en del av dessa har saken provisoriskt ordnats genom partiell tjänstledighet från heltidstjänst — det kanske låter litet invecklat, men det hör till frågan och kammarens ledamö-

ter har därför anledning att känna till det. Från SPA:s sida har man nu upplyst, att dylik tjänstledighet inte kan godtas hur länge som helst, och huvudmännen har också ogärna heltidstjänster så att säga hängande i luften. De stora huvudmannorganisationerna på detta område, Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet, visar älskvärt intresse för införandet av pensionsberättigade deltidstjänster, »så snart pensionsfrågan går att lösa enligt SPA-reglementet».

Vi är alla säkerligen överens om att ersättningen för utfört arbete utgöres av löne-, anställnings- och pensionsförmåner tillsammans. Utan att här vilja ingå på frågan om hur den allmänna pensionsförsäkringen kommer att förhålla sig till tjänstemannapensionerna, vill jag ånyo påminna om socialministerns bestämda löfte i remissdebatten, att det inte skall ske några försämringar för dem som redan är pensionsberättigade. Står sig detta löfte även när det gäller yrkesarbetande mödrar, vilka i samhällets intresse inte helt lämnar sin tjänst utan övergår till deltidstjänst? Jag skulle gärna vilja ha ett svar av socialministern på den frågan.

Pensionsförmånerna för en sådan grupp som denna bör naturligtvis inte bli sämre, när de övergår till deltidstjänst och den saken borde kunna ordnas, innan vi tar ställning till hela problemet om pensionsförsäkring. Arbetsmarknaden behöver kontinuerligt deltidsarbetande kvinnor. Med deltidstjänster, som icke är pensionsreglerade, ligger det nära till hands att man hoppar in och ut ur arbetet då och då. Ingen inbillar sig väl att de deltidsanställda kommer att arbeta kontinuerligt, när deras förhållanden icke blivit tillfredsställande ordnade på en så fundamental punkt som pensioneringsfrågan utgör. När sjukhusen inte kan hålla avdelningar öppna på grund av personalbrist och kunniga yrkeslärare inte står

Pensionsreglerade deltidstjänster

att erhålla, beror detta bland annat på att vederbörandes pensionsfråga icke har lösts.

Jag vill vädja till kammarens ledamöter att betänka, att om man vägrar att lösa pensionsfrågan för yrkeskunniga deltidssarbetande mödrar, så blir man av med en grupp, som fyller en stor uppgift i samhällets tjänst. Om kammaren nu bifaller reservationen, kan emellertid saken rättas till utan alltför stora svårigheter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Häri instämde fru *Eriksson* i Stockholm (s), fröken *Ager* (fp) och fröken *Vinge* (fp).

Herr **ANDERSSON** i Mölndal (s):

Herr talman! Såsom båda de föregående talarna här påpekat är den här föreliggande frågan föremål för behandling av 1951 års pensionsutredning, som sysslar med SPA-reglementet över huvud taget. Från utredningens sida har man lämnat den upplysningen, att det skulle speciellt med hänsyn till finansieringen medföra betydande svårigheter att bryta ut frågan om de deltidanställda ur dess vidare sammanhang.

Vi inom utskottsmajoriteten anser, att man inte bör göra den sak det här gäller till ett så stort problem som reservanterna har gjort. Vi har sagt, att i den mån det finns möjlighet att genomföra en allmän pensionsförsäkring bör även pensioneringsfrågan för deltidanställda kunna lösas. Dessutom torde, om pensionsfrågan för de deltidanställda inte brytes ut, ett förslag om allmän pensionsförsäkring kunna föreligga långt tidigare än eljest skulle vara fallet.

Det kan nog sägas vara klart, att det är angeläget att man ordnar anställningsförhållandena för de deltidanställda, men man kan dock inte i detta sammanhang bortse ifrån att det finns betydande grupper i vårt samhälle, som

har full arbetstid men inte har fått sin pensionsfråga ordnad på något sätt. Det är säkert mera angeläget, att man reglerar anställningsförhållandena och pensionsfrågan i första hand för dessa och att man sedermera får lösa problemen för de andra anställningshavarna. Jag tror, att frågan om deltidanställda får bli en andrahandsfråga, men jag hoppas, att man skall kunna lösa den i sammanhang med en allmän pensionering.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Fröken **HÖJER** (fp):

Herr talman! Här gäller det grupper, som har önskat lösa sin lönefråga genom att bland annat skaffa sig pensionsförmåner. Om nu de deltidanställda har löst sina anställningsproblem på detta sätt, borde de också få fortsätta att få dem lösta på det viset genom att få pension i proportion till sin deltidstjänst. Får de inte det, blir samhället av med bland annat yrkeslärare och sjuksköterskor i stort antal, när det gäller kvinnor som är mödrar eller blivande mödrar, och det är dessas arbete som samhället absolut behöver. Vad väntar vi på i detta sammanhang? Skall vi vänta på att andra, som inte har velat ta upp sin pensionsfråga i samband med sina förhandlingar, skall få det problemet löst? Det finner jag högst egendomligt. Frågan gäller ju dem, som har haft heltidsarbete men övergår till deltidarbete och då mister en stor del av sina förmåner, framför allt i fråga om en tryggad ålderdom.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Den fråga, som nu behandlas, har ju behandlats också vid tidigare riksdagar. Det torde inte vara obekant för fröken Höjer och övriga, som i dag förordar åtgärder från riksdagens sida, att detta problem liksom en serie av andra för närvarande bear-

Underlättande av arrendatorers friköp av arrendegårdar under större gods m. m. betas av 1951 års pensionsutredning. Det torde ej heller vara obekant för fröken Höjer, att det förutom detta delproblem finns en mängd andra problem, om vilka man vill ha isolerade utredningar. Skulle alla dessa särönsknningar tillgodoses, måste det betyda, att man i mycket hög grad förlänger tiden för 1951 års pensionsutredning, ty det borde ändå vara känt för fröken Höjer, att man inte kan vidtaga en separat åtgärd på detta område utan att dessförinnan beakta på vilket sätt den påverkar andra pensioneringsfrågor. Skall man göra något här, måste det ske i samband med lösandet av de övriga delproblemen, så att man får en helhetsbild framför sig. Man kan inte ostrafat bryta loss en punkt.

Är fröken Höjer för övrigt säker på att just denna delfråga vid den avvägning, som i så fall skall ske, visar sig vara den mest aktuella? Vi har en hel följd av andra frågor, bland annat änkornas problem, som också har varit föremål för motioner och som hör in i denna bild. Jag tror, att fröken Höjer gör både denna detalj och övriga den största tjänsten genom att avvakta 1951 års pensionsutrednings förslag.

Fröken HÖJER (fp):

Herr talman! Att problemet ligger under utredning vet vi, men varför har inte utredningen gjort något? Det är en massa särönsknningar här, säger civilministern, och denna särönskning är inte av sådan angelägenhetsgrad, att den kan plockas ut före alla de andra. Jag påstår i alla fall, att den är så angelägen, ty det gäller att ta hand om kunskaper, som blir förlegade, om man inte får tag i dessa arbetande kvinnor, innan de går ut ur yrkeslivet. Det är fråga om att för sammanlagt ca 28 000, som är anslutna till statens pensionsanstalt, genomföra en pensionsform, som i princip är exakt upplagd som 1947 års pensionsreglemente föreskriver, vilket skulle betyda, att man inom

sjukvård och yrkesutbildning fick ett tillskott av arbetskraft. Det är därför jag är så envis, ty varje år är här av betydelse.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM:

Herr talman! Jag vill bara erinra om att precis samma argumentering anföres för samtliga övriga delfrågor, som handläggs av 1951 års pensionsutredning. De synpunkter, som fröken Höjer andrar för denna speciella grupp, är i och för sig inte nya utan synpunkter, som jag fått höra från en hel mängd av andra grupper.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtande nr 58, i anledning av väckta motioner om stöd åt produktionen av svensk barnfilm; samt andra lagutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av väckta motioner om effektiv kontroll av försäljning eller orderupptagning av varor genom kringresande försäljare, och

nr 19, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av bestämmelserna om hastighetsbegränsning för motorfordon.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19

Underlättande av arrendatorers friköp av arrendegårdar under större gods m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckta motioner om underlättande av arrendatorers friköp av arrendegårdar under större gods m. m.

Underlättande av arrendatorers friköp av arrendegårdar under större gods m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr ERICSSON i Näs (bf):

Herr talman! Det är kanske onödigt att begära ordet när man fått en motion så pass välvilligt behandlad i utskottet och nära nog bifallen. Jag vill dock gärna säga några ord, ty när det gäller punkten om friköp har utskottet inte kunnat gå med på de synpunkter som vi framfört i motionen. Jag tror att det här gäller en mycket viktig sak.

Motionen har avstyrkts av lantbruksstyrelsen och Lantbruksförbundet under det att RLF tillstyrkt. Den senare instansen är — och det är jag glad för — klar över denna frågas betydelse och att den måste lösas.

Arrendatorernas antal växer i detta land trots att det finns många stora gods som nu systematiskt drar in bärkraftiga jordbruk, så kallade utgårdar, som aldrig har brukats under huvudgården. Det är bärkraftiga jordbruk som läggs ned. Arrendatorer som suttit där i flera generationer blir helt enkelt avkopplade.

Vi talar så mycket om lokaliseringsproblem och att industrien skall spridas ut över landsbygden. Jag tror att det är viktigt att också de jordbruk, som är bärkraftiga och kan föda sina brukare, bibehållas i den utsträckning som är möjlig.

Förhållandena är olika i Finland och Sverige i detta avseende. I Finland var år 1901 22 procent av jordbrukarna arrendatorer, i dag är motsvarande siffra 0,4 procent. När man som jag bor i ett län där arrendatorerna utgör 34 procent av samtliga jordbrukare och där 51 procent av jorden är arrendejord, då tycker man att detta är en fråga som vi bör ta upp och lösa innan det blir för sent.

Målsättningen för jordpolitiken tycker jag bör vara att det skall skapas så många bärkraftiga jordbruk som möjligt och att de som brukar jorden

skall äga den. Vi behöver inte sätta som mål att få så många arrendatorer som möjligt. Det finns naturligtvis arrenden, som är fullt befogade och som man inte har något att säga om. Släktarrenden t. ex. utgör en fjärdedel av arrendena. Men det finns frågor i detta sammanhang som pochar på sin lösning.

Skillnaden mellan att bruka annans jord och egen ligger inte bara på det psykologiska planet — fastän de psykologiska synpunkterna också är mycket viktiga. När det exempelvis gäller stödlån, där man formellt inte behöver borgen, blir det i det långa loppet svårt för arrendatorer som inte har egen jord att stöda sig på. När man vid bedömningen av jordbrukets lönsamhet räknar med skogsinkomster, är man inne på ett felaktigt resonemang. Det finns ju tidningar som tror att alla jordbrukare har inkomster från skogen. Det är dock en stor procent av jordbrukarna som över huvud taget ingen skog har.

Jag tror att denna fråga så småningom kommer att lösas, men det behövs en utredning, ty detta är ingen enkel sak, om den skall skötas så att inga orättvisor sker. Utredningen skall naturligtvis läggas upp med den målsättning som jag angav, nämligen att vi skall skapa så många bärkraftiga jordbruk som möjligt men att det skall vara fria bönder som äger den jord de brukar.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 20

Föredrogs vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till statens jordbruksnämnd m. m., och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.

Interpellation ang. lämpligheten av att militära tvättanstalter konkurrera med civila tvättinrättningar — Interpellation ang. undersökningen rörande rationaliseringsverksamhetens utformning inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 21

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 13, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom.

§ 22

Interpellation ang. lämpligheten av att militära tvättanstalter konkurrera med civila tvättinrättningar

Ordet lämnades på begäran till

Fröken WETTERSTRÖM (h), som yttrade:

Herr talman! Vissa militära tvättanstalter har visat sig äga en tvättkapacitet som möjliggör åtagande av tvätt för civila beställares räkning. Under nästa budgetår kommer på grund av repetitionsövningarnas inställande de militära tvättanstalternas kapacitet att i ökad utsträckning friställas. Den tvätt, utslutande industritvätt, som utföres för civila beställares räkning, sker till ett pris som väsentligt underskrider det på den civila marknaden lägsta självkostnadspriset. För att icke förlora sitt kundunderlag tvingas civila tvättanstalter sänka priset på industritvätt till en nivå understigande självkostnadspriset, vilket återfaller på den tvätt som utföres för hushållen.

Med stöd av ovanstående hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få ställa följande frågor:

1) Anser herr statsrådet det vara förenligt med sunda affärsprinciper att militära tvättanstalter på detta sätt med hjälp av skattemedel tillåtes konkurrera med civila tvättinrättningar?

2) Ämnar herr statsrådet företaga någon åtgärd för att ändra ett dylikt förhållande?

Denna anhållan bordlades.

§ 23

Interpellation ang. undersökningen rörande rationaliseringsverksamhetens utformning inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen

Herr MAGNUSSON (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! I motion nr II: 352 till 1955 års riksdag berördes frågan om rationaliseringsverksamhetens organisation inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Statsutskottet fann vissa skäl tala för att de instanser inom styrelsen som befattar sig med rationaliseringsverksamheten borde sammanföras i en gemensam och i förhållande till den sedvanliga byråindelningen fristående avdelning. Utskottet fann därför en översyn av den ifrågavarande verksamhetens former vara önskvärd. Utskottet förutsatte att en undersökning rörande rationaliseringsverksamhetens utformning snabbt skulle komma till stånd genom styrelsens egen försorg eventuellt i samråd med utomstående expertis i den utsträckning så befanns erforderligt. Resultatet borde om möjligt redovisas i 1956 års statsverksproposition.

Någon sådan redovisning har icke skett.

Med hänsyn till vad ovan anförts hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

1) Har herr statsrådet uppmärksammat att den av riksdagen förordade undersökningen rörande rationaliseringsverksamhetens utformning inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ännu icke företagits?

2) Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga någon åtgärd i syfte att påskyn-da ett företagande av den förordade undersökningen?

Denna anhållan bordlades.

§ 24

Till bordläggning anmälde

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.,

nr 59, i anledning av väckta motioner angående vissa direktiv för den s. k. parlamentariska försvarsberedningen,

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1956/57,

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1956/57, i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om vissa anslag för budgetåret 1956/57 under sjunde huvudtiteln jämte i ämnet väckta motioner,

nr 63, i anledning av väckt motion om åvägabringande av full likställdhet mellan pensionärerna vid de av staten övertagna enskilda trafikföretagen och pensionärer vid statens järnvägar, och

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under år 1956 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 och 5 §§ förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.,

nr 9, i anledning av väckt motion om anskaffande av en samling porträtt i olja av svenska statsministrar,

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. förordningen den 21 juni 1922 (nr 277) angående postsparbanken,

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 57 och 60 §§ lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, m. m.,

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), och

memorial nr 14, angående användande av riksbankens vinst för år 1955;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av väckta motioner om höjning av de allmänna barnbidragen, och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om kontroll å ädelmetallarbeten;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner angående dels fördelning i vissa fall av kostnader för anordningar i korsningar av järnväg och väg, dels ock framläggande för 1957 års riksdag av förslag till lag om skyldighet för järnvägsinnehavare att upplåta mark till ny övergång m. m., och

nr 10, i anledning av väckta motioner om rätt att vid uppskattning av normalavkastning vid ecklesiastiskt boställe göra avdrag för kostnad för skogsarbetarbostad; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner om rätt för annan personal än televerkets att företaga vissa installationer inom televerkets arbetsområde,

nr 16, i anledning av väckta motioner angående en utredning om svenska privatkapitalisters engagemang i andra länder:

nr 17, i anledning av väckta motioner om utredning angående enhetliga bestämmelser för kommunal anskaffning och upphandling,

nr 18, i anledning av väckt motion

angående utredning av frågan om den andliga vården vid sjukhusen m. m.,

nr 19, i anledning av väckta motioner om en kartläggning av de lägsta inkomstgrupperna och deras ekonomiska läge,

nr 20, i anledning av väckta motioner dels om åtgärder med anledning av den ekonomiska kris som för närvarande övergår ett flertal trafikföretag i skogs- och glesbygderna och dels om tillgodo-seende och säkerställande av behovet av ändamålsenliga och väl förgrenade omnibusförbindelser på landsbygden, och

nr 21, i anledning av väckt motion angående ersättning till bilägare för dem vid trafikolyckor utan eget förvål-lande tillskyndad skada eller förlust.

§ 25

Anmäldes och godkändes tredje lag-utskottets förslag till riksdagens skri-velse, nr 151, till Konungen i anledning av väckta motioner angående dels åtgärder för motverkande av skadegörelse av älg å växande skog m. m., dels ock översyn av principerna för ersättning från älgskadefonder.

§ 26

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren:

nr 144, med förslag till förordning om erkända arbetslöshetskassor m. m.,

nr 145, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1955 vid dess sjunde ordinarie möte fattade beslut,

nr 149, angående riktlinjer för sjö-räddningsväsendet, och

nr 153, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution.

Dessa propositioner bordlades.

§ 27

Anmäldes följande till herr talman-

nen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 97, angående inrättande av en statens pris- och kartellnämnd, m. m. motionerna:

nr 714, av herrar *Hagberg* och *Holmberg*,

nr 715, av herr *Ohlin m. fl.*, och

nr 716, av herr *Dahlén*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 110, angående vissa avlönings-m. fl. anslag under riksstatsens fjärde huvudtitel för budgetåret 1956/57 m. m. motionerna:

nr 717, av herr *Christenson* i Malmö,

nr 718, av herr *Odhe m. fl.*, och

nr 719, av herr *Andersson* i Ronneby m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 123, angående skolväsendets ordnande på realskolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande m. m. motionerna:

nr 720, av fru *Lindskog*,

nr 721, av herr *Hjalmarson m. fl.*,

nr 722, av fröken *Karlsson*,

nr 723 och 724, av fröken *Löwenhielm m. fl.*,

nr 725, av herr *Nestrup* och fröken *Löwenhielm*,

nr 726, av herr *Nestrup m. fl.*,

nr 727, av herr *Helén m. fl.*, och

nr 728, av herr *Nilsson* i Östersund m. fl.; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 111, angående ytterligare utgifter för fångvården å tilläggsstat II för budgetåret 1955/56 motionen nr 729, av herr *Lindberg m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 28

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-efter kl. 17.12.

In fidem
Gunnar Britth